

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra politologie

**Význam španělské zahraniční politiky a její vliv na
zahraniční politiku EU vůči Latinské Americe: případ Kuby**

Magisterská diplomová práce

Autor: Bc. Tereza Novotná
Studijní program: N6701 Politologie
Studijní obor: Politologie – latinskoamerická studia
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Pavlína Springerová, Ph.D.

Hradec Králové, 2016

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Tereza Novotná

Studium: F13309

Studijní program: N6701 Politologie

Studijní obor: Politologie - latinskoamerická studia

Název diplomové práce: **Význam španělské zahraniční politiky a její vliv na zahraniční politiku EU vůči Latinské Americe: případ Kuby**

Název diplomové práce AJ: The importance of the Spanish foreign policy and its influence on foreign policy of the European Union towards Latin America: the case of Cuba

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Latinskoamerická zahraniční politika Evropské unie je již tradičně spjata se značným vlivem Španělska, jako jediné hispanofonní země evropského regionu, se silnou historickou vazbou na latinskoamerický areál. Tato diplomová práce má nejen onen předpokládaný značný španělský vliv na zahraniční politiku EU potvrdit či vyvrátit, ale zároveň jej má obohatit o další konkrétní jevy, jež na tento vliv působí. Jedná se především o konkrétní nastavení španělské zahraniční politiky, které se odvíjí od aktuální vládnoucí strany, tedy Lidové strany (PP) či Socialistické strany (PSOE). Pro konkrétnější zkoumání tohoto fenoménu si autorka předkládané práce stanovila za časové období čtyři dosavadní půlroční španělská předsednictví v Radě EU. Během těchto čtyř předsednictví se ve Španělsku u moci střídaly pouze dvě vládní strany, tedy PP a PSOE. Cílem práce tedy bude poukázat na význam španělské vládní koncepce mezinárodní spolupráce v rámci zahraniční politiky Španělska, která se promítá do podoby politiky EU vůči Latinské Americe. Tento proces bottom up evropeizace ověří empirická část práce a to nejprve prostřednictvím kvalitativní analýzy konkrétního vlivu Španělska na tvorbu latinskoamerické agendy v rámci EU a poté na konkrétní případovou studii Kuby. Kuba byla pro případovou studii vybrána např. z důvodu specifčnosti a oddělenosti jak španělské, tak evropské zahraniční politiky vůči tomuto ostrovu od celkové latinskoamerické politiky obou aktérů. Ověření vlivu Španělska na EU autorka hodlá zkoumat prostřednictvím komparace oficiálních španělských či evropsko-unijních dokumentů, které byly vydány především za španělských předsednictví. Dále autorka bude sledovat např. kdy a z čí iniciativy došlo k nejdůležitějším dohodám mezi EU a Latinskou Amerikou či Kubou, z čehož hodlá vyvodit závěr, do jaké míry a za jakých podmínek má Španělsko na nastolování latinskoamerické či kubánské agendy v EU vliv a jak se na něm podepisuje změna vládnoucí strany ve Španělsku. Práce tedy bude koncipována jako komparativní případová studie testující stanovenou hypotézu. Jinými slovy, bude kvalitativním výzkumem, za pomoci metody agenda setting, zkoumat výše zmíněné stanovené cíle.

Aldecoa, Francisco. 1989. "Las constantes de la política exterior española." *Política y Sociedad*. No. 2., Dostupné na:

<http://revistas.ucm.es/index.php/POSO/article/viewFile/POSO8989130061A/30670> Princen, Sebastiaan. 2012. "Agenda-Setting and the Formation of an EU Policy-Making State." In:

Constructing a Policy-Making State? Policy Dynamics in the EU. New York: Oxford University Press. Arenal, Celestino del. 2011. "Política exterior de España y relaciones con América Latina. Iberoamericanidad, europeización y atlantismo en la política exterior española." Madrid: Tres Cantos. Dostupné na: <http://www.fundacioncarolina.es/wp-content/uploads/2014/05/Pol%C3%ADtica-exterior-y-relaciones-con-AL.pdf> (10. 3. 2015)

Arenal, Celestino del. 2003. "EEUU y la política latinoamericana de España." *Política exterior*. No. 93., s. 18. Dostupné na: <http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano/contenido?>

WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_es/zonas_es/europa/dt25-2008 (29.2. 2015)
Radačičová, Simone. 2010. „Priority španělského předsednictví EU v Latinské Americe". 14. 1. 2010. Amo.cz. Dostupné na: <http://www.amo.cz/priority-spanelskeho-predsednictvi-eu-v-latinske-americe/> (11.3. 2015) Roy, Joaquín. 2003. The European Union Perception of Cuba: From Frustration to Irritation. Jean Monnet/Robert Schuman Paper Series Vol. 3 No.2 . Jean Monnet Chair of the University of Miami, in cooperation with the Miami European Union Center. Dostupné na: http://aei.pitt.edu/8106/1/roy_EUCuba.pdf (12.3. 2015) Sanahuja, José Antonio, Feres, Christian. 2006. América Latina y la Unión Europea. Estrategias para una asociación necesaria. Barcelona: Icaria editorial. Sanahuja, José Antonio, Feres, Christian. 2005. Study on relations between the European Union and Latin America. New strategies and perspectives. Madrid: Instituto Complutense de Estudios Internacionales. Roldan Barbero, Javier. 2001. "Las relaciones exteriores de España." Madrid: Universidad de America, Dykinson S. L., s. 116 119. Dostupné na: www.reei.org/index.php/revista/.../RCardona2.PDF (10.2.2015)

Garantující   Katedra politologie,
pracoviště: Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Pavlína Springerová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 17.9.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 5. května 2016

Podpis .....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Mgr. et. Mgr. Pavlíně Springerové, Ph.D. za trpělivé a vstřícné vedení mé práce a za užitečné rady, připomínky a čas, který mi věnovala. Dále mé poděkování patří diplomatickému sboru Velvyslanectví ČR v Madridu za pomoc při obstarávání dokumentů týkajících se španělské zahraniční politiky.

Anotace diplomové práce

Novotná, Tereza. 2016. *Význam španělské zahraniční politiky a její vliv na zahraniční politiku EU vůči Latinské Americe: případ Kuby*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, Diplomová práce.

Tato diplomová práce se zabývá vlivem španělské zahraniční politiky na politiku EU vůči Latinské Americe a Kubě. Hlavním cílem je analyzovat význam španělské vládní koncepce mezinárodní kooperace v rámci zahraniční politiky Španělska, která se promítá do podoby politiky EU vůči Latinské Americe či Kubě. Toto španělské nastavení mezinárodní kooperace, které se projevuje ve formě upřednostňování atlantismu či europeismu, se liší s vládoucí stranou ve Španělsku. Práce zkoumá, zdali v situaci, kdy španělská zahraniční politika, formulovaná Socialistickou stranou, upřednostňuje vystupování v mezinárodním společenství skrze EU, dochází k prohloubení vztahu mezi Evropou a regiony, se kterými má Španělsko historicky pevné vazby (Latinskou Amerikou jako celkem a Kubou).

Pozornost je soustředěna především na analýzu období čtyř španělských předsednictví v EU, ke kterým došlo roku 1989, 1995, 2002 a 2010. V těchto letech se u moci vystřídaly pouze dvě vládní strany, tedy Lidová strana a Socialistická strana. Práce bude analyzovat vliv změn, které nastaly v těchto obdobích v zahraniční politice Španělska na zahraniční politiku EU vůči latinskoamerickým zemím.

Tato diplomová práce je koncipována jako komparativní případová studie s využitím teorie *agenda setting*. Vzhledem k tomu, že k ověření hypotézy je využito empirické analýzy pošpanělstvování latinskoamerické zahraniční politiky EU v odlišných čtyřech časových obdobích, jedná se o vertikální, neboli diachronní komparaci.

Klíčová slova: Španělsko, latinskoamerická agenda EU, kubánská agenda EU, španělské předsednictví v EU

Annotation of Diploma Thesis

This diploma thesis is focused on an influence of Spanish foreign policy on the Latin American policy of the European Union and Cuba. The main purpose of this work is to analyse the importance of Spanish government concept of an international cooperation within Spanish foreign policy. This Spanish foreign policy is reflected in European Latin American and Cuban policy. The concept of Spanish international cooperation can be expressed in two forms – atlantism and europeism. These two dimensions depend on the current Spanish governmental party. The diploma thesis is analysing the situation when Spanish foreign policy prefers to cooperate with EU in international issues. It should examine if this situation leads to improving the relations between EU and Latin America or Cuba.

The main attention is paid to the periods of Spanish presidencies in EU that took place in 1989, 1995, 2002 and 2010. In these years there were only two Spanish parties in power – the Popular Party and the Socialist Party. This work will analyse the influence of changes that came during these years in Spanish foreign Latin American and Cuban policy on the EU.

The diploma thesis is designed as a comparative case study with utilization of the agenda setting theory. Due to verification of the set hypothesis, which is realised by empirical analysis of the Spanish influence on the European Latin American policy in four periods of time, the comparison will be diachronic.

Key words: Spain, EU policy toward Latin America, EU policy toward Cuba, Spanish presidency in the EU

Seznam zkratek

CARIFORUM	<i>(The Caribbean Forum)</i> Karibské fórum
COREPER	<i>(Comité des Représentants Permanents)</i> Výbor stálých zástupců
EBOP	Evropská bezpečnostní obranná politika
EK	Evropská Komise
EP	Evropský Parlament
EPS	Evropská politická spolupráce
ER	Evropská Rada
ES	Evropské společenství
EU	Evropská unie
GRULAC	<i>(Grupo Latinoamericanoy del Caribe)</i> Skupina latinskoamerických a karibských států
MERCOSUR	<i>(Mercado Común del Sur)</i> Společný trh jihu
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
NAFT	<i>(North American Free Trade Agreement)</i> Severoamerická dohoda o volném obchodu
ODA	<i>(Official Development Assistance)</i> Oficiální rozvojová pomoc
OSN	Organizace spojených národů
PP	<i>(Partido Popular)</i> Lidová strana
PSOE	<i>(Partido Socialista Obrero Español)</i> Socialistická strana
SEGIB	<i>(Secretaría General Iberoamericana)</i> Iberoamerický generální sekretariát
SZBP	Společná zahraniční bezpečnostní politika
WTO	<i>(World Trade Organization)</i> Světová obchodní organizace

Obsah

Úvod.....	1
1 Metodologie	9
1.1 Terminologie.....	10
1.2 Nastolování agendy (<i>agenda setting</i>)	10
2 Teoreticko-konceptuální východisko	13
2.1 Koncept pošpanělst'ování.....	13
2.2 Koncepty španělské zahraniční politiky.....	14
2.3 Evropeizace.....	15
2.3.1 Španělská <i>bottom-up</i> evropeizace EU.....	17
3 Odlišné zahraniční politiky vládnoucí španělské Socialistické a Lidové strany	20
3.1 Gonzálesovo „pozápádňování“ Španělska	22
3.2 Aznarův atlantismus.....	26
3.3 Zapaterovo napravování vztahů.....	29
4 Vliv španělské zahraniční politiky na politiku EU vůči Latinské Americe	35
4.1 Budování latinskoamerické agendy v Evropském společenství....	35
4.1.1 První španělské předsednictví v EU (1989).....	39
4.1.2 Druhé španělské předsednictví v EU (1995).....	41

4.2	Stagnace prohlubování vztahu EU – Latinská Amerika.....	45
4.2.1	Třetí španělské předsednictví (2002)	48
4.3	Renesance latinskoamerické agendy EU.....	52
4.3.1	Zapaterův návrat k silnému europeismu	52
4.3.2	Čtvrté španělské předsednictví EU (2010).....	58
5	Případová studie vlivu Španělska na zahraniční politiku EU:	
	Kuba.....	62
5.1	První kroky k budování politiky EU vůči Kubě.....	63
5.2	Stagnace nastolování kubánské agendy v EU	67
5.2.1	Společný postoj EU ke Kubě a vláda Aznarovy PP.....	68
5.2.2	Komplikace ve vztahu EU – Kuba na počátku 21. století.....	71
5.3	Upevňování kubánské agendy v EU.....	76
5.3.1	Od návratu PSOE po poslední španělské evropské předsednictví v EU.....	76
5.3.2	Čtvrté španělské předsednictví v EU a otázka Kuby	81
	Závěr.....	86
	Prameny a literatura.....	93
	Prameny.....	93
	Literatura.....	97

Úvod

Postavení Evropské unie (EU) v mezinárodním společenství patří k často diskutovaným tématům zejména od Maastrichtské smlouvy, v rámci které byl zaveden druhý pilíř EU, a to Společná zahraniční a bezpečnostní politika (SZBP). Velká část aktuálních politických debat se věnuje především pojetím EU jako významného aktéra v mezinárodní světové politice. Nabízí se tedy otázka, jaký je ve skutečnosti charakter moci EU či její opravdová síla.

Autorka v předkládané diplomové práci chápe EU jakožto *soft power*, tedy jako aktéra schopného exportovat a šířit nejen své základní hodnoty, ale i identitu ve vnějších vztazích, vycházející spíše z komunikace a spolupráce než z vojenské síly a politické dominance (Bretherton, Vogler 2006). Díváme-li se tedy na SZBP EU jako na jakousi směs dílčích zahraničních politik jednotlivých členských států, pak téměř logicky vzniká otázka, zdali je možné, aby jeden z těchto členských států skrze prosazování svých vlastních zahraničních zájmů výrazně ovlivňoval vytváření určité evropské politiky vůči konkrétní oblasti, a tím tedy i určoval postavení EU v regionálním, de facto i celosvětovém rozměru.

Nelze tedy opomenout, že vedle sdílených institucí participují na tvorbě podoby vnějších vztahů EU i samostatné členské státy. Z tohoto důvodu, a na základě výše zmíněného chápání moci EU jakožto *soft power*, by se autorka chtěla v předkládané práci soustředit na zkoumání pozice EU skrze analýzu role Španělska ve vztazích Evropy s latinskoamerickým regionem. Předkládaná diplomová práce se tedy bude zabývat vlivem Španělska na formování evropské politiky k Latinské Americe.

Mezi důležité instrumenty členského státu pro formulaci agendy vnějších vztahů EU s jinými světovými aktéry patří již historicky předsednictví v Evropské radě. Předsedající členský stát je schopen skrze čtyři základní funkce předsednictví, mezi které se řadí iniciativa, mediace, organizace a reprezentace sjednocené Evropy (Morata, Gomma 2007), ovlivňovat evropskou zahraniční politiku. Z tohoto důvodu a kvůli poměrně dlouhému pozorovanému časovému rozmezí se autorka předkládané práce

rozhodla míru role Španělska v zahraniční politice EU vůči latinskoamerickému regionu analyzovat v obdobích jednotlivých předsednictví Španělska v Radě EU (leden – červen 1989, červenec – prosinec 1995, leden – červen 2002 a leden – červen 2010). Větší pozornost pak bude pro empirickou analýzu věnována období posledního španělského předsednictví v Radě EU. Všechna tato předsednictví, včetně toho posledního, jsou tématem, které nebylo doposud podrobněji v českém jazyce zpracováno. I tento fakt byl jednou výchozích motivací pro volbu daného tématu s cílem osvětlit tuto problematiku, ucelit okolnosti, které s ní souvisí a popřípadě, bude-li to možné, nabídnout nové poznatky.

Autorka považuje latinskoamerický potenciál pro Evropu za postupně vzrůstající. K tomuto tvrzení ji vede např. sledování chování některých států Latinské Ameriky při multilaterálních mezinárodních setkáních. Co se týče současného nastavení latinskoamerické politiky EU, pro dovršení vysvětlení procesu jejího pošpanělstřování zvolila autorka do poslední, praktické části předkládané práce, případovou studii Kuby, která je aktuálně v mezinárodním měřítku často zmiňovaným tématem. Větší mezinárodní pozornost je Kubě věnována především od konce roku 2014, kdy pod vedením presidenta Baraca Obamy začalo docházet k výraznému sblížení ostrova s USA.

Samotné Španělsko bylo vybráno logicky, jako jediný hispanofonní stát v EU. Co se týče případové studie, snahou autorky byl výběr jednoho specifického případu. Proto byla pro účel této práce vybrána Kubánská republika a to i přesto, že téma vztahu tohoto ostrova s EU je velice obsáhlé a složité. Dalším důvodem tohoto výběru byl fakt, že kubánská zahraniční politika Španělska i EU je samostatná, tedy oddělená od celkové latinskoamerické politiky obou aktérů. To je dáno především tím, že zájem EU na Kubě, na rozdíl od většiny latinskoamerických zemí, spočívá především v její demokratizaci.

Cílem předkládané diplomové práce je analyzovat vliv konkrétní španělské vládní koncepce mezinárodní kooperace s Latinskou Amerikou v rámci španělské zahraniční politiky na vztah EU – Latinská Amerika.

Zmíněné vládní koncepce mezinárodní spolupráce s Latinskou Amerikou se liší v závislosti na aktuální vládnoucí straně ve Španělsku¹. Tento význam odlišných španělských zahraničních politik hodlá autorka prověřit kvalitativní analýzou vývoje evropského postoje směrem ke Kubě. V této práci se tedy autorka pokusí vyvrátit či potvrdit následující hypotézu:

Narůstá-li v rámci španělské zahraniční politiky důraz na roli a vztahy s EU, dochází k prohlubování vztahu EU – Latinská Amerika.

Jako závislou proměnnou si autorka určila vliv změny vládnoucí strany ve Španělsku na zahraniční politiku EU vůči Latinské Americe. Nezávisle proměnnou pak představuje konkrétní vláda ve Španělsku, která se kloní buď k atlantismu nebo k europeismu. Úkolem této práce je vyvrátit či potvrdit stanovenou hypotézu a vyhodnotit, jakých rozměrů nabývá vliv Španělska na evropskou zahraniční politiku. V poslední kapitole předkládané práce autorka hypotézu ověří na konkrétním vztahu EU-Kuba. Za účelem dosažení tohoto cíle si autorka stanovila tři výzkumné otázky, které znějí následovně:

Otázka 1: Jaká politická situace je nejvhodnější pro prohlubování vztahu EU – Latinská Amerika a EU – Kuba?

Otázka 2: Je Španělsko, jako jeden členský stát EU, schopno prakticky zasahovat do budování konkrétní zahraniční evropské agendy?

Otázka 3: Je latinskoamerická a kubánská politika EU paralelně ovlivňována změnami ve španělské zahraniční politice stran PP a PSOE?

Co se týče časového vymezení práce, autorka považuje za nutné se zprvu krátce zaměřit již na období od vstoupení Španělska do Evropského společenství (ES) roku 1986, a to se zmínkou i o období po roce 1982, kdy

---

¹ Ve Španělsku se u moci od roku 1982 nepravidelně střídají pouze dvě vládní strany, tedy *Partido Popular* (PP) a *Partido Socialista* (PSOE).

se k vládě dostala první španělská socialistická vláda, jež vstup Španělska do ES realizovala. Toto období autorka stručně nastíní hlavně v teoretické kapitole o zmíněných modelech španělské zahraniční politiky především proto, že se jedná o prvopočátky formulování španělské zahraniční politiky. Dále, převážně v druhé, tedy více empirické části práce, se práce bude soustředit na období jednotlivých výše zmíněných španělských předsednictví v Radě, přičemž posledním obdobím, kterému bude věnována pozornost, bude předsednictví v roce 2010.

Za jednotlivých španělských předsednictví nebyla ve Španělsku u moci vždy stejná vládní strana. Docházelo ke střídání stran PSOE a PP, přičemž při prvním, druhém a čtvrtém Španělském předsednictví vládla PSOE, při druhém pak strana PP. V rámci těchto předsednictví se lišila nejen ideologická koncepce stran, ale i priority, které byly Španělskem v Radě prosazovány.

Co se týče struktury předkládané práce, dělí se na teoretickou a empiricko - analytickou část. Po úvodu a stručném seznámení s terminologií, autorka přejde k vysvětlení koncepce evropeizace, která v této práci poslouží jako objasnění výše zmíněného pošpanělš'ování zahraniční politiky EU vůči Latinské Americe. Kapitulu 2 lze označit za teoretickou, vysvětlující použitou terminologii a teoretickou základnu. Poté, v kapitole 3, přejde autorka k charakteristice jednotlivých modelů španělské zahraniční politiky.

Druhá, tedy více praktická, část předkládané práce (kapitola 4 a 5) se bude zprvu věnovat sledování pošpanělš'ování evropské politiky, a to nejprve na obecné latinskoamerické politice EU a poté, na závěr, na konkrétním postoji EU vůči Kubě. Tato empiricko – analytická, část práce, která bude zaměřená pouze na spolupráci EU – Kuba, bude věnována vývoji euro – kubánských vztahů a tomu, jaký na ně mělo vliv Španělsko. Tento vliv bude autorka zkoumat na základě prohloubení či „zmražení“ těchto vztahů. Řekněme, že za prohloubení vztahů můžeme považovat např. vzniklé akční plány či společný postoj EU vůči Latinské Americe či jiné, díky španělské iniciativě vzniklé strategické dokumenty. Vyhodnocení proběhne subjektivní formou, kdy autorka tento vliv označí za slabý, střední

či silný. Jinými slovy, autorka se na závěr práce pokusí ze své studie vyvodit zobecňující závěry.

Španělský vliv na latinskoamerickou politiku EU bude v této práci zkoumán prostřednictvím rozboru uplatňované konkrétní zahraniční politiky Španělska pro vztahy s Latinskou Amerikou či Kubou. Pro stanovení míry vlivu si autorka v předkládané práci nestanovuje zvláštní typologii či stupnici, nýbrž na základě teoretických znalostí se pokusí proměny v zahraničních vztazích Španělska, EU a Latinské Ameriky samostatně zhodnotit a komparovat ve vybraných časových úsecích španělského předsednictví EU. Zhodnocení vlivu rozdílných španělských zahraničních politiky stran PP a PSOE na zahraniční politiku EU k Latinské Americe a ke Kubě proběhne s pomocí kvalitativního výzkumu a teorie nastolování agendy (*agenda setting*).

Zahraniční politika Španělska ve sledovaném časovém období, mezi roky 1986 a 2010, byla podle politologa Celestino del Arenala institucionalizována ve třech odlišných modelech, které budou vysvětleny v samostatné teoretické kapitole. Tyto modely zahraniční politiky Španělska se liší stanovením priorit v mezinárodní spolupráci, přičemž prioritou prosazování europeismu zastupuje evropskou politiku Španělska a atlantismus politiku Španělska uplatňovanou směrem k USA. První a třetí model španělské zahraniční politiky staví na prioritě europeismu, ve druhém je upřednostňován atlantismus. Pomocí analýzy odlišnosti zmíněných modelů zahraniční politiky a jejich dopadů na rozvoj spolupráce EU s latinskoamerickým regionem se autorka pokusí ukázat, jak může dočasné pozměnění koncepce zahraniční politiky Španělska ovlivnit vztah EU – Latinská Amerika.

Zmíněné španělské vládní modely mezinárodní spolupráce rovněž formují latinskoamerickou politiku Španělska v rámci EU, a tím i vztahy EU – Latinská Amerika. Role Španělska ve vztahu a komunikaci mezi EU a Latinskou Amerikou se odvíjí od uskutečňování priorit výše zmíněných modelů španělské zahraniční politiky. Tyto modely vycházejí z krom ideologicko – politického zaměření konkrétní španělské vládní strany či priorit, které si strana sama vytyčila, i z konstelace mezinárodního

společenství, na které strana reaguje prostřednictvím zahraničně politických projektů.

Sběr dat pro předkládanou práci proběhl analýzou dokumentů a pozorováním. Autorka tedy zkoumané pošpanělšťování latinskoamerické zahraniční politiky EU hodlá dokazovat nejen na významném evropském nástroji, důležitém v dialogu o spolupráci s Latinskou Amerikou, kterým jsou summity mezi oběma stranami, ale i na vývoji formulace většiny fundamentálních dokumentů, které pojednávají o rozvoji vztahu EU – Latinská Amerika. Stejným způsobem pak bude autorka postupovat v případě Kuby, všímajíc si hlavně vývoje nejvýznamnějších dokumentů, které pojednávají o problematice politiky a společného postoje Evropy vůči Kubě. Analýza bude provedena nejen na základě oficiálních dokumentů či uskutečněných summitů, ale i prostřednictvím pozorování tohoto procesu, tedy skrze odborná periodika, vědecké články a, v neposlední řadě, vlastním zhodnocením reálné praxe.

Cílem poslední, praktické, kapitoly a zároveň celé práce bude dokázat vliv španělské zahraniční politiky na zahraniční politiku EU vůči ostrovu. Autorka se pokusí potvrdit svůj předpoklad, že nastane-li situace, kdy španělskou zahraniční prioritou je spolupráce s EU či prosazení svého záměru skrze ni, roste i evropská „chut“ zabývat se latinskoamerickým regionem. Tento oboustranně prospěšný vztah může Španělsku nabídnout širší pole působnosti v evropské agendě týkající se Latinské Ameriky.

První, tedy teoretická, část práce bude z velké části postavena na díle Celestino del Arenala z roku 2011, které nese název „*Política exterior de España y relaciones con América Latina. Iberoamericanidad, europeización y atlantismus en la política exterior española*“. Tato práce bude čerpat i z dalších monografií, či odborných článků Celestino del Arenala. Pro hlubší analýzu tématu zahraniční politiky Španělska bude autorka pracovat s literaturou monografickou neperiodickou. Důležitým zdrojem pak budou prohlášení španělského Ministerstva zahraničních věcí či vládní programy stran PP a PSOE. Hojně hodlá práce čerpat i z prací Esther Barbé, či, co se týče analýzy vztahu EU – Kuba, z monografií Susanne Gratius a Roye Joaquína.

K tématu vztahů EU – Latinská Amerika bude dále hojně čerpáno např. z publikací José Antonio Sanahuji. Mezi další zdroje autorka zařadí i literaturu monografickou periodickou, tedy různá španělská odborná periodika, jako např.: *Política Exterior*, *Revista de Estudios Políticos*, *Nueva Sociedad*, *Foreign Affairs*, *Revista de Pensamiento Iberoamericano*, *América Latina Hoy*, atd.), která v práci pomohou při snaze analyzovat především zahraniční politiku Španělska za předsednictví v Radě EU v roce 2010. Dále tato periodika autorce poslouží k nabytí informací např. o vztazích Španělska s EU a USA a jejich vlivu na evropskou politiku směrem ke Kubě. Vývoj vlivu esañolizace na evropskou latinskoamerickou politiku bude autorka sledovat např. i v archivech španělských periodik jako jsou *El Mundo* či *El País*.

Mezi primární zdroje pro praktickou část předkládané práce autorka zařadí i např. Rozhodnutí Rady Evropské unie, Závěry Evropské Rady a Smlouvu o Evropské Unii (SEU) v konsolidované podobě. K sekundární literatuře, která se bude věnovat např. tématu pošpanělšťování evropské latinskoamerické politiky, budou patřit převážně odborné publikace, články z časopisů jako je např. *Journal of Common Market Studies* či *Pensamiento Iberoamericano* a v neposlední řadě i internetové zdroje, které vzhledem k povaze této práce pravděpodobně budou v převaze. Se sekundární literaturou bude autorka pracovat i při stručném nastínění španělské zahraniční politiky z období 80. let či počátku let 90., tedy hlavně pro stručné zpracování doby vlády Felipe Gonzálese. Čerpáno bude ve velké míře i z tzv. *documentos de trabajo*, publikovaných na významných zahraničních serverech jako je např. španělské nezávislé *Real Instituto Elcano*.²

Dalším podstatným zdrojem informací k tématu pošpanělšťování evropské latinskoamerické politiky a postoje EU vůči Kubě jsou vybrané dokumenty zahraniční politiky Španělska, které jsou vydávány Ministerstvem zahraničních věcí a spolupráce (*Ministerio de Asuntos*

---

² Real Instituto Elcano je soukromý, nezávislý institut založený v roce 2001, který vydává nestranné publikace zaměřené zejména na mezinárodní vztahy ve Španělsku, ale i na celosvětové mezinárodní dění.

Exteriores y de Cooperación). Pod zmíněné ministerstvo spadají i další dokumenty, které budou zařazeny mezi zdroje informací pro předkládanou práci, jako např. přístupové smlouvy Španělska do ES, protokoly, jež zahrnují latinskoamerickou problematiku, dále pak závěry či priority jednotlivých španělských předsednictví v Radě EU a další spisy, jež byly vydány za španělských předsednictví.

K dalším zdrojům lze zařadit i jiné dokumenty EU, jejichž obsah pojednává o Latinské Americe či Kubě a jejich vztahů ať už s EU či jen Španělskem. Pouze velmi okrajově, avšak nezbytně, bude autorka čerpat i z dokumentů americké zahraniční politiky, které mají spojitost s politikou USA k latinskoamerickému regionu, popřípadě i spoluprací se Španělskem v jednotlivých otázkách, týkajících se Latinské Ameriky.

Velkým přínosem pro autorku bylo v neposlední řadě i vykonání tříměsíční praktické stáže na Velvyslanectví České republiky v Madridu. Tato stáž autorce značně napomohla při zisku informací o španělské zahraniční politice, a to nejen díky materiálům poskytnutým českým zahraničním úřadem, ale i díky možnosti zapůjčení jednotlivých knih např. v knihovně *Universidad Complutense de Madrid*. Autorka se v rámci této stáže také zúčastnila několika politických debat a seminářů. Mezi ty, které byly pro psaní předkládané práce vůbec nejprospěšnější, lze zařadit např. debatu s názvem *Diálogo sobre Cuba: el papel de UE y España*³, konanou dne 20. 10. 2016 v Madridu.

---

³ V českém jazyce: „Dialog o Kubě: role EU a Španělska“.

1 Metodologie

Pro ověření stanovené hypotézy autorka vyjde z koncepce španělských národních zájmů v oblasti regionální latinskoamerické politiky, kterým se ve stanoveném časové období dostalo vyjádření ve třech modelech španělské zahraniční politiky. Tyto tři modely španělské zahraniční politiky se od sebe mimo jiné liší uspořádáním preferencí dvou základních dimenzí – atlantisma a europeismu.

Pro ověření hypotézy bude autorka zkoumat, zdali je zájem EU o latinskoamerický region závislý na europeismu a na tom, jaké místo Latinská Amerika zaujímá ve španělské zahraniční politice. Rozdílné postoje v zahraniční politice Španělska analyzujeme skrze výše zmíněné modely španělské zahraniční politiky. Jinými slovy, tato práce bude zkoumat, zdali za situace, kdy k prioritám definujícím zahraniční spolupráci Španělska v daném okamžiku patří především vazby na EU, dochází k prohloubení vztahů EU s Latinskou Amerikou a Kubou.

Analýza dané problematiky bude uskutečněna jako komparativní případová studie. Vzhledem k tomu, že analyzováno bude pošpanělšťování EU v odlišných čtyřech vytyčených časových obdobích, jedná se o vertikální, tedy diachronní komparaci. S pomocí kvalitativního výzkumu a teorie nastolování agendy (*agenda setting*) se bude snažit o zhodnocení vlivu rozdílných španělských zahraničních politiky, jež ovlivňují EU a její zahraniční politiku k Latinské Americe a ke Kubě. Komparativní analýzou daných tří základních modelů španělské mezinárodní spolupráce v daném časovém úseku by autorka ráda dokázala, co může koncepce španělské zahraniční politiky, jež je závislé na aktuální vládnoucí straně, implikovat pro Evropu a její vztahy s Latinskou Amerikou či konkrétně Kubou.

Podle typologie Jacka Levyho se případové studie dělí na: 1) idiografické případové studie, které jsou buď indukivní, nebo řízené teorií, 2) případové studie generující hypotézu, 3) případové studie testující hypotézu a 4) případové studie zkoumající věrohodnost (Levy 2008: 3). Podle této typologie práce odpovídá případové studii testující hypotézu.

Případové studie se běžně dělí na další dva typy. Zprvce jsou to

jedno – případové studie, zadruhé komparativní případové studie (Drulák et al. 2008: 14). Tato práce je tedy jedno – případová studie, jež se ve svém závěru zaměřuje na konkrétní případ, tedy ostrov Kuba. Práce má tyto hlavní cíle:

- vysvětlení odlišnosti modelů zahraniční politiky v období mezi lety 1986 – 2010
- komparaci vlivu jednotlivých modelů španělské zahraniční politiky na vztahy EU – Latinská Amerika a EU – Kuba
- vyvození obecného závěru potvrzujícího, či vyvracejícího stanovenou hypotézu

1.1 Terminologie

Pro účely předkládané práce se autorka rozhodla používat pro španělský výraz *españolización*, který se vyskytuje téměř ve všech studiích zabývajících se vztahem EU a Španělska či španělským vlivem na evropskou politiku, český termín pošpanělšťování. Co se týče ostatní terminologie, pro kterou neexistuje v českém jazyce překlad, ponechává autorka tyto výrazy ve španělštině či angličtině. Tyto cizojazyčné termíny budou uvedeny kurzívou.

Pro účel této práce si autorka k termínům *atlantismo*, tedy atlantismus a *europiedad*, tedy europeismus, stanovila podkategorie, které vysvětluje a podrobněji rozebírá v kapitole „Španělské vládnoucí strany a jejich odlišné zahraniční politiky“.

1.2 Nastolování agendy (*agenda setting*)

Pokusíme-li se nastínit teoretický rámec práce, můžeme konstatovat, že na základě výše zmíněného a kvůli snaze zhodnotit vliv Španělska na nastolení latinskoamerické agendy v zahraniční politice EU, je v této práci použita teorie *agenda setting*, tedy v češtině nastolování agendy. Přestože

koncept nastolování agendy, jak byl stanoven před více než čtyřiceti lety, je v zásadě stále stejný, objevuje se několik definic a přístupů.

V předkládané práci autorka na termín *agenda setting* nahlíží jako na jeden ze stupňů formování evropské politiky. V knize „*Constructing a Policy-Making State? Policy Dynamics in the EU*“ se Sebastiaan Princen, autor kapitoly „*Agenda-Setting and the Formation of an EU Policy-Making State*“, na EU dívá jako na *policy-making* systém. Teorie *agenda setting* pak podle něho pracuje s novými tématy (agendami), které se na půdě EU uchytí zprvu jako politické téma, o kterém je třeba debatovat a které eventuelně přeroste ve vážnou politickou debatu o konkrétní problematice, vyúsťující do procesu nastolování agendy, který je součástí evropského *policy making*⁴ mechanismu (Princen 2012:29). Jako dvě podmínky, které musí být splněny před nastolením nové agendy EU, zmiňuje Princen zaprvé konkrétní iniciativu nějakého evropského politického aktéra k prosazení určité problematiky na poli EU a, zadruhé, EU musí onu novou problematiku ochotně přijmout (Princen 2012: 30). Ke konkrétnímu nastolení agendy v rámci EU pak může dojít prostřednictvím vydání akčních plánů, společného postoje, organizace summitů EU - Latinská Amerika, atd. Slovo „agenda“ chápe Princen jako určitou pozornost, které se v rámci evropského *policy making* konkrétní problematice dostane.

Na základě této teorie bude autorka zkoumat, zdali se jednotlivým španělským vládám povedlo nastolit či změnit evropskou agendu. Zkoumáno a následně zhodnoceno tedy bude, za jakých podmínek Španělsko dokázalo nasměrovat pozornost EU na latinskoamerický areál.

Tato práce tedy hodlá komparovat postoj Španělska k latinskoamerické politice a Kubě a to s pomocí např. vydaných akčních plánů, uspořádání summitů, vydání společných postojů či (ne)začlenění latinskoamerické agendy mezi priority svých předsednictví v Radě EU. Na

---

⁴ *Agenda setting* také lze chápat jako stanovování priorit v rámci předsednictví v EU. Jedná se o jeden z hlavních nástrojů, jež usnadňuje členským zemím utvářet či nastolovat novou evropskou agendu. Priority, které jsou vymezeny státem, jsou vlastně programem, udávajícím hlavní cíle, kterých má členský stát ve svém předsednickém 6ti měsíčním období dosáhnout. Určování svých vlastních priorit členský stát staví na předpokladu, že fundamentálním cílem evropského předsednictví je dosáhnout jak cílů EU, tak svých národních cílů (Karlás 2009: 9).

základě výskytu či absence těchto dokumentů či kroků v rámci zahraniční politiky strany PSOE či PP bude v závěru autorkou obecně zhodnoceno, do jaké míry díky Španělsku byla latinskoamerická agenda do zahraniční politiky EU nastolena.

2 Teoreticko-konceptuální východisko

2.1 Koncept pošpanělšťování

Koncepce *españolización*, tedy jakési espanolizace či pošpanělšťování, primárně vzešla z diskurzu vedeného již počátkem 20. století a to mezi filozofy Joaquínem Costou a Josém Ortegou y Gassetem na jedné straně a Miguelem Unamunem a Ángelem Ganivetem na straně druhé. Základem této debaty byla neshoda o tom, zdali (podle první skupiny filozofů) „evropeizovat Španělsko“ či (podle skupiny druhé) „pošpanělšťovat Evropu“ (Sanz Serrano 2011).

Přestože evropeizace a pošpanělšťování byly v tehdejší době chápány zcela odlišně⁵, než je tomu dnes, opomeneme-li dobový kontext a abstrahujeme-li tehdejší přístup k procesu pošpanělšťování, můžeme konstatovat, že daný fenomén reprezentuje i vzájemnou spojitost mezi Španělskem a Evropou.

Dnes se v rámci terminologie používané ve studiích zahraniční politiky se slovem *españolización* setkáme v souvislosti s vystupováním Španělska v EU. Politolog Gustavo Suárez Pertierra pošpanělšťování popisuje jako neodmyslitelný pozitivní jev iniciovaný Španělskem uvnitř EU. Termín *españolización* je pak španělskými politiky definován jako použití španělského vlivu v Evropě (Toreblanca et al. 2006: 5). Právě tohoto vysvětlení pošpanělšťování se bude autorka v předkládané práci držet.

---

⁵ Především v první polovině 20. století byla evropeizace Španělska chápána jako jeho modernizace. Evropa tehdy představovala symbol pokroku, modernizace a vědy. Dá se tedy říci, že byla symbolem jakéhosi léku na španělské problémy (Ortega y Gasset 1946: 102-104). Filozofové M. de Unamun a Á. Ganivet zastávali evropeizaci Španělska. Neopomíjeli však nutnost pošpanělšťování Evropy, ve smyslu zachování španělské jedinečnosti a nepodrobenosti v rámci Evropy. Proces pošpanělšťování podle nich byl také součástí evropeizace. Shrneme-li toto tehdejší pojetí pošpanělšťování a evropeizace, láska k rodné zemi, její kultuře či španělské identitě, byla neopomenuta, nicméně bylo však zapotřebí přijmout evropský vliv (Ganivet, Umanundo 1990).

2.2 Koncepty španělské zahraniční politiky

Španělská zahraniční politika dnes běžně pracuje s těmito původními termíny: *atlantismus*, *europaidad a iberoamericanidad*. Ve Španělsku se s nimi lze běžně setkat nejen v akademických kruzích, ale i v diplomatickém žargonu. Určité uchopení těchto výrazů poskytuje již zmíněný Celestino del Arenal. Tento španělský politolog zmíněnými termíny pojmenoval zaměření (linie) španělské zahraniční politiky, které se střídají či vzájemně doplňují v jim stanovených třech modelech.

Podle Roberto Mesy došlo v období mezi léty 1976 až 1988 k několika zvrátům v nastavení primárních cílů španělské mezinárodní kooperace. Vznikly tak fundamentální linie zahraniční politiky Španělska, mezi něž patřily vztahy s Latinskou Amerikou, Středomořím či severní Afrikou, Evropou a Spojenými státy (Mesa 2011: 14).

Podíváme-li se na pojem *atlantismo*, tedy atlantismus, můžeme konstatovat, že za tímto termínem se skrývá linie pro španělskou zahraniční politiku vůči USA (Niño 2003: 10). Tento pojem rovněž zahrnuje multilaterální vztahy s USA na poli NATO či španělskou bilaterální kooperaci (Roldan Barbero 2001: 116-119). Za účelem analýzy španělských strategií v otázce latinskoamerické politiky slouží užší pojetí severoamerické politiky neboli podoba přímých vztahů mezi Španělskem a USA.

Termín *europaidad* pak zastává pojmenování linie evropské politiky vykonávané Španělskem. Jedná se o výraz, který charakterizuje vystupování Španělska v rámci či skrze ES/EU (Arenal 2005). Termín *europaidad* má také co dočinění s evropskou identitou Španělska (Goméz-Chacón 2003: 204), jež přispěla v určitých časových obdobích k ukotvení Evropy mezi primární linie španělské zahraniční politiky. Z tohoto důvodu autorka v předkládané práci tento španělský termín nahradí českým pojmem *europaismus*.

Linie *iberoamericanidad*, neboli zesilování iberoamerického kurzu v rámci Španělské zahraniční politiky, představuje podle Arenala nejen teritoriální orientaci zahraniční politiky Španělska na latinskoamerický

region, ale i iberoamerickou identitu této evropské země (Arenal 2009: 21-22).

2.3 Evropeizace

Předkládaná práce je založena na obecně známé teorii evropeizace. Pod pojmem evropeizace se skrývá velice široká škála témat. Nejen v evropských studiích, ale i v řadě dalších jim příbuzných oborů lze v nynější době nalézt celou řadu využití tohoto pojmu. Autoři Martin Conway a Kiran Klaus Patel nahlíží na evropeizaci z historické perspektivy, vnímají ji jako celou řadu sociálních, politických či ekonomických procesů, jež byly tradičně dávány dohromady s označením „evropský“. I tak můžeme konstatovat, že velké procento autorů evropeizaci chápe primárně jako proces vzájemného vlivu mezi národní a evropskou dimenzí v EU (Olsen 2002a: 2-3).

Johan P. Olsen je autorem jedné z tradičních definic evropeizace. Olsen se při tvorbě své definice zabýval především sledováním změn, jež byly vyvolány díky evropské institucionální dynamice. Evropeizace podle Olsena zahrnuje těchto pět pojetí:

- 1) Evropeizace jakožto proměna vnějších hranic
- 2) Evropeizace jako rozvíjení institucí na úrovni EU
- 3) Evropeizace představující průnik subnárodních a národních vládních priorit
- 4) Evropeizace exportující politické vládnutí či jeho formu, jež je charakteristická pro vládnutí evropské a odlišná od vládnutí na územích mimo Evropu
- 5) Evropeizace představující politický plán s cílem sjednocení a posílení Evropy ve smyslu politickém (Olsen 2002a: 2-3)

Pro účel předkládané práce se definice evropeizace nejvíce shoduje s Olsenovým třetím pojetím. Klíčovým aspektem a nosnou definicí, které se bude tato práce držet, je koncept evropeizace jako nástroje k prosazování

národních zájmů členských států. Totožné pojetí, jako je to, které je nosné pro tuto práci, je i pojetí Claudia Radaelliho, který evropeizaci vidí jako „proces, při kterém jsou na evropské úrovni iniciována a vyzkoušena pravidla a postupy institucionalizované v domácím prostředí členských států EU“ (Radaelli 2003: 6).

Pojetí procesu evropeizace bývá zdrojem pro studium problematiky formulace evropské zahraniční politiky, která je spjatá s recipročním vlivem EU a jejich členských států na jejich orientaci v mezinárodním společenství. Tento jev reprezentuje fundamentální rámec pro rozbor výše zmiňovaných fenoménů, k nimž konkrétní teoretické přístupy nabízejí svá vysvětlení (Bulmer 2007: 47).

Dle K. Dysona a K. Goetze se pojetí evropeizace vyvíjelo ve dvou vlnách (Bache 2003: 5-6). První vlnu, tedy první z generací analýz, lze datovat k počátku 70. let, kdežto generace druhá spadá do let 90. Odlišnost v rámci jejich tendencí souvisí s rozdílným pohledem na evropeizaci. Můžeme tedy konstatovat, že jako základní faktor, který specifikuje zmíněné generace analýz, můžeme označit dvě dílčí koncepce, tedy pojetí, evropeizace. Tyto dvě odlišné koncepce klasifikují dvě rozporné tendence vzájemného ovlivňování se mezi EU a jejím členským státem.

První tendence, tzv. *top-down* evropeizace, tedy národní adaptace (Börzel 2002), demonstruje nejstarší a nejsilnější pramen studie vztahů mezi členskými státy a EU (Hill, Smith 2005: 150). Robert Ladrech pak tuto tendenci definuje jako proces, který ovlivňuje podobu a směr politiky určitého členského státu vzhledem ke skutečnosti, že politická a ekonomická dynamika EU se stává podstatnou částí organizačního smýšlení národních politik a jejich celkového vývoje (Ladrech 1994: 69).

Druhá tendence, tzv. *bottom-up* evropeizace, tedy národní projekce, díky které byly v období 90. let doplněny *top-down* přístupy v rámci generace druhé, je založena na odlišné perspektivě. V Olsonově výše zmíněném schématu s ní koresponduje třetí definice evropeizace coby průběhu přenosu národní problematiky na evropskou rovinu (Olsen 2002: 2-3). Dalo by se tedy říci, že takto chápaný fenomén evropeizace (*bottom-up*) potvrzuje značný vliv členských států na evropskou politiku a evropské

instituce (Bomberg, Peterson 2000: 5). Také tento pohled na evropeizaci je stěžejním pojetím pro v této práci zkoumanou španělskou evropeizaci.

Autoři jako Bulmer a Lesquesne taktéž hovoří o důležité roli národních preferencí jednotlivých členských států EU a jejich politických zájmů, které jsou formulovány a transformována na půdu EU (Bulmer, Lesquesne 2002: 5). Zamyslíme-li se nad tímto systémem, můžeme ho nazvat evropeizací samotné EU. Je třeba si také uvědomit, že každý její členský stát je vystaven *top-down* evropeizaci jeho vlastní zahraniční politiky.

Proces evropeizace tedy nabízí velmi širokou škálu možností pro analýzu vzájemného působení EU a jejich členských států. Tradiční *top-down* a *bottom-up* analýzy slouží ke zkoumání trendů a tendencí především v mezinárodní politice. V tomto pojetí evropeizace reprezentuje teoretický rámec sloužící pro porozumění jevům, jež se často ani nezdají být propojeny, natož zapříčiněny vzájemnými vztahy či pouhou koexistencí EU a jejich členů.

2.3.1 Španělská *bottom-up* evropeizace EU

Budeme – li považovat Španělsko za hlavní hybnou sílu evropských vztahů s Latinskou Amerikou, lze pošpanělst'ování evropské latinskoamerické politiky ztotožnit s *bottom-up* evropeizací. Latinská Amerika je pro Španělsko jedním z předních předmětů zájmu zahraniční politiky (Malamud 2005). Lze tedy tvrdit, že Španělsko prokazuje silný záměr na zasazení latinskoamerické politiky do SZBP EU. Snahu Španělska o přenesení problematiky Latinské Ameriky na půdu EU lze do značné míry ospravedlnit prostřednictvím souhry zájmů EU a španělských národních priorit. Španělský politolog José Ignacio Torreblanca se na španělské a evropské zájmy dívá jako na dvě strany totožné mince, jež však jsou procesem konvergence stlačeny do jedné formy společných zájmů (Torreblanca 2001b: 5-6). Otázkou však zůstává, do jaké míry jsou vždy tyto zájmy zcela společné.

Proces přenášení preferencí a zájmů na pole EU stojí na

„rozdvojené“ identitě Španělska. V případě Španělska se jedná samozřejmě o iberoamerickou identitu. Druhou identitu Španělska pak reprezentuje identita evropská, tedy příslušnost k EU. Carlos Malamud považuje obě tyto identity nejen za slučitelné, ba dokonce tvrdí, že si navzájem nikterak neodporují, ba dokonce jedna druhou posiluje (Malamud 2004). V tomto smyslu lze dvojí identitu Španělska brát jako nástroj k ulehčení prosazení španělských národních zájmů do latinskoamerické politiky EU.

Transformace národních zájmů na pole EU není tradičně cílem pouze Španělska. Politologové T. Risse či T. Börzel argumentují, že *bottom-up* evropeizace nabízí evropským členským zemím zcela nové možnosti a že posiluje národní politické kapacity za účelem odbourání omezenosti expertních, finančních či lidských zdrojů těchto členských států (Börzel, Risse 2003: 64-65). I politolog C. Closa tvrdí, že Španělsko je schopné pro prosazení svých národních zájmů „využít“ EU za účelem překonání nevyhovujících ekonomických zdrojů či omezenosti svého vlastního konání v rámci zahraniční diplomacie (Torreblanca 2001b: 7).

Tímto způsobem se pak vyvíjí model španělských národních zájmů v otázce latinskoamerické politiky v rámci EU, který je založen na určité „symbióze“ obou aktérů. Španělsko pak nahlíží na EU jako na další eventuální zdroj pro růst svého působení na latinskoamerickém kontinentu, jež by mohl být nápomocen při posílení Španělska jak v rámci EU, tak v rámci iberoamerických, ba dokonce i mezinárodních vztahů (Barbé 2007: 374).

Jak bylo již zmíněno, vztah EU a Španělska by se dal nazvat určitou vzájemně prospěšnou symbiózou. Samotná EU je totiž také schopná těžit z historicky tradičních pout jednoho ze svých členských států na latinskoamerický areál. Tato spolupráce EU zajišťuje větší prestiž a moc ve vztazích s latinskoamerickým kontinentem, než pokud by se EU snažila spolupracovat s Latinskou Amerikou bez zásahů Španělska (Closa, Heywood 2004: 225-226). Významný mezinárodněpolitický analytik Rafael Mata Olmo říká, že fundamentální španělský národní zájem lze interpretovat jako „roli Španělska jakožto jakéhosi mostu, jež spojuje evropský a latinskoamerický region“ (Olmo 1996: 28).

Předkládaná práce však v problematice mezivládního přístupu přikládá důležitost i jinému faktu, a tím je nezbytnost brát v potaz aktuální španělské vlády, jejichž střídání má pravděpodobně značný vliv na národní zájmy státu (Moravcsik 1993: 481). Změny ve španělské vládě nemusí znamenat zásadní zvrát v koncepci španělských národních zájmů vytyčených v zahraniční latinskoamerické politice, která je poté přenášena na úroveň EU, ale rozhodně se alespoň částečně promítají do španělské politiky praktikované v rámci EU. Strategie, s jejíž pomocí lze dosáhnout prosazení národních zájmů členských států, je dílem individuální koncepce španělské zahraniční politiky (Aixala I Blanch 2005: 89-105).

Tento předpoklad nabízí prostor k zamyšlení se nad tvrzením, že zvrát ve španělské vládě, která v sobě zahrnuje i změnu v koncepci zahraniční politiky, je skrze *bottom-up* evropeizaci projektován i do evropské latinskoamerické či kubánské agendy.

3 Odlišné zahraniční politiky vládnoucí španělské Socialistické a Lidové strany

V předkládané práci bude autorka pracovat s předpokladem, že každý model španělské zahraniční politiky reflektuje ideologicko – politický profil aktuální vládnoucí strany. Každé konkrétní nastavení vnější politiky Španělska také odráží dění v mezinárodních vztazích, popřípadě i samotnou španělskou vnitropolitickou situaci. Na základě zmíněných faktorů vytváří vláda svou podobu národních zájmů státu, jejímž nosným tématem bývá stabilizace a upevnění španělské pozice v mezinárodním společenství.

V rámci španělské postfrankistické zahraniční politiky lze pozorovat znaky typické pro úžší pojetí *iberoamericanidad*, které vychází z přímé komunikace Španělska s Latinskou Amerikou, a to bez využití evropského kanálu. Tato „ryzí“ iberoamerická identita nabývá v zahraniční politice Španělska dvou forem.

Zprvė, přímých bilaterálních vztahů konkrétních zemí Latinské Ameriky a Španělska. Zadruhé, má podobu multilaterální kooperace na půdě Iberoamerických summitů (*Cumbres Iberoamericanas*)⁶ a v rámci Iberoamerického společenství národů (*Comunidad Iberoamericana de Naciones*)⁷. Podoba samostatné španělské latinskoamerické politiky je pak nepřímě reflektována v konceptu *iberoamericanidad* v širším slova smyslu, tedy v souvislosti se členstvím Španělska v ES/EU. V této práci, konkrétně v empirické analýze v kapitole páté a šesté, se autorka bude věnovat spíše druhé ze zmíněných koncepcí, tedy *iberoamericanidad* v širším slova smyslu, na kterou lze nahlížet jako na výslednou kompozici španělské

---

⁶ Bilaterální vztahy se státy Latinské Ameriky obnovilo Španělsko okamžitě po svém přechodu k demokracii. Multilaterální spolupráce mezi nimi však byla institucionalizována až v roce 1991 a 1992, a to při summitech Španělsko – Latinská Amerika. První summit se konal ve městě Guadalajara, druhý v Madridu. *Cumbres Iberoamericanas* při nich byly označeny za mechanismus multilaterální kooperace s mezivládní povahou (Arenal 2000:32-33).

⁷ *Comunidad Iberoamericana de Naciones* bylo ustaveno jako spolek, jež zastřešuje Iberoamerické summity a proměňovalo iberoamerickou identitu svých členských států v reálný fenomén. Iberoamerické společenství národů s pevnou španělskou pozicí mělo za cíl nahradit kooperaci Španělska s latinskoamerickým regionem v rámci Francova imperiálního plánu „*Hispanidad*.” (Sanahuja et al. 2007: 94)

zahraniční politiky.

Vzhledem k nastavení zmíněných modelů a jejich specifickým rysům přímo v nich stanovené atlantické či evropské linie, můžeme v různých španělských zahraničních politikách rozlišit více typů atlantisma i europeismu. Pro účely této práce si autorka stanovuje tyto lišící se dimenze na: slabý europeismus, silný europeismus, slabý atlantismus a silný atlantismus.

Dimenze silného europeismu je typická španělskou kooperací s Evropou. Tato silná evropská identita může být doplněna slabým atlantismem, který lze definovat harmonickými vztahy a kooperací s USA. Je však nutné dodat, že tato španělsko – atlantická spolupráce nijak významně neohrožuje vystupování Španělska v mezinárodním společenství či jeho evropskou či iberoamerickou totožnost.

Opakem slabého atlantisma je silný atlantismus. Pro silný atlantismus je typický blízký vztah Španělska s USA a upřednostňování přímé transatlantické spolupráce v konání na poli mezinárodního společenství (Arenal 2008: 18). Podle Arenala může být silný španělský atlantismus doprovázen slabým europeismem, který je také do jisté míry formována upřednostňováním atlantické orientace, byť velmi slabým. Dimenze atlantisma v tomto případě může posloužit jako určitý mechanismus, jež má za úkol vyvažovat španělskou snahu vystupovat v mezinárodním prostředí skrze EU. Jinými slovy, může být dalším internacionálním kanálem pro španělskou latinskoamerickou politiku, který však musí využít kooperace s USA (Arenal 2008: 18).

Následující kapitoly představí tři modely zahraniční politiky Španělska. Podle nastavení zahraniční orientace stran PP a PSOE, které spočívá v tom, zdali Španělsko upřednostňovalo ve zkoumaných časových obdobích spíše europeismus či atlantismus, bude autorka v následující části této práce analyzovat vliv Španělska na EU a její aktivitu směrem k Latinské Americe.

3.1 Gonzálesovo „pozápadňování“ Španělska

První ze tří modelů španělské politiky vůči Latinské Americe se konstituoval zanedlouho po konci Frankovy diktatury a to díky institucionalizaci nově vznikající zahraniční politiky demokratického Španělska. K jeho upevnění ale došlo s odstupem, až za vlády významného socialisty Felipe Gonzálese (1982-1996). Tato vzniklá zahraniční politika, jež byla koncipována nejen jako odraz tehdejší vnitrostátní situace Španělska, ale i vývoje v mezinárodních vztazích od 80. let do přibližně poloviny let 90., utvářela první počátky strategie Španělska pro latinskoamerickou politiku. Tato nově vzniklá zahraniční politika demokratického Španělska nesla silný ideologicko - politický charakter strany PSOE.

PSOE dne 28. října 1982 zvítězila ve volbách do dolní komory parlamentu. Tyto volby předznamenaly vyvrcholení redefinice zahraniční politiky Španělska a pozice země v mezinárodním dění⁸. Kvůli naplňování národních priorit se předseda vlády Felipe González rozhodl neměnit dosavadní zahraniční politiku, jež byla redefinována za předchozích demokratických vlád (Programa electoral de PSOE 1982)⁹.

Gonzálesova první socialistická vláda pak měla tyto cíle: evropeizace, modernizace, „pozápadňování“, normalizace a globalizace. V čem se však někteří socialističtí představitelé lišili, byl názor na vystupování Španělska v mezinárodním společenství. Například ministr zahraničních věcí, socialista Fernando Morana, zastával autonomní vystupování Španělska v tehdejším bipolárním světě, opomíjejíc

---

⁸ “Národní vláda bez odkladu ukotvuje zahraniční politiku, jež má za cíl posílit španělské postavení v mezinárodních vztazích, ustálit naše zapojení v agendách, kde hrají roli naše národní zájmy, a uskutečnit přísívání naší země do procesu dosažení svobody, míru, spravedlnosti a světového pokroku.” (Programa electoral de PSOE 1982)

⁹ Jako primární zájem španělského státu definovala roku 1982 PSOE potřebu renovace kredibility a vylepšení vnitrostátní situace či mezinárodní prestiže Španělska. V svém volebním programu nazvaném *Por el cambio* si pak PSOE vytyčila pro parlamentní volby, které se konaly roku 1982, že španělským primárním zájmem je např. boj s ekonomickými problémy, především nezaměstnaností, dále zlepšení sociálních podmínek obyvatelstva, především vnitrosociální svobody, rovnosti a práva, a v neposlední řadě reforma státní správy či dovršení konsolidace demokratické zahraniční politiky (Programa electoral de PSOE 1982).

mezinárodní instituce a organizace. Premiér González oproti tomu prosadil účast Španělska v mezinárodních organizacích. Uplatňované postfrankistické modernizování a normalizace španělské pozice ve světě, tedy její ustavení jako světového aktéra se středně silnou pomocí (Moran 1985: 58), se bezprostředně vázaly na evropeizaci.

Podle vládní Socialistické strany měla evropeizace a tzv. pozápádňování¹⁰ vést k zesílení role Španělska v mezinárodním prostředí, a to především v oblastech s historicky specifickým španělským zájmem. Socialisté si v období konce 80. let pevně stáli za inkorporaci do ES za účelem zlepšení celkové španělské situace i pozice v mezinárodních vztazích. Dále také touto inkorporací zamýšleli posílení role Španělska nejen v Latinské Americe, ale i např. ve Středomoří (Sáenz de Burgua 2000: 51-52).

Vstup Španělska do ES se stal prioritou veškeré koncepce socialistické zahraniční politiky (Aldecoa 1985: 69). Na základě toho se během této zdlouhavé cesty vstupu Španělska do ES v zahraniční politice silně usadila priorita evropské orientace. Z toho empiricky vyplývá, proč je první z Arenalových modelů zahraniční politiky typický silným upřednostňováním evropského kanálu. Na udržení silné evropské identity Španělska měl svůj podíl především Felipe González, který ji, na rozdíl od prvních španělských demokratických vlád, vehementně zastával (Barbé 1996: 116-118).

PSOE zastávala silnou proevropskou pozici již za Frankova režimu. Socialistická strana argumentovala silnou spřízněností evropské ideje s kolektivní identitou jejich strany (Torreblanca 2001a). Navíc idea demokratických států, jež jsou součástí v míru kooperujícího ES, koresponduje se socialistickou ideologií, která po dlouhý čas oponovala Frankově diktatuře. Osou socialistické koncepce mezinárodních vztahů byla obrana politických, ekonomických a sociálních práv či podpora kooperace, principů míru, lidských práv, demokracie a v neposlední řadě bezpečnosti (Roitman 1985: 45). Tyto principy se prakticky kryly s hodnotami a

---

¹⁰ „Pozápádňováním“ Španělska je myšlena účast v západních integračních seskupeních, tedy např. ES či NATO.

identitou Evropské politické spolupráce (EPS) či pozdější SBZP EU.

Po demokratizaci Španělska také bylo zapotřebí přijít s novým pojetím vztahů s tehdejšími, v podstatě předními, aktéry v latinskoamerickém regionu, s USA. PSOE díky Gonzálesovi zaujala ke Spojeným státům nový postoj. Doposud byl nastolen odmítavý přístup ke španělsko – americké kooperaci, a to z důvodu ekonomické a především pak vojenské podpory, jež USA poskytovaly režimu Franka po podepsání „Smluv o vojenské a ekonomické pomoci“ roku 1953. Dalším důvodem odmítavého postoje k USA byl jejich imperialismus a intervence, prováděné na území Latinské Ameriky (Roitman 1985: 119). I díky vlivu především švédských a německých socialistů přešla španělská Socialistická strana od ryziho antiamerikanismu ke kooperaci s USA (Pardo et al. 2000: 554).

Jako prvotní podstatný zlom ve španělsko – amerických vztazích lze označit španělský vstup do NATO, ke kterému došlo dne 29. května roku 1982 či „Smlouvu o přátelství, spolupráci a obraně“, jež byla podepsána stejného roku. Těmito kroky, kterým předcházelo nejen referendum, ale i celkově složitý schvalovací proces, byla oficiálně stvrzena spolupráce a normalizace vztahů mezi Španělskem a Spojenými státy. Důsledkem tohoto sblížování bylo ukotvení atlantisma, tedy příznivé politiky uplatňované směrem k USA, v zahraniční politice Španělska. González vztah mezi jeho zemí a USA definoval jako vztah založený na loajalitě a důvěře.

Tento vývoj španělské zahraniční politiky v první polovině 80. let, jež dospěl do povahy vykazující mírný atlantismus, však zároveň odrážel i odcizení mezi španělskou socialistickou politikou a konzervativními republikánskými ideami americké zahraniční politiky za vedení Ronalda Reagana¹¹ a poté G. H. Bushe¹². Gonzálezův model zahraniční politiky tedy spíše tíhnul k Evropě, avšak známky slabého atlantismu mu nelze odepřít.

K posílení slabého atlantismu přispěl nástup Billa Clintona do prezidentského úřadu, ke kterému došlo roku 1991. Gonzálezovy sympatie k Latinské Americe a politice vůči ní, kterou prosazovala Clintonova Demokratická strana, reprezentovaly hlavního činitele podporující sblížení

---

¹¹ Ronald Reagan byl americkým prezidentem v letech 1981 – 1989.

¹² G. H. Bush byl americkým prezidentem v letech 1989 – 1993.

USA a Španělska (Sader 2003). President Clinton¹³ se projevil jak státník, kterého Latinská Amerika zajímala. Spolu se svou administrativou se zasloužili např. o vyjednávání s opozicí, která na Haiti provedla převrat, jímž zbavila úřadu presidenta Jean-Bertrand Aristida. Clinton také navázal dobré vztahy s Venezuelou a jejím čerstvě zvoleným lídrem, Hugo Chávezem. Za jeho prezidentského období také došlo k podpisu a vzniku Severoamerické dohody o volném obchodu¹⁴ (NAFTA). K přílišnému zesílení slabého atlantisma však nedošlo a to především kvůli nejvýznamnější neshodě mezi Španělskem a USA, kterou byla podoba politiky uplatňované směrem ke Kubě. K tomuto tématu se však autorka podrobněji vrátí v druhé části předkládané práce, tedy v případové studii ostrova.

Felipe González dokázal v 80. a 90. letech 20. století ve španělské zahraniční politice konsolidovat evropskou dimenzi ve formě silného europeismu. Ten byl v zahraniční politice země zformulován především prostřednictvím procesu přístupu do ES. Socialistický koncept latinskoamerické politiky pak byl propojením španělské evropské a iberoamerické identity. Dalo by se říci, že Španělsko v tomto daném období zastávalo jakousi dvojí identitu. Na jednu stranu se snažilo upevnit své postavení v rámci ES, zároveň však navázalo nové vztahy s USA. Poměrně záhy po přístupu Španělska do ES také vznikala myšlenka prohloubení evropsko – latinskoamerického areálu skrze most zvaný Španělsko. Téma nastolování latinskoamerické agendy v rámci EU se bude práce podrobněji věnovat v páté, více empirické, kapitole.

Shrňme-li tuto první fázi formulace zahraniční politiky demokratického Španělska skrze autorkou stanovenou terminologii, můžeme konstatovat, že vláda Felipe Gonzálese a jeho PSOE stála na silné snaze proniknout do struktur ES. Zároveň však byla tato evropská tendence doplněna o postupnou náklonnost k USA (slabý atlantismus). Vybalancování slabého atlantisma a silného europeismu společně s tradiční

---

¹³ Bill Clinton byl americkým prezidentem v letech 1993 – 2001.

¹⁴ NAFTA představuje obchodní dohodu, která spojuje Kanadu, USA a Mexiko se snahou omezit obchodní a celní bariéry a liberalizovat obchod. Vznikla roku 1994 a jejím sídlem jsou hlavní města členských států, tedy Ottawa, Washington D. C. a Ciudad de México.

iberoamericanidad v užším slova smyslu Španělsku přineslo možnost rozvoje vlastní zahraniční politiky k Latinské Americe, zlepšení svého postavení v rámci ES, ve kterém se ukotvovala myšlenka využití Španělska jako jakéhosi latinskoamerického mediátora, a v neposlední řadě i počátek sblížení Španělska s USA (Roldan Barbero 2001: 118).

3.2 Aznarův atlantismus

Změnu pro Gonzálezem nastavenou zahraniční politiku přinesly významné volby roku 1996. Vyhrála v nich Lidová strana (PP), v jejímž čele stál José María Aznar. Po tomto vítězství se dalo očekávat, že na základě vlastního, od PSOE odlišného, názoru na vystupování Španělska v mezinárodních vztazích dojde ze strany PP k formulaci nové zahraniční politiky. K naprosté reorientaci vystupování Španělska v mezinárodním prostředí došlo i kvůli událostem, které se v něm koncem 90. let odehrály.

Od roku 1992 se ve Španělsku začal projevovat značný úpadek entuziasmu k proevropskému konání (Ruiz Jimenez 2011). Španělsko v rámci sjednocené EU začalo prosazovat více své národní zájmy a to např. prostřednictvím vystupování španělských politiků v Evropském parlamentu. Mezi primární národní zájmy Španělska v počátku 90. let patřila hlavně bezpečnost, obchodní politika či ekonomické zájmy (*Partido Popular* 2000). Nová atmosféra ve Španělsku a změny v mezinárodním prostředí napomohly k počátku přeformulování španělské zahraniční politiky (Arenal 2011). Tyto změny v mezinárodním prostředí byly důsledkem změn, které nastaly v období po ukončení studené války. Rozvíjející se postupná světová ekonomická globalizace spolu s nároky kladenými EU na Španělsko v rámci Konvergenčního programu přinesly španělům ekonomické problémy, jako např. zvyšující se nezaměstnanost.

Jako nástroj posílení role Španělska v mezinárodním dění sloužilo především samostatné konání Španělska v zahraničí či rozmach vlastní autonomní bilaterální kooperace s dalšími regiony. Tento Aznarův návod k restauraci španělské pozice jako mocného regionálního hráče mohl přispět

k lepším vztahům s Latinskou Amerikou či Středomořím. Toto chování Španělska mělo dát ostatním světovým aktérům najevo jeho sílu a charakter autentické mocnosti, která hodlá znovu vstoupit do světových dějin (Jiménez Redondo 2006: 84).

PP v letech 1996 – 2002 v některých bodech pokračovala v politice předchozí vlády PSOE. Aznar pokračoval např. v podpoře evropské identity Španělska, kladl důraz na multilateralismus, ochranu lidských práv a demokracie. Jeho strana také při řešení mezinárodních sporů podporovala dominanci mezinárodního práva (Arenal 2011). K této strategii PP doplnila ještě o změny v ekonomické dimenzi, konkrétně podpořila investice španělských firem v Latinské Americe, či o programy rozvojové pomoci (Hernández Grasa 2001:73). Priority vystupování v mezinárodní aréně skrze EU se však Španělsko nadále drželo. Dalo by se dokonce říci, že evropská identita byla pro Aznara markantní osou, po které hodlal za své vlády kráčet.

Stejně jako se zprvu PP držela silného europeismu, nastaveného PSOE, podobnou tendenci vykazovala i co se týče atlantismu. Vztah PP s USA byl obohacen vzájemnou podobností liberální neokonzervativní politické ideologie PP s Bushovou Republikánskou stranou. PP se původně ve své neokonzervativní ideologii částečně nechala inspirovat právě severoamerickými konzervativci (Sanahuja 2006). Dále i ekonomický liberalismus, který Aznar uznával, přispíval k posílení vztahu Španělska s USA¹⁵. Uvnitř ES docházelo ze strany Španělska především ke spolupráci s Velkou Británií¹⁶.

Tyto faktory, spolu s nečekanými obraty v mezinárodních vztazích, přispěly k tomu, že zahraniční dimenze Španělska se pozvolně proměnila v silný atlantismus. Naprosto nepřehlédnutelný obrat v konání Španělska na mezinárodní scéně přinesly např. události ze dne 11. září 2001 a poté i

---

¹⁵ USA neoliberální charakter své politické ekonomie ustavily s pomocí „Washingtonského konsensu“. Ten v 90. letech, tedy po pádu Berlínské zdi, přispíval k podpoře triumfu tržních ekonomik. Washingtonský konsensus měl původně usměrňovat ekonomické reformy v rozvojových zemích, tedy i Latinské Americe. Dopad tohoto konsensu byl však nakonec celosvětový.

¹⁶ Aznar v Evropě zaujímal podpůrný postoj k liberálním projektům Spojeného království. Například stejný pohled na ekonomickou integraci těchto dvou aktérů se projevil ve sdílení iniciativě VB a Španělska v záležitostech makroekonomického modelu, tedy Lisabonského procesu z roku 2000.

změny, které byly těmito událostmi vyvolány. Konečný přelom v zahraniční politice Španělska byl stvrzen dne 10. dubna roku 2002, a to podepsáním dohody o novelizaci „Smlouvy o obranné kooperaci“ mezi USA a Španělskem. Touto dohodou došlo k výraznému posílení spolupráce těchto zemí a to nejen na poli politické spolupráce, ale i v rámci spolupráce bezpečnostní (Arenal 2003:18). Zmíněné posuny v politice měly dopad i na jeho latinskoamerickou politiku, jejíž kostrou se stala kooperace s USA (Sanahuja 2006).

Stav mezinárodního společenství po teroristických útocích, tedy uvědomování si hrozby terorismu, a válka v Iráku byly dalším faktorem napomáhajícím ke sblížení Spojených států a Španělska. Španělsko, majíc zkušenost s baskickou teroristickou skupinou ETA, dobře chápalo ohrožení terorismem. Toto upevnilo PP v přesvědčení, že mezi svými politickými prioritami je nutné ponechat boj proti terorismu, tentokrát však mezinárodnímu. Hovoříme-li o spolupráci, založené čistě na vztahu USA a Španělska, jejím nosným tématem byla právě kooperace v otázce národní bezpečnosti (Sanahuja 2006). José María Aznar ukotvil alianci s USA do zahraniční politiky Španělska v podobě velice silného atlantisma. Dosavadní multilateralismus první exekutivy PP byl v počátku 21. století nahrazen unilateralismem a podporováním hegemonního postavení Bushových Spojených států (Hirsh 2002: 19-20). Za ztělesnění této nové proamerické strategie lze označit španělské zapojení do „války s terorismem“, jež byla součástí strategie Bushovy preemptivní akce.

Druhý model španělské zahraniční politiky lze charakterizovat těmito termíny: silný atlantismus, podpora ekonomizace a unilateralismus. Co se týče nastavení silné socialistické evropské dimenze na počátku 21. století, byla silným atlantismem strany PP značně opomenuta. K tomuto odklánění se od evropského kanálu, jako zprostředkovatele prestiže a partnera v mezinárodním společenství, přispěl i poměrně marginální konflikt ostrov Perejil¹⁷, kde se střetly španělské a marocké zájmy. EU k tomuto konfliktu, který se Španělsko snažilo dlouhodobě řešit, nezaujala

---

¹⁷ Konflikt o neobydlený ostrov Perejil, ležící ve Středomoří, je sporem mezi Španělskem a Marokem v záležitostech Severní Afriky.

žádný postoj. USA se naopak staly mediátorem ve vyjednávání dohody mezi Španělskem a Marokem. Fakt, že se EU svého členského státu nikterak nezastala, byl pro PP dalším impulsem k prohloubení spolupráce spíše s USA, než s Evropou. Lhostejnost EU pro Lidovou stranu znamenala, že skrze evropský kanál Španělsko s upevňováním vlivu ve svých tradičně zájmových oblastech neuspěje. Co se týče spolupráce v rámci EU, jak bylo již řečeno, Španělsko se odklonilo od spolupráce s Německem a Francií a kladlo důraz spíše na spolupráci s VB, tedy předním evropským partnerem USA. Důkazem toho je dokument s názvem „Nová Evropa“¹⁸.

Co se týče dimenze *iberoamericanidad* v užším slova smyslu, nadále byl dodržován program Socialistické vlády, avšak Lidová strana jej obohatila o hegemonické záměry v Latinské Americe. Důkazem tohoto chování Španělska pod vedením PP bylo jeho vystupování na Iberoamerických summitech, kde se Španělsko snažilo především prosazovat své latinskoamerické zájmy (Arenal 2004: 12).

Druhý z Arenalových modelů španělské zahraniční politiky trval sice pouhé dva roky (2002 – 2004), byl však velkým obratem od zahraniční politiky uplatňované v modelu prvním. K analýze latinskoamerické zahraniční politiky Španělska se bude věnovat celá následující kapitola předkládané práce.

3.3 Zapaterovo napravování vztahů

V předchozí kapitole zmíněná Aznarova semknutost s USA v boji proti terorismu se však nelíbila španělským voličům. Nejen ze strachu z tohoto nebezpečí ztrácela PP voliče. K dalším faktorům, které PP připravily o vítězství v parlamentních volbách v roce 2004, patřily i

---

¹⁸ „Nová Evropa“ byl pojem související s dokumentem „Evropa a USA musejí zůstat sjednocené“, jež se stal základem spolupráce nejen Španělska, Portugalska, Itálie a Spojeného království, ale i České republiky, Maďarska a Polska. Jednalo se o jakousi evropskou skupinu států, jež jsou spolu navzájem ochotni spolupracovat. Základem přátelství těchto zemí byl jejich pozitivní přístup k transatlantickému kanálu. Další podstatnou sdílenou iniciativou byla ochota podílet se na aktivitách, jež byly vedeny Spojenými státy, především na postupu v Iráku (Sanahuja 2006: 15).

ekonomické problémy, se kterými se Španělsko potýkalo po přechodu na euro či participace španělských vojáků ve válce v Iráku. Nedůvěra v politiku PP vyvrcholila především ihned po 11. březnu 2004, tedy po atentátech v Madridu na centrální vlakovou stanici Atocha. V parlamentních volbách, které se konaly 14. března, tedy jen o několik málo dní po těchto atentátech, zvítězila Socialistická strana¹⁹ (Lopez García 2004).

Vítězství strany PSOE v čele s José Luis Rodríguez Zapaterem přineslo opět, již třetí, změnu v zahraniční politice a mezinárodní spolupráci Španělska. Nejednalo se však o změnu až tak radikální, jelikož Zapatero v rámci mezinárodní spolupráce nastolil původní zahraniční politiku zavedenou PSOE v rámci tzv. prvního modelu španělské zahraniční politiky, která se zformulovala v období postfrankistické socialistické vlády. Pouze tedy navázal na práci svých socialistických předchůdců. Došlo pouze k lehké inovaci zahraniční politiky na základě aktuálního stavu v mezinárodním společenství. Hlavním předvolebním slibem, kterého PSOE dostála, bylo stahování vojáků z Iráku (*El País* 2004). Tento krok poškodil dosavadní, Aznarem vybudované, dobré vztahy s USA.

Zapaterova zahraniční strategie se v některých bodech shodovala s politikou PP, a to např. v boji proti chudobě, v otázce řešení migrace, energetické bezpečnosti či klimatických změn (Zapatero 2008: 2). Nadále Španělsko chtělo podporovat a rozvíjet spolupráci s regionem Latinské Ameriky, Středomořím a v neposlední řadě i s EU. Aznar a Zapatero se tedy často shodli ve svých politických programech, nicméně postup při řešení některých hrozeb se lišil. Odlišný byl především přístup Zapaterovi PSOE k řešení hrozby terorismu. Zapatero nesouhlasil s Aznarem v preventivních útocích či uplatňovaném unilateralismu (PSOE 2004: 13). Shoda v definici mezinárodních hrozeb u PP a PSOE byla, nicméně lišil se jejich postup při řešení těchto problémů. Zapatero ve své volební kampani v roce 2004 veřejně silně kritizoval mimo jiné i Aznarův silný atlantismus.

---

¹⁹ I opětovné vítězství PSOE v parlamentních volbách v roce 2008 bylo jasným důkazem veřejné podpory, kterou socialisté, v čele se Zapaterem, mezi španělskými voliči měli.

Ke změnám došlo i v přístupu k národním zájmům Španělska. Zapatero na ně nahlížel stejně, jako jeho socialistický předchůdce Felipe González. V prioritách španělské zahraniční politiky, jež zastával Zapatero, se objevila důležitost nejen bezpečnosti, ale i zlepšení ekonomické situace země či kvality demokracie a společenská koherence (Arenal 2008: 17).

Jak bylo již řečeno, třetí model španělské zahraniční politiky se v mnohém shoduje s prvním i druhým modelem, avšak není kopií ani jednoho z nich. Úplnou inovací je kompozice aktérů, jež se účastní formování vnějších vztahů Španělska. Kromě samotné španělské vlády či Ministerstva zahraničních věcí (MZV) byla do utváření zahraniční politiky zapojena i ostatní ministerstva a, především kvůli aktuálním tématům, jako byla migrace nebo terorismus, i občanská společnost a to skrze průzkumy veřejného mínění. Tento třetí model také rozšířil své oblasti zájmu o Subsaharskou Afriku, Pacifik a Asii (PSOE 2008: 304). Nutno však připomenout, že mezi základní oblasti zájmu stále patřila Latinská Amerika²⁰.

Třetí model zahraniční politiky Španělska se v odrazu ideologicko – politického charakteru strany PSOE vrací k upřednostňování evropské dimenzi. Evropa a začlenění Španělska do ní se tedy opět stávají prioritou. Dle slov premiéra Zapatera se PSOE přeformulovala do strany silně proevropské a europeistické (Zapatero 2008: 2). PSOE po své obhajobě vítězství ve volbách v roce 2008 čím dál tím více zastávala vystupování Španělska v mezinárodním společenství skrze EU. Tímto se dosti podobala její politika té Felipe Gonzálese, avšak určité rozdíly v nich byly. Zapaterova zahraniční politika byla vystavěna na mnohem europeističtějších základech, než tomu bylo za vlády Gonzálese (Arenal 2004b: 116). Jak prohlásil i ministr zahraničních věcí Miguel Moratino, pro Španělsko bylo nejdůležitější dostat se ze situace, do které ho uvrhl Aznar a začlenit se zpět do EU jako její právoplatný členský stát (Moratinos 2004: 4). I odklonění se od silné vazby s VB, jak tomu bylo za vlády Aznara, bylo nahrazeno snahou

---

²⁰ K problematice Španělska a Latinské Ameriky (a EU) se autorka vrátí podrobněji v dalších kapitolách.

o návrat ke kooperaci s např. Německem a Francií. Tento obrat v rámci EU pozměnil i chování Španělska v mezinárodním společenství.

Návrat k silnému uplatňování evropského kanálu měl logicky vliv i na dosavadní, Aznarem nastolený, silný španělský atlantismus. Tato transatlantická dimenze, jež byla v praxi uplatňován především skrze úzké bilaterální vztahy, byl vystřídán nejen zcela vyváženou bilaterální spoluprací, ale i doplněno o posílení multilaterální kooperace s USA skrze OSN či NATO. Takto se do španělské zahraniční politiky k silnému europeismu ukotvil i silný atlantismus. Vztah Španělska s USA však nebyl zcela zničen. Došlo pouze k jeho výraznému oslabení (PSOE 2004: 14-22).

Zmíníme-li Bushův²¹ lhostejný přístup²² k latinskoamerické otázce, lze konstatovat, že byl nesourodý se Zapaterovou představou o mezinárodních vztazích. Dá se zároveň říci, že za situace, kdy u moci ve Španělsku byl v roce 2004 čerstvě zvolený José L. R. Zapatero a v USA byl prezidentem Georg W. Bush, došlo k citelnému ochlazení vztahů mezi těmito zeměmi (Barbé 2008: 3).

Španělský atlantismus byl v této době ovlivněn změnou, která nastala v roce 2009 v americké prezidentské funkci. Vítězství Baracka Husseina Obamy v lednových volbách znamenalo pro Španělsko změnu. Premiér Zapatero se vyjádřil k výsledkům amerických voleb velice pozitivně. V inauguračním projevu Baracka Obamy byl dle Zapatera slyšet zcela jasný sociálnědemokratický charakter. Tento Zapaterův pozitivní přístup k nové administrativě USA byl slibným začátkem pro zlepšení vztahů mezi těmito zeměmi.

Strana PSOE byla tedy nově znovu nakloněna spolupráci s USA a to zejména v záležitostech týkajících se latinskoamerického regionu. Můžeme konstatovat, že se zvolením Baracka Obamy za prezidenta USA se Španělsko začalo od slabého atlantismu přiklánět k atlantismu silnému. Tento zvrát však tentokrát neznamenal, že by došlo k výraznému úpadku dosavadní silné upřednostňované evropské dimenze.

---

²¹ G. W. Bush byl americkým prezidentem v letech 2001 – 2009.

²² G. W. Bush polevil v otázce řešení problematiky Latinské Ameriky hlavně kvůli upření pozornosti USA převážně na Perský záliv.

Co se týče španělské *iberoamericanidad*, premiér Zapatero navázal na první, socialistický, model zahraniční politiky Španělska²³. I nyní zůstala podle PSOE *iberoamericanidad* nastavena stejně, a to v širším i užším slova smyslu²⁴.

Aznarem preferovaná strategie bilaterálního vyjednávání byla Zapaterem nahrazena posílením strategie multilaterální. Co se týče nástrojů, skrze niž byla komunikace s Latinkou Amerikou udržována, jednalo se opět především o Iberoamerické společenství národů a samotné Iberoamerické summity. Premiér Zapatero se také vyhranil proti předchozímu Aznarovu hegemonickému vedení Iberoamerických summitů. Na rozdíl od lídra PP se snažil v rámci těchto setkání neprezentovat Španělsko jako unilaterálního lídra, nýbrž jako partnera v kooperaci s ostatními latinskoamerickými státy. Španělsko tedy nadále vystupovalo jako vedoucí člen společenství, avšak bez praktikování realistického unilaterálního vůdcovství. *Iberoamericanidad* byla tedy přenastavena opět dle prvního modelu španělské zahraniční politiky (Arenal 2005). Skrze snahu o zlepšení vztahů v rámci Iberoamerického společenství chtěl Zapatero více spolupracovat s latinskoamerickými státy a to nejen v otázce boje proti organizovanému zločinu, obchodu s drogami či terorismu, ale i v rámci společného postupu na půdě OSN, jež byl dle Zapatera za vlády Aznara silně narušen (PSOE 2004: 22). Rekonstrukcí těchto iberoamerických vztahů chtěl premiér Zapatero dosáhnout úspěšné latinskoamerické politiky, prosazované Španělskem skrze EU a její zahraniční politiku vůči tomuto regionu.

Shrňme-li třetí z popsaných modelů španělské zahraniční politiky, uplatňované mezi lety 1986 – 2010, můžeme jej označit za model silně upřednostňující evropskou dimenzi, tedy evropskou tvář Španělska, s původně slabým zastáváním atlantisma, jež nakonec vyústilo v atlantismus silný. Strana PSOE v čele s José L. R. Zapaterem se v období mezi léty

---

²³ Ten, pro připomenutí, byl nastaven na přirození dvojí identity Španělska, tedy evropské a iberoamerické.

²⁴ Pro připomenutí: *iberoamericanidad* v širším slova smyslu představuje zahraniční politiku Španělska vůči Latinské Americe skrze EU. *Iberoamericanidad* v užším slova smyslu pak reprezentuje latinskoamerickou politiku Španělska v rámci přímé spolupráce Španělska a jednotlivých latinskoamerických zemí.

2004 - 2010²⁵ snažila jak o posílení postoje Španělska v rámci EU, tak o zlepšení komunikace s Latinskou Amerikou, či, po roce 2004, s USA. Tento poslední model zahraniční politiky Španělska jen potvrzuje nejen dvojí identitu této jediné hispanofonní evropské země, ale i důležitost její role jako mostu spojujícího EU a USA s Latinskou Amerikou.

Silné upřednostňování evropské identity Španělska pak můžeme pozorovat až do konce zkoumaného období, tedy do posledního španělského předsednictví v první polovině roku 2010.

---

²⁵ José L. R. Zapatero byl španělským premiérem až do roku 2011. Tato práce však pracuje s období od prvního po poslední španělské předsednictví v Radě EU, tedy do poloviny roku 2010.

4 Vliv španělské zahraniční politiky na politiku EU vůči Latinské Americe

V předchozí kapitole vysvětlené tři modely zahraniční politiky Španělska představily možnosti, jak upevnit spolupráci s latinskoamerickým regionem, či jak zlepšit španělské postavení v mezinárodním společenství. Jak bylo již zmíněno, díky nastavení těchto modelů španělské vlády hledají cesty k naplnění národních zájmů a to i díky využití evropského kanálu. Tohoto proevropského smýšlení využije další část této práce, s cílem ověřit *bottom-up* evropeizaci latinskoamerické politiky EU/ES.

Následující kapitola bude sledovat vliv jednotlivých modelů španělské zahraniční politiky na politiku EU/ES vůči Latinské Americe. Tedy pokusí se ověřit, zdali je španělská latinskoamerická zahraniční politika určující pro tu evropskou.

4.1 Budování latinskoamerické agendy v Evropském společenství

První model španělské zahraniční politiky, který je charakteristický silným europeismem a mírným atlantismem, byl určujícím pro vznik strategie, jak docílit španělských národních zájmů na poli mezinárodní spolupráce skrze integrovanou Evropu. Premiér PSOE, Felipe González, s pomocí socialistického nadšení z europeismu, formuloval koncepci uspořádání španělských národních zájmů, z nichž nejdůležitější bylo začlenění Španělska do ES a stvrzení evropské identity Španělska. Avšak tato integrace do ES logicky nebyla konečným a jediným cílem socialistů. PSOE hodlalo po vstupu do ES rozšířit své pole působnosti v mezinárodních vztazích, a to především ve Španělsku tradičně blízkém regionu - Latinské Americe. Tehdejší ministr zahraničních věcí, Francisco F. Ordoñez, ve svém projevu ve španělském parlamentu v prosinci roku 1986 prohlásil, že posílení komunikace ES/EU s latinskoamerickými zeměmi bylo vždy hlavním cílem Španělska. PSOE byla v polovině 80. let, tedy v době, kdy

docházelo k přístupu Španělska do EU, velice nakloněna a připravena stát se zprostředkovatelem v této komunikaci (Cortes Generales 1986: 2215). Španělsko se snažilo již od počátku svého členství v ES být velice aktivní a to především v rámci formulace evropské latinskoamerické agendy.

Úplné prvopočátky vztahu Latinské Ameriky a ES mají kořeny až v 60. letech 20. století. Nicméně kvůli problémům²⁶, které tento vztah komplikovaly, lze začátek formulace vztahu Evropského hospodářského společenství (EHS) s latinskoamerickými zeměmi datovat až do let 70. V tomto období začalo tedy docházet k navazování koperačních dohod s tzv. první generací²⁷. Od 80. let 20. století hovoříme o smlouvách s tzv. druhou generací²⁸.

Roku 1984 vystoupil Felipe González před Parlamentním shromážděním Rady ES, kde upozornil na ohrožení demokracie a míru ve Střední Americe. Kvůli dopadu studené války na tento region se González domníval, že k vyřešení problematické situace ve Střední Americe je zapotřebí evropské koordinované spolupráce. Španělsko tehdy nechtělo nechat region Latinské Ameriky mimo evropský hledáček (Treviño 1985: 119). Výsledkem aplikování španělského silného europeismu, jinými slovy snahy působit v mezinárodním společenství skrze svou evropskou identitu, bylo svolání konference v Kostarice v září roku 1984, kde vznikl tzv. Dialog ze San José, jež určoval vztahy ES se Střední Amerikou a pojednával o možnostech vyřešení konfliktní situace v tomto regionu skrze vyjednávání.

---

²⁶ Příčinami předchozí slabé angažovanosti EHS v Latinské Americe byly nejen nedostatečný zájem zemí k přímé spolupráci či vně působící logika studené války, ale i v neposlední řadě nestabilní politická situace v latinskoamerických zemích a mezinárodní izolovanost tamních autoritářských režimů (Cihelková 2003: 425). Paradoxem je, že v této době byl podíl latinskoamerických zemí na vnějším obchodu pomocí bilaterálních smluv s členskými zeměmi EHS historicky nejvyšší (Radačičová 2008: 114). Do počátku vztahů mezi EU a Latinskou Amerikou negativně zasáhla nejen celosvětová ekonomická krize, ale i např. válka o Falklandské ostrovy mezi Argentinou a Velkou Británií v roce 1982. Na straně Velké Británie byli členové EHS a USA, na straně Argentiny pak ostatní latinskoamerické země a Španělsko, které v této době vyjednávalo o vstupu do EHS.

²⁷ V tomto období, počátkem 70. let, úspěšně proběhly první dohody mezi EHS a Argentinou (1971), Uruguají (1973), Brazílií (1974) a Mexikem (1975) (Martin 2002: 51).

²⁸ V rámci podpisu dohod s tzv. druhou generací došlo nejprve roku 1980 k podpisu dohody s Brazílií. Na rozdíl od dohod generace první, obsahovaly dohody z 80. let i oblast hospodářské spolupráce. Brazílie nejen že zaujímala čtvrtinu celkového obchodu mezi EHS a Latinskou Amerikou, ale byla i významným dovozcem surovin. Dále, v roce 1983 byla podepsána kooperační dohoda mezi andskými zeměmi (Peru, Bolívií, Ekvádorem, Kolumbií a Venezuelou), jež představovala první dohodu, kterou EHS uzavřela se skupinou zemí.

Konference v San José byla známkou vážené role Španělska v rámci ES. Je také prvním nástrojem ES/EU pro spolupráci se Střední Amerikou. Španělští socialisté takto přispěli k první institucionalizaci latinskoamerické agendy ES.

Felipe González v prosazování nutnosti kooperace s Latinskou Amerikou nepřestal. Tradiční španělskou *iberoamericanidad* neopomenul v žádném z kroků k integrování své země do ES. Toto tvrzení lze potvrdit díky textům, které byly v období pozvolného přístupu Španělska do ES vydány. Do svých hlavních přístupových dokumentů socialistická vláda zahrnula téma Latinské Ameriky. Dokumenty jako přístupová smlouva Španělska (*Tratado de Adhesión*), jež byla podepsána 2. června roku 1985, dále *Declaración Común de Intensiones* či *Declaración de Reino de España sobre América Latina* měly posloužit k vyzdvižení důležitosti latinskoamerického regionu pro Evropu a oficiálně ho připojit k jejím zájmům.

Dokument *Declaración Común de Intensiones* představoval přenesení španělské *iberoamericanidad* do Evropy. ES v něm uznalo tradiční úzkou vazbu Španělska na Latinskou Ameriku a přislíbilo, že po přístupu Španělska a Portugalska do ES rozšíří své pole působnosti²⁹ i na latinskoamerický region, jež je těmto zemím historicky blízký (Tomassini 1988: 155). Tato deklaráce zatím demonstruje pouze strohé základní principy kooperace mezi ES/EU a Latinskou Amerikou, avšak je známkou ochoty Evropy angažovat se v tomto regionu.

Snaha Felipe Gonzálezese neubírala na své intenzitě. Dalším jeho krokem bylo zařazení latinskoamerické agendy mezi priority stanovené Evropskou Radou. K tomu také záhy došlo, a to v červnu roku 1986 v Haagu. Evropská Komise (EK) předložila Radě sdělení s názvem *Memorandum Cheysson*, které přispělo k přijetí dokumentu „Nové směry v EHS pro vztahy s Latinskou Amerikou“ (Escribano Úbeda 1998: 34-35). Na základě tohoto textu, jež byl součástí přístupových dohod Španělska do ES, se ES zavázalo k navázání politických vztahů s jednotlivými zeměmi

---

²⁹ Polem působnosti je míněno např. posílení ekonomických a obchodních vztahů s daným regionem.

latinskoamerického regionu, a to individuálně dle specifické aktuální situace každého státu zvlášť. Dalším krokem v rámci tohoto vyjednávání s tzv. druhou generací byl počátek kooperace se skupinou „*Grupo de los ocho*“³⁰.

Hlavní evropské zájmy v Latinské Americe v této době představovala především snaha renovovat demokracie a upevnit ji v tamějších politických systémech. Dalším z bodů této nově institucionalizované agendy v rámci Evropy byla podpora vzniku integračních seskupení v Latinské Americe (Escribano Úbeda 1998: 34-35) či udržení postoje *official development assistance* (ODA).

Celestino del Arenal vidí aktivitu Felipe Gonzálese a jeho vlády jako velice přínosnou pro nastolení evropské latinskoamerické agendy. Tento fakt dosvědčuje například to, že stála za vyhotovením dokumentu „*Nuevas Orientaciones*“. Podle Arenala byla tato nová evropská agenda zaměřená na Latinskou Ameriku počátkem dlouhodobé spolupráce. Zmíněný dokument byl konceptem zcela nových vztahů mezi těmito regiony a představoval jakýsi důkaz vzájemné ochoty navázat nové dlouhotrvající vztahy (Arenal b.r. : 348).

Na základě analýzy období uplatňování prvního španělského modelu zahraniční politiky lze tvrdit, že Španělsko bylo od konce 80. let 20. století primárním iniciátorem pro budování vztahu EU – Latinská Amerika. Svým prosazováním latinskoamerického tématu v EU Gonzáles a jeho PSOE splnily první z podmínek Sebastiana Princena, kterých je třeba dosáhnout v procesu nastolování či pozměňování určité agendy EU. Summit EU – Latinská Amerika, který byl uspořádaný v Kostarice roku 1984, potvrdil druhou z Princenových podmínek, tedy projevení zájmu EU o hlubší řešení latinskoamerické problematiky. Lídři EU nebyli ani proti tomu, aby se již v přístupové smlouvě Španělska do ES objevilo i téma formulace latinskoamerické politiky v rámci zahraniční politiky EU.

Díky aktivnímu konání Španělska došlo v rámci ES/EU postupně k hlubšímu uchycení komunitární zahraniční politiky vůči Latinské Americe.

---

³⁰ *Grupo de los ocho* byla skupina osmi států, která předcházela skupině *Grupo de Río*. Patřily do ní konkrétně tyto státy: Argentina, Brazílie, Kolumbie, Mexiko, Panama, Peru, Uruguay a Venezuela. Tato „Skupina osmi“ vznikla za účelem sladění postupu při spolupráci s ES.

I když se jednalo o institucionalizaci zcela nové politiky, Gonzálesova vláda však brala dosavadní dění za pouhý počátek v dlouhém rozvoji latinskoamerické agendy v rámci Evropy. Dalším bodem, kterého chtěla PSOE dosáhnout, bylo především ucelení dalšího, již konkrétnějšího a hlavně vyváženějšího, postupu v oblasti politické a ekonomické (Escribano Úbeda 2005: 34-36).

4.1.1 První španělské předsednictví v EU (1989)

S příchodem první poloviny roku 1989, tedy obdobím prvního španělského předsednictví v ES, se naskytla možnost, jak vyvážit ekonomickou a obchodní sféru spolupráce. Od svého prvního předsednictví v ES si Španělsko slibovalo především upevnění své role v rámci společenství a obnovení své prestiže, jež byla pošlapána za diktatury generála Franca. Dále se samozřejmě Španělsko hodlalo aktivně podílet na zahraniční politice ES.

Silná evropská dimenze, uplatňovaná v této době stranou PSOE v rámci zahraniční politiky, předurčila hlavní prioritu tohoto předsednictví, tedy upevnění silného postavení Španělska v ES. Tato snaha o španělské „obrození“ a silný europeismus napomohly i latinskoamerické rovině v rámci zahraniční politiky ES. Španělské předsednictví se snažilo vehementně prosadit své národní zájmy avšak s ohledem na zájmy komunitární. Španělskou *iberoamericanidad* se González snažil upevnit nejen pro pozitivní budoucí dopad na Španělsko, ale i kvůli prospěchu, který by z tohoto ukotvení Latinské Ameriky v politice ES měl i zbytek Evropy. Proto bylo zcela logické, že o svých národních prioritách v rámci předsednictví González začal hovořit jako o prioritách celého společenství (*Oficina de Información Diplomática* 1989: 3). K výše zmíněné evropské prioritě v prvním španělském předsednictví tedy přibylo i prosazení a upevnění evropských vztahů s Latinskou Amerikou.

Dokumenty, jež sloužily jako program španělského předsednictví, akcentovaly především důležitost evropské podpory demokracie v Latinské Americe a řešení konfliktu ve Střední Americe. Dále PSOE k již zmíněným

cílům svého předsednictví přidala mimo spolupráci politickou a obchodní i kooperaci na poli technickém, finančním či ekonomickém (*Oficina de Información Diplomática* 1989: 3).

Podíváme-li se však na konkrétní počiny Španělska za svého prvního předsednictví v Radě, můžeme zmínit např. znovuzavedení pravidelných schůzek mezi COREPER a *Grupo Latinoamericano y del Caribe* (GRULAC)³¹.

Ve dnech 26. a 27. června roku 1989, tedy v posledních dnech prvního španělského předsednictví, pak zasedala v Madridu ER, která se zde shodla na neodkladnosti zvýšení intenzity ve vztahu ES-Latinská Amerika (Escribano Úbeda-Portugués 2005: 41-42). Po tomto summitu vznikl závěrečný dokument španělského předsednictví, ze kterého vyplývá, že pokračování v dialogu mezi oběma regiony bude prozatímním hlavním nástrojem k dosažení pevnějších vztahů a pokroků ve snaze obnovit demokracii v latinskoamerickém regionu a dohlížet na dodržování lidských práv (*Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación de España* 1989: 22). V souvislosti s tímto dokumentem ER vymezila další konkrétní výzvy pro posílení vztahů s Latinskou Amerikou. Mezi ně patřila již zmíněná kontinuita ve snaze vyřešit konflikt ve Střední Americe, dále pak „rozvoj odlišných politik a zefektivnění kooperace s latinskoamerickým regionem, avšak bez narušení spolupráce s jakýmkoliv jiným regionem“ (*Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación de España* 1989: 23).

Pokusíme-li se zhodnotit období po přístupu Španělska do ES, nutno konstatovat, že bylo pro rozvoj vztahů ES s Latinskou Amerikou velmi důležité. Španělsko se intenzivně snažilo dostat do role „mostu“ mezi ES a Latinskou Amerikou a to i přes to, že se tato snaha nelíbila nejen některým latinskoamerickým zemím (např. Mexiko, Brazílie, Argentina), ale i Francii či Velké Británii, které se obávaly oslabení jejich privilegií v bývalých koloniích těchto zemí. Fakt, že již samotná Přístupová dohoda Španělska (a Portugalska) k ES obsahovala výše zmíněnou deklaraci s názvem „Nové směry ES pro vztahy s Latinskou Amerikou“, je důkazem španělského odhodlání šířit v Evropě zájem o latinskoamerický areál.

---

³¹ Tato setkání byla zrušena kvůli konfliktu o Falklandy/Malvíny.

Co se však týče prvního španělského předsednictví v ES, názory na něj se mohou různit. Například politolog Carlos Closa označil charakter španělského předsednictví v roce 1989 za pouze „správný“ (Closa 2002). Do tohoto půlročního období bylo před jeho začátkem vkládáno mnoho nadějí, avšak ve finále došlo jen k několika dohodám, jež zůstaly nadále pouze administrativními. Španělsku však nelze nepřikládat zásluhy za zasazení latinskoamerické agendy do evropské vnější politiky. První předsednictví mu sloužilo k veřejné prezentaci svých mezinárodních prioritních zájmů, kam spadala i Latinská Amerika. Na půdě ES se díky španělskému předsednictví objevil proces formulace společné evropské latinskoamerické agendy, založený na podpoře demokracie či rozvoji multilaterální kooperace. Můžeme také konstatovat, že si Španělsko v této první polovině roku 1989 připravilo půdu pro své další předsednictví, jež bylo plánováno na rok 1995.

4.1.2 Druhé španělské předsednictví v EU (1995)

Evropská zahraniční politika prošla koncem 80. let změnou, která byla zapříčiněna proměnou vztahů v mezinárodním společenství. Tato proměna spočívala v ustavení nově demokratických států. V únoru roku 1992 se v Maastrichtu ES poměnilo v EU. Tato proměna ES v EU přinesla pro členské státy několik změn. Mezi ty největší změny lze zařadit ukotvení SZBP v rámci 2. pilíře, jež přineslo členům EU nástroj k mezivládnímu manipulování s vnější politikou celé EU.

Nelze však opomenout jiné zájmy EU, než byla její nově se formulující latinskoamerická politika. Po vzniku EU, tedy v 90. letech, bylo evropskou prioritou sblížení se zeměmi střední Evropy. Tato evropská snaha o spolupráci se zeměmi bývalého sovětského bloku ohrožovala dosavadní nepřerušované úsilí o budování evropské latinskoamerické politiky např. z důvodu snížení celkového objemu finančních prostředků určených EU pro země Latinské Ameriky. Gonzálesovi se však povedlo v hledáčku EU Latinskou Ameriku udržet. V období mezi prvním a druhým španělským předsednictvím došlo k navázání vztahů EU (ES) s jednotlivými

latinskoamerickými státy. Kooperační dohody³² tzv. třetí generace byly uzavřeny v roce 1990 s Argentinou a Chile, o rok později s Mexikem, roku 1992 s Uruguají, 1993 pak se zeměmi Andského paktu a Střední Ameriky³³ (Cihelková 2003: 427).

José Escribano Úbeda-Portugués analyzoval klady participace Španělska na tvorbě latinskoamerické politiky EU v období 90. let. Nejvíce ve své studii vyzdvihuje kvalitativní zlepšení procesu ze San José či ustálení setkávání se ministrů zemí, jež patří do *Grupo de Río*. Dále Escribano Úbeda – Portugués řadí mezi největší úspěchy španělského snažení i rostoucí počet diplomatických zastoupení EU v latinskoamerickém regionu³⁴ (Escribano Úbeda-Portugués 1998: 62).

I přes široké pole agend, kterými se Evropa v této době zabývala, lze označit intenzivní snahu Španělska v prosazování důležitosti Latinské Ameriky v EU v první polovině 90. let za úspěšnou. Od nadcházejícího, druhého, předsednictví této země v EU se tedy logicky očekávaly výsledky přinejmenším shodné s těmi, kterých bylo dosaženo za předsednictví prvního.

Druhé předsednictví Španělska v ER se odehrálo v druhé polovině roku 1995, tedy i tentokrát ještě za vlády PSOE. V rámci ES se jednalo o předsednictví druhé, avšak v rámci „nové“ EU, postavené na Maastrichtských pravidlech, se jednalo o předsednictví první. Předsedání ES již bylo jiné, než jak tomu bylo u ES. Evropskou veřejností se začal pomalu šířit euroskepticismus a to díky novým pravidlům, které přinesla Maastrichtská smlouva. Španělsko si přesto svou evropskou identitu v 90. letech udrželo (Heywood, Closa 2004: 116-117). Nadále se snažilo prohlubovat nejen své vztahy s EU, ale i vztahy s latinskou Amerikou a to skrze evropský kanál.

---

³² Hlavními odlišnostmi v obsahu od dohod předchozích byly: podmiňovací doložka, rozšíření spolupráce v oblasti technické, vědecké a průmyslové či chápání dohody jako nástroje rozvoje (Radačičová 2008: 15).

³³ V roce 1993 ve Střední Americe vzniká integrační seskupení s názvem SICA, zahrnující tyto státy: Belize, Guatemala, Salvador, Honduras, Nikaragua, Kostarika, Panama, Dominikánská republika.

³⁴ K otevření nových diplomatických zastoupení Komise postupně došlo v: Mexiku, Kolumbii, Brazílii, Kostarice, Uruguaji, Peru, Argentině či Guatemale (Escribano Úbeda-Portugués 1998: 62).

Porovnáme-li se na první dvě španělská předsednictví, lze konstatovat, že to, které proběhlo roku 1995, se od toho prvního, roku 1989, lišilo především důraznějším prosazováním španělských národních zájmů. Už jen symbol, který si Španělsko pro své druhé předsedání zvolilo, značilo jasnou prioritu prosazení Španělska na poli EU. Tím symbolem bylo španělské „ñ“ v národních barvách. Také terminologie, jež byla užitá v pasáži týkající se SZBP, demonstruje odlišné španělské uchopení své silné evropské povahy. Místo slovního spojení „Latinská Amerika“ začala vláda Gonzálese používat slovo „Iberoamerika“. I tento zdánlivě méně podstatný detail je znakem nacionalizace španělské evropské politiky. Tato terminologie byla použita v celém dokumentu s názvem „Priority předsedání Španělska v Radě EU“. V tomto druhém předsednictví González opět začal vyzdvihovat onu dvojí identitu jeho země, přičemž obě tyto identity, evropská i španělská, si měly být vzájemně prospěšné. Jinými slovy, pro EU mělo být Španělsko jakýmsi mostem do Iberoameriky, EU pak pro Španělsko polem pro naplňování národních zájmů.

Pro druhé pololetí roku 1995, jež bylo ve španělské režii, bylo charakteristické podněcováním nové kooperace s Iberoamerikou a to především s pomocí podepisování nových mezinárodních smluv. Došlo také k několika specifickým jednáním s tzv. čtvrtou generací³⁵. Obsahem těchto jednání byla debata o obchodní spolupráci s MERCOSUR, Chile či Mexikem. V této době také přišla do hledáčku EU i Kuba a to také v rámci debat o navázání nové speciální hospodářské spolupráce, jež by napomohla k utváření vhodného prostředí pro postupné zavedení nezbytných reforem na tomto ostrvě.

Co se týče dalších priorit druhého španělského předsednictví, nelze opominout renovaci Andského paktu³⁶ či konsolidaci pravidelného scházení

---

³⁵ Jednání v rámci tzv. čtvrté generace si kladlo za cíl lepší spolupráci s Latinskou Amerikou především prostřednictvím ekonomických programů, kooperace ve vzdělávání, boje s chudobou, podporu integračních sdružení, jednotného postoje členských států EU, atd. Jako priority pomoci Latinské Americe v oblasti politické a ekonomické spolupráce si EK v této době vytyčila: podporu institucí a upevnění demokratického procesu, snižování chudoby a sociálního vyloučení, podporu ekonomických reforem a zvýšení mezinárodní konkurenceschopnosti (Cihelková 2001a: 15).

³⁶ Andský pakt se v této době nacházel ve špatné situaci kvůli dluhové krizi, která v Latinské Americe vládla. Celková špatná ekonomická situace vedla k většímu

se ministrů v rámci *Grupo del Río (Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación de España 1995: 30)*.

Španělská snaha vtěsnat Latinskou Ameriku do politiky EU se projevila na konci druhého španělského předsednictví v podobě kvalitativního pokroku k prohlubování vztahu tohoto regionu s EU. Evropská latinskoamerická agenda, na jejíž formulaci se zásadně podílela španělská vláda, byla sjednocena ve dvanáctém dodatku „Závěru španělského předsednictví Evropské rady“, který byl sepsán v Madridu ve dnech 15. a 16. prosince roku 1995. Tento dokument shrnoval obecné zásady ve spolupráci EU-LA pro období 1996-2000. Šlo o listinu, která shrnovala dosavadní pokroky ve vzájemných vztazích (institucionalizovaný politický dialog, meziparlamentní setkání, kooperační dohody) a uváděla faktory (na straně Latinské Ameriky) usnadňující budoucí biregionální spolupráci, jako např. progresivní demokracie, ekonomický růst či oživení latinskoamerické regionální integrace. Text vznikl na základě zprávy EK s názvem „*European Union and Latin America: New Strategies and Perspectives*“, jež vzešla ze závěrečných ustanovení setkání ER v Corfú, Cannes a Essenu či setkání evropských ministrů zahraničí, jež se uskutečnilo v říjnu roku 1994 (*Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación de España 1995: 30*).

Politologové José A. Sanahuja a Christiano Feres z období kolem druhého španělského předsednictví vyzdvihli především nově uplatňovanou evropskou bilaterální strategii ve spolupráci s Latinskou Amerikou. Tuto strategii oba politologové popsali jako síť, jež se skládá z dohod s např. MERCOSUR, Mexikem či Chile, a jež jsou slučitelné s regulemi WTO³⁷ (Sanahuja, Feres 2006: 90). Tento postoj k latinskoamerickému regionu Sanahuja a Feres zhodnotili velice kladně především proto, že tato strategie se podle nich adaptovala na heterogenní povahu latinskoamerického regionu, kde bylo nutné brát v potaz tamější sílu jak nového regionalismu, tak

---

protekcioniismu a došlo k zavedení netarifních bariér v zemích Andské skupiny. To vedlo ke stagnaci kooperace v rámci skupiny států, tvořící Andský pakt (Kolumbie, Ekvádor, Chile, Bolívie, Peru).

³⁷ Interregionální strategie sice dbala na to, aby byla v souladu se zásadami WTO, nicméně Latinské Americe nezahrnovala z důvodu nižšího stupně rozvoje zóny volného obchodu. (Sanahuja, Feres 2006: 90).

nových severoamerických ekonomických projektů (Sanahuja, Feres 2005: 61).

I u dokumentů či strategií vzniklých za druhého španělského předsednictví tedy lze pozorovat zřetelnou zásluhu Španělska na prohloubení vztahu EU – Latinská Amerika. Tato španělská iniciativa je potvrzena např. výše zmíněným „Závěrem španělského předsednictví v Evropské radě“. Dá se říci, že druhé španělské předsednictví vyústilo v kvalitnější uchopení a nastavení vztahů mezi danými regiony. Ze zmíněné závěrečné zprávy vyplývá, že Španělsko evropskou zahraniční politiku, alespoň co se týče latinskoamerické politiky, opět poměrně významně obohatilo. Výše zmíněný koncept biregionálního partnerství EU s Latinskou Amerikou byl vlastně první krátkodobou evropskou strategií vůči tomuto regionu. Nejvýznamnějším produktem vlády PSOE a zároveň obou dosavadních španělských předsednictví je vytvoření základů pro komunitární evropskou strategii ve spolupráci EU – Latinská Amerika.

Co se týče výše zmíněného španělského europeismu v 90. letech 20. století, můžeme konstatovat, že se udržel ve své silné formě. Pokud k lehkému odklonu od dosavadního silného europeismu v této době vůbec došlo, bylo to za druhého španělského předsednictví v EU. Španělsko se v této době potýkalo především se změnami, které přinesla Maastrichtská smlouva.

Pro první model španělské zahraniční politiky či pro první dvě španělská předsednictví v ER je tedy typické silné prosazování evropské dimenze. Tato proevropská povaha španělské zahraniční politiky se stala bezesporu podněcovatelem evropské spolupráce s latinskoamerickým areálem, a to od samého přístupu Španělska do ES až do posledního dne, kdy byla strana PSOE u moci.

4.2 Stagnace prohlubování vztahu EU – Latinská Amerika

Po čtrnáctiletém období vlády Socialistické strany přišla změna v roce 1996, kdy se k moci dostala Lidová strana s premiérem J. M. Aznarem. Jak bylo již zmíněno, s touto změnou přišlo i postupné

zmírňování dosavadního silného europeismu, který byl pozvolně nahrazován upevňujícím se silným atlantismem.

Obecný koncept přenášení iberoamerické problematiky na EU byl zachován. Angažovanost PP v nastolování latinskoamerické agendy v EU se však s tou, jež vykazovala PSOE, nedala porovnávat. V období mezi lety 1996 - 2002, tedy bezprostředně po konci dlouhé vlády Felipe Gonzálese, se Španělsko snažilo v jeho zahraniční politice pokračovat. Aznar se, stejně jako González ve svém posledním vládním období, snažil vystupovat proti snižování důležitosti latinskoamerické politiky v zahraniční politice EU. K tomu, jak bylo již zmíněno, docházelo kvůli soustředění pozornosti EU na evropské státy, zejména pak na situaci na Balkáně a na přístupová jednání se zeměmi východní a střední Evropy.

Hned po nástupu strany PP k moci, v roce 1996, se uskutečnil iberoamerický summit ve Viña del Mar. V rámci tohoto summitu navrhl Aznar svolání konference, které by se dle jeho vize účastnili latinskoameričtí a evropští delegáti. Díky této aktivitě Španělska se pak ve dnech 28. a 29. června roku 1999 uskutečnil summit v Rio de Janeiru. V této době EU předsedalo Německo. Jednalo se o vůbec první setkání všech nejvyšších hlavních představitelů států zemí Latinské Ameriky a EU (*European Parliament* 1999). K tomuto ukotvení latinskoamerické politiky v agendě SZBP EU napomohla ještě předchozí zavedená silně proevropská politika. V této době Španělsko nepolevilo ani ve svém vlastním dialogu s Latinskou Amerikou. I přesto, že postavení Španělska bylo nadále v rámci evropských summitů s Latinskou Amerikou slabší, než jak tomu tradičně bylo při setkání Iberoamerického společenství³⁸, svůj postoj v EU se snažilo si nadále udržet (Feres 2007: 94).

Vrátíme-li se k summitu z Rio de Janiera, můžeme konstatovat, že se jednalo o průkopnické setkání zasvěcených států, jež dalo za vznik

---

³⁸ Iberoamerické společenství národů bylo původně, za vlády generála Franka, konstituováno jako organizace zastřešující Iberoamerické summity a zhmotňující iberoamerickou identitu svých členských států. Toto společenství, se silnou pozicí Španělska, mělo nahradit spolupraci Španělska s Latinskou Amerikou v rámci Frankova imperiálního projektu "*Hispanidad*." Španělsko zaujímá v rámci Iberoamerických summitů centrální, ale nehegemonické postavení, tj. pozici tzv. *primus inter pares*. To do jisté míry slouží jako nástroj pro dosažení španělských národních zájmů (Feres 2007: 94).

institucionalizaci pravidelné komunikace a spolupráce obou regionů. Vzájemný vztah EU - Latinská Amerika byl posílen i díky přechodu na strategii biregionálního, tedy oboustranně prospěšného partnerství, jež spočívá v tom, že účastníky dohody jsou regionální seskupení a stát. Jak bylo již zmíněno, jednalo se o nový nástroj evropské latinskoamerické agendy, jejímž cílem bylo zajištění dosažení společných zájmů, mezi které se řadilo např. posílení zastupitelské a reprezentativní demokracie, mezinárodní bezpečnosti a míru, pluralismu, právního státu, atd. (Zedillo 1999) Díky pravidelným setkáváním představitelů států obou regionů se povedlo např. zlepšit kvalitu společného pohledu na otázky mezinárodního společenství.

První vláda Aznarovy PP se však zasloužila zpočátku i na dalších změnách v latinskoamerické politice EU. Zaprvé, v listopadu roku 1999 došlo k podpisu „Smlouvy o ekonomickém partnerství, politické koordinaci a kooperaci s Mexikem“ (Grasa Hernández 2001: 72). Zadruhé, došlo z první formulaci společného evropského postoje ke Kubě, a to v roce 1996³⁹. Dále lze zmínit jméno straníka PP José Ignacio Salafrancy, tedy španělského europoslance, který Evropu vyzýval k znovuoobnovení strategického partnerství s latinskoamerickými zeměmi. Hlavním nástrojem dle Ignacia Salafrancy mělo být evropská globální a koherentní politika. Díky „*Informe Salafranca*“⁴⁰ EP v roce 2001 přijal opatření k vytvoření funkčnějšího institucionálního, politického a právního nástroje k dosažení strategického biregionálního partnerství, neboli prohloubení vzájemně prospěšné spolupráce s Latinskou Amerikou (Sanahuja 2003: 15).

Tyto doposud zmíněné úspěchy, ke kterým došlo za nové vlády PP, jsou však jedny z posledních, kterých se latinskoamerická politika EU díky Španělsku v období druhého modelu španělské zahraniční politiky dočkala. Nastolení druhého modelu španělské vnější politiky, tedy oslabení europeismu, mělo spolu s dalšími mezinárodními nepříznivými faktory negativní dopad na spolupráci EU s Latinskou Amerikou. Co se týče problémů, které vztahy EU a Latinské Ameriky komplikovaly, můžeme

---

³⁹ Tématu vztahu EU – Kuba se autorka bude věnovat později, ve speciální kapitole.

⁴⁰ *Informe Salafranca* byl dokument, jež vyjadřoval nutnost vytvořit koherentní a globální politiku k Latinské Americe a Karibiku (Sanahuja 2003: 15).

zmínit např. odmítavý přístup Francie k uzavření dohod o volném obchodu USA s latinskoamerickými zeměmi. Významnou změnou na straně EU pak bylo v 90. letech přijetí již zmíněné Maastrichtské smlouvy. V neposlední řadě ovlivňovala vztahy EU a Latinské Ameriky zvyšující se orientace evropské SZBP a nové společné obranné politiky na východ Evropy, Balkán a středozevní region kvůli východnímu rozšíření a vzniku zcela nových bezpečnostních priorit v blízkosti hranic, obzvláště po 11. září 2001. Tato náchylnost se prohlubuje také válkou v Iráku a pokusem o nadvládu USA na Blízkém Východě. Nestabilita, která pramení z těchto událostí, oslabuje působení EU v Latinské Americe. Tyto faktory spolu s lehkým úpadkem španělského europeismu měly za následek odklonění EU od mezinárodní strategie směrem k Latinské Americe z roku 1994.

4.2.1 Třetí španělské předsednictví (2002)

Kvůli postupnému přechodu Aznarovy PP k atlantismus, začala být v Evropě latinskoamerická politika brána spíše jako španělský národní zájem, než jako rozvíjející se agenda evropské zahraniční politiky. Nelze však tvrdit, že by Aznar v jednání o Latinské Americe na poli EU od této problematiky dával ruce pryč. Španělsko v rámci Evropy nadále asertivně prosazovalo své národní zájmy. Tomu tvrzení odpovídá i vystupování Španělska v mezinárodním společenství a v EU v rámci svého třetího předsednictví v Radě, tedy v první polovině roku 2002. Toto předsednictví vykazuje známky typické pro druhý z v této práci vymezených modelů španělské zahraniční politiky.

Španělsko ve svém již třetím evropském předsednictví plánovalo v programu zahraniční politiky navázat na předsednictví předchozí. Aznar hodlal pokračovat také v rozvoji španělského působení v Latinské Americe a Středomoří (Powell 2003: 558). Svůj předsednický program také bohatil o nový koncept zahraniční politiky. Změna se týkala především důrazu na kooperaci s USA a otázky liberalizace ekonomiky, dále pak migrace, obnovení participace na boji proti terorismu atd. Aznar se snažil umístit boj

s terorismem mezi evropské vnější priority⁴¹. Prosazoval také reformu bezpečnostní a obranné politiky EU (EBOP), které hodlal dosáhnout s pomocí kooperace s USA v oblasti právní i politické (Metres 2002: 17-22).

V rámci obnovení priority boje proti terorismu a celkovým posílením *atlantismus*, předložil Aznar strategický dokument s názvem *Más Europa en el mundo*. Tento dokument byl souhrnem veškerých tehdejších hrozeb, které dle Aznara hrozily mezinárodní bezpečnosti. K otázce terorismu se premiér vyjadřuje ve smyslu nutné rozsáhlé semknuté mezinárodní koordinace.

Zaměříme-li se na agendu Latinské Ameriky, Španělsko za svého třetího předsednictví nejčastěji presentovalo svůj úmysl posílit v tomto regionu boj proti nedodržování lidských práv, politické nestabilitě či obchodu s drogami. Nástrojem pak měly být především strategické dokumenty EU, obchodní spolupráce s latinskoamerickými zeměmi či politický dialog (Soriano 2002: 73-80). Stejně jako za druhého španělského předsednictví i v tom třetím se v programových dokumentech objevoval termín „Iberoamerika“.

Aznarova neokonzervativní politika se na kooperaci s Iberoamerikou podepsala v podobě upřednostňování spíše hospodářských vztahů, než těch politických. Politická spolupráce s Latinskou Amerikou však samozřejmě byla nadále společným zájmem EU i Španělska. To konec konců potvrzuje nejen uspořádání druhého euro-latinskoamerického summitu, konaného v Madridu 17. května roku 2002, ale i uspořádání summitů s např. Mexikem, Chile či MERCOSUR. Prioritními oblastmi spolupráce však bylo Andské společenství a Střední Amerika (Mestres 2002: 26).

V neposlední řadě, v dubnu roku 2002, tedy několik málo týdnů po summitu v Madridu, vznikl důležitý dokument s názvem „Regionální strategie pro Latinskou Ameriku 2002-2006“⁴², obsahující jednotlivé priority, které si EU ve spolupráci s Latinskou Amerikou vytyčila. Po

---

⁴¹ Mezinárodní koordinace a zajištění silné role Evropy v mezinárodním společenství bylo i hlavním cílem tohoto třetího španělského předsednictví (Montobbio 2002). Lidová strana zdůrazňovala i evropský charakter španělské společnosti, pro niž je integrace do Evropy nástrojem modernizace země a sociálních změn. K tomuto období a vládě Aznara lze také zmínit, že ve Španělsku došlo k přijetí evropské měny (Mestres 2002: 16).

⁴² Více k dokumentu na http://aei.pitt.edu/38372/1/LA_strategy_2002-2006.pdf.

stagnaci vztahů mezi oběma regiony od summitu v Rio de Janeiru, byl tento vůbec první dlouhodobý strategický dokument známkou jistého evropského obrození latinskoamerické agendy (European Commission 2002).

Co se týče výše zmíněného summitu v Madridu, jeho cílem bylo opět prosazení důležitosti spolupráce EU s Latinskou Amerikou, která byla oslabena po předsednictvích jiných evropských členských států, a to především v důsledku změn v mezinárodním prostředí, které nastaly po 11. září 2001. Naděje, které byly do tohoto summitu vkládány, však dle Celestino del Arenal nebyly naplněny. K posunu směrem k intenzivnější biregionální strategické spolupráci nedošlo. Naopak, i přes intenzivní snahu Španělska tohoto oživení v latinskoamerické agendě EU dosáhnout, toto setkání spíše potvrdilo ztrátu důležitosti latinskoamerické politiky v evropské zahraniční politice. K dosažení celkem 55 bodů, které byly vytyčeny na summitu v Rio de Janieru a kterých mělo být dosaženo právě do setkání v Madridu, nedošlo (Arenal 2004c).

V listopadu 2002 však podepsala EU s Chile smlouvu o partnerství⁴³. Této smlouvy bylo dosaženo především díky aktivitám španělské diplomacie, stejně jako např. plánu dosažení zóny volného obchodu s Mexikem. K dosažení vzniku této zóny si EU a Mexiko sjednaly maximální časové období na 10 let (Arenal 2004c).

Neúspěch však nastal v rámci uzavírání dohod s MERCOSUR⁴⁴, Andským společenstvím a středoamerickými státy⁴⁵. Nutno však konstatovat, že ochota EU věnovat se podpisu smluv se středoamerickým a andským integračním celkem a jednat o rozšíření kooperace v obchodním duchu byla úspěchem diplomacie Španělska, která měla uvnitř EU podporu i v Itálii či VB (*The Madrid Commitment* 2002).

---

⁴³ Uzavírání dohod o spolupráci s Chile či zeměmi MERCOSUR bylo pro Španělsko zásadní především kvůli obrovským obchodním vyhlídkám, které měly země EU. Některé členské státy již do těchto latinskoamerických zemí významně exportovaly.

⁴⁴ Členské státy MERCOSUR summit z Madridu neuspokojil. Nelíbil se jim především příliš obecný charakter vyjednávání, bez konkrétních výsledků. Stanovené cíle v ekonomické spolupráci podle MERCOSUR nebyly dosaženy. Co se týče rozvojové spolupráce, její budoucnost byla také vymezena pouze teoreticky (Alemany 2004: 149).

⁴⁵ Výsledky summitu z Madridu se nelíbily ani Andskému společenství ani Střední Americe (SICA). Všechny tyto státy byly nakonec značně zklamány a nespokojeny, neboť nedošlo ke konkrétnímu posunu ve stávajících dohodách o jejich kooperaci s EU (Sanahuja 2003:17).

I přesto, že španělské předsednictví původně usilovalo o větší prohloubení vztahů EU s Latinskou Amerikou, jisté zásluhy Aznarova vláda za třetího předsednictví vykazala. Jako důkaz vlivu Aznarovy neokonzervativní vlády na zahraniční politiku EU můžeme označit např. začlenění otázky bezpečnosti a boje s terorismem do dohod vzniklých mezi EU a Chile či Kolumbií⁴⁶.

I v období třetího španělského předsednictví tedy můžeme pozorovat důkaz pošpanělstvování euro – unijní latinskoamerické politiky. Je patrné, že situace, při níž je v zahraniční politice Španělska uplatňován pouze slabý europeismus, není pro rozvoj vztahů EU a Latinské Ameriky příznivá. Pokud je však Španělsku přidělen nástroj v podobě předsednictví EU, pak je proces nastolování latinskoamerické agendy v EU reálný.

Na druhý model zahraniční politiky Španělska, jež byl uplatňován za vlády PP, by se dalo pohlížet spíše jako na snahu Španělska postavit Evropu do role svého sekundárního nástroje k dosažení cílů ve své latinskoamerické zahraniční politice, než jako na výhradní snahu Španělska participovat na sblížování EU a Latinské Ameriky. Toto období mezi lety 2002 až 2004 bylo tedy pro vztah EU s Latinskou Amerikou spíše nepříznivé. Velký vliv na utváření tohoto dojmu měl rozhodně charakter prvního modelu španělské zahraniční politiky, kdy prosazení latinskoamerické agendy na poli EU skrze silné prosazování evropského kanálu bylo Španělskou prioritou a premiér González pro dosažení tohoto svého cíle využil všechny možné prostředky, a to i mimo španělské první a druhé předsednické období. Neúspěch druhého modelu v prosazování Latinské Ameriky v EU však nelze přičítat striktně Aznarově vládě. V období po třetím španělském předsednictví byla situace v proměnlivém mezinárodním společenství odlišná a EU měla ve své agendě nastavené důležitější priority, než byla otázka budování vztahů s latinskoamerickými státy. V počátku 21. století, především mezi lety 2002 – 2004, tedy došlo k jakémusi „zmrazení“ vztahů mezi zkoumanými regiony.

---

⁴⁶ Na základě španělského konání byla kolumbijská guerilla FARC zapsána na evropský seznam teroristických organizací. Díky tomu mohlo dojít k posílení kooperace mezi vládou Kolumbie a EU.

4.3 Renesance latinskoamerické agendy EU

4.3.1 Zapaterův návrat k silnému europeismu

Třetí model zahraniční politiky Španělska byl návratem k prioritě prosazování španělské latinskoamerické politiky skrze Evropu. Evropská dimenze se opět stala v zahraniční politice Španělska prioritou. José Luis Rodríguez Zapatero a jeho vláda navázali na předchozí politiku svých socialistických kolegů. Evropa se opět stala nejen hlavním kanálem španělského vystupování v mezinárodním společenství, ale i fundamentálním nástrojem k prosazení španělských národních zájmů v tradičně zájmových oblastech. Změny, které měly vést k revitalizaci latinskoamerické politiky v prostředí EU, Zapaterova PSOE prováděla hned po svém nástupu k moci. Zapatero přesvědčoval evropské politiky o nezbytnosti opětovného posílení spolupráce s latinskoamerickými zeměmi (PSOE 2004). K dosažení tohoto cíle měl přispět summit z roku 2004, konaný 28. – 29. května v mexické Guadalajare. Výsledný dokument tohoto summitu, tedy „Deklarace z Guadalajary“ prokazovala zřejmý vliv Zapaterovy socialistické latinskoamerické politiky⁴⁷ na vnější vztahy EU. Summitu se účastnilo i deset zástupců nově přidružených zemí EU.

Pokusíme-li se komparovat tento guadalajarský výsledný dokument s Deklarací z Madridu (2002), lze konstatovat, že rozdílnost těchto listin svědčí o pokroku ke strategii biregionálního partnerství. V Deklaraci z Madridu je centrálním tématem vztahu EU – Latinská Amerika postup v boji proti terorismu, ke kterému nevyhnutelně patřila kooperace s USA. Deklarace z Guadalajary však vykazuje jako prioritu renesanci multilaterální spolupráce a důležitost role OSN v mezinárodní aréně. Výsledkem guadalajarského setkání byl podpis pokročilých smluv s Chile a Mexikem. Celkově tento mexický summit nově formuloval latinskoamerickou agendu ve vnějších vztazích EU. Rozdílnost těchto listin je také dána právě odlišným děním v mezinárodních vztazích

---

⁴⁷ Tohoto summitu se neúčastnili odpůrci Zapaterovy vize evropské politiky vůči Latinské Americe, tedy Silvio Berlusconi či Tony Blair. Tito dva evropské politiky byli sympatizanti spíše politiky J. M. Aznara.

Zapaterovo jednání směřovalo ke konkrétnímu cíli, tedy k vytvoření nástroje koncentrace politické moci mezi zeměmi Latinské Ameriky a EU, které jsou zastoupeny v Radě bezpečnosti OSN (Sanahuja 2005b: 168). Důkazem iberoamerické solidarity, blízce související s prioritou multilaterální kooperace s EU, bylo španělské podpoření brazilského návrhu zaslat vojenskou pomoc na Haiti. K tomu došlo pod záštitou mírových operací OSN (*El País* 2004: 3). Dále Zapatero striktně kritizoval americký unilaterální postup v mezinárodním dění, konkrétně pak při válce v Iráku. Tento nesouhlas s postupem Spojených států se promítl i do evropské politiky vůči Kubě či Kolumbii⁴⁸. Odkloněním se od předešlého Aznarova charakteru politiky EU vůči Kubě i Kolumbii, tedy od bližší spolupráce s USA, znamenalo přechod k multilateralismu a transformaci evropské strategie ve vztahu s těmito zeměmi (Sanahuja 2005: 169-170).

Určitou shodu mezi Španělskem a EU bylo možné zaznamenat např. v kladení důrazu na sociální soudružnost či rozvojovou pomoc v rámci řešení nedostatečně ukotvené demokracie a míru v latinskoamerických zemích (Feres 2004). V tomto období, počátkem 21. století, se tedy koncepce latinskoamerické politiky EU opět shodoval se zahraniční politikou Španělska (PSOE 2004: 11-20). V rámci evropské latinskoamerické agendy se opět začal upřednostňovat multilateralismu, tedy jednání s Latinskou Amerikou jako celkem. Pozice Španělska jako jakéhosi mediátora mezi EU a Latinskou Amerikou byla obnovena, zatímco role USA jako partnera v mezinárodních otázkách oslabila. Vyjednávání o mechanismu posílení spolupráce s Latinskou Amerikou bylo promítnuto do dalšího vyjednávání s Mexikem, Chile, Střední Amerikou, MERCOSUR a Andským společenstvím. I to dokazovalo, že v latinskoamerické politice EU za vlády Zapatera ve Španělsku došlo oproti předchozím letům ke zlepšení.

Co se týče dalších kroků, které Zapaterova PSOE podnikala pro zlepšení ukotvení agendy svého tradičního zájmového regionu v euro –

---

⁴⁸ Vyjednávání EU s Kolumbií stagnovalo. Prezident Uribe vyjádřil nespokojenost s tím, že v Guadalajaře otázka projednání vnitřních problémů Kolumbie zůstala stranou, bez větší zmínky. Mezi problémy, které brzdily komunikaci EU a Kolumbie patřil obrat Španělska od politiky Aznara, který udržoval s Kolumbií dobré vztahy a to např. prostřednictvím dodávek vojenského materiálu. Aznarova vláda se s tou kolumbijskou shodovala také v podpoře USA a to např. konkrétně v otázce války v Iráku (Sanahuja 2005: 170-171).

unijní zahraniční politice, lze zmínit vystoupení premiéra Zapatera na Iberoamerickém summitu v San José. Toto setkání se konalo v listopadu 2004 v Kostarice a Zapatero na něm vystoupil s jasným cílem: deklarovat důležitost a významnost pokroku ve vztahu EU a Latinské Ameriky. Zmíníme-li smaotnou kooperaci uvnitř iberoamerického prostředí, můžeme konstatovat, že prošla určitými změnami. Mezi ty nejvýznamnější patří: španělské vrácení se k multilaterálnímu vyjednávání bez hegemonického vystupování uvnitř iberoamerických setkání, orientace iberoamerického vztahu na rozvojovou spolupráci sociální dialog, spolupráce s OSN, atd. Zapatero na summitu v San José jasně presentoval názor, že spolupráce Latinské Ameriky a EU je pro oba regiony vzájemně prospěšnou symbiózou. I politolog Celestino del Arenal v jednom ze svých textů proklamuje, že návrat k silnému europeismu a jeho spojení se španělským prosazováním své iberoamerické identity tvoří ideální prostředí pro posílení vztahu EU a Latinské Ameriky (Arenal 2008: 49).

Summit ze San José však žádné výsledky v praxi nepřinesl. Konal se pouze sedm měsíců po vítězných volbách PSOE a Zapatera. Předěšlé nastavení Aznarovy nepříznivé koncepce latinskoamerické zahraniční politiky tedy doposud nebylo pozměněno. Neúspěch summitu spočíval také v nedostatečném propracování příprav ze strany španělské PSOE (Arenal 2005: 7).

V pořadí dalším, již patnáctým, Iberoamerickým summitem byl summit ve španělské Salamance. Tohoto setkání se zúčastnili i významní evropští političtí představitelé, jako např. tehdejší předseda EK José M. D. Barrosa, tehdejší Vysoký představitel EU pro SZBP Javier Solana a tehdejší předseda EP Josep Borrell. Účast těchto významných zástupců EU potvrdila důležitost tohoto setkání a roli Španělska v evropské agendě Latinské Ameriky (Gratius 2005: 6).

Další summit EU a Latinské Ameriky se od těch předchozích lišil. I přesto, že vše v této době napovídalo posilování španělské role ve sbližování EU a Latinské Ameriky, summit ve Vídni odhalil nedokonalosti ve vztahu mezi těmito regiony. K setkání došlo 11. – 13. května roku 2002, kdy předsedající zemí EU bylo Rakousko. V průběhu summitu bylo

upozorněno nejen na překážky euro – latinskoamerického vztahu, ale i na komplikované vztahy mezi samotnými zeměmi latinskoamerického areálu. Vzhledem k ideologické odlišnosti uvnitř tohoto areálu a kvůli pozornosti EU, která v této době byla směřována z velké části na nová přístupová jednání, budoucí vývoj evropské ústavní smlouvy či krizi svého politického vedení, tento summit dosáhl poměrně mizivých výsledků. Došlo pouze k drobnějším dohodám, jako např. zahájení jednání o vzniku zóny volného obchodu s Andským společenstvím či středoamerickým regionem (European Commission 2007: 4).

Další novinkou, kterou můžeme v souvislosti s vídeňským summitem zmínit, je vznik parlamentního shromáždění, jež neslo název EUROLAT⁴⁹. Za zmínku ohledně působení španělské *iberoamericanidad* na evropskou politiku také stojí uznání důležitosti instituce *Secretaría general Iberoamericana* (SEGIB) za účelem zesílení biregionálního partnerství v závěrečné Deklaraci z Vídně. Toto usnesení opět připomenulo roli Španělska v celém summitu, kde se o Španělsku znovu hovořilo jako o mediátorovi mezi EU a Latinskou Amerikou (Ayuso 2009: 74). Podpisem tohoto dokumentu, jenž byl vydán oficiální evropskou institucí (EK), byla potvrzena závislost latinskoamerické politiky EU na konání Španělska. Doposud právě Španělsko, částečně však i spolu s Itálií či Německem, bylo v podstatě ojedinelým evropsko - unijním aktérem, jež měl kapacitu a především silnou vůli zajistit v rámci EU renesanci alespoň střednědobých strategií EU pro latinskoamerické země či jejich integrační seskupení (Bermúdez, Soriano 2006:2).

Vrátíme-li se k sekretariátu SEGIB, svou roli sehrál především v řešení situace na Haiti, které je považováno za *failed state*. Primární impuls k řešení haitské nejen politické a ekonomické situace vzešel od Španělska a Chile. SEGIB v otázce společného postupu při řešení situace na tomto ostrově sehrál koordinační roli mezi státy, jež se tohoto procesu účastnily. Jednalo se o deset latinskoamerických států a tři evropské (Španělsko, Francie, Rumunsko). Prostřednictvím vzniku a následného

---

⁴⁹ V rámci EUROLATU mělo nově docházet k pravidelným schůzkám poslanců EP a čtyř regionálních latinskoamerických komor (Ruano 2006: 8).

fungování SEGIB byl vyjádřen evropský zájem v latinskoamerickém regionu podporovat demokracii a mír.

Dalším, již pátým, setkáním EU a Latinské Ameriky v tomto období, kdy Španělsko bylo stále ještě vedeno Socialistickou stranou a premiérem Zapaterem, byl summit, který se konal ve dnech 16. – 17. května roku 2008 v hlavním městě Peru – Limě (*European Parliament* 2008). Prioritou summitu v Limě bylo zopakovat důležitost vztahů mezi zúčastněnými regiony, dále pak vytyčení dosavadních vzájemných cílů a v neposlední řadě připomenutí závazku k posílení Strategického partnerství s Latinskou Amerikou a Karibikem (*European Commission* 2009). Mezi dvě klíčová témata patřila opět sociální koheze a boj s chudobou, dále životní prostředí, udržitelný růst či změna klimatu. V oblasti vzájemných vztahů obou regionů hrálo nejdůležitější roli jednání o asociační dohodě s Andským společenstvím a Střední Amerikou.

Tento summit byl poznamenán některými problémy, kterým evropsko – latinskoamerické vztahy čelily. Zmínit můžeme stále agresivnější vystupování některých latinskoamerických politických představitelů, např. Hugo Cháveze⁵⁰. Na summitu v Limě došlo díky Zapaterovi k alespoň částečnému ochlazení vztahů s Venezuelou⁵¹. Ujednáno bylo např. obnovení diplomatických vztahů mezi Španělskem a Venezuelou, které byly narušeny po Iberoamerickém summitu ze Santiaga de Chile, který se konal v roce 2007. Zapatero se v rámci tohoto setkání v Peru také zasadil o spolupráci s Brazílií, která se od té doby stala evropským privilegovaným partnerem (*Sanahuja* 2008: 2). Dále španělský premiér ve svém výstupu vyjádřil svůj souhlas s návrhem, který předložil brazilský prezident Luiz Inácio Lula da Silva a který se týkal rozvojové a potravinové pomoci pro Haiti. Tento návrh byl nakonec zařazen i do závěrečné „Deklarace z Limy“. Konference týkající se dalšího postupu při řešení potravinové krize na Haiti byla naplánována na červenec téhož roku do Španělska (*European Parliament* 2008).

---

⁵⁰ Venezuelský prezident Hugo Chávez, jako zarputilý nepřítel USA, byl silným odpůrcem bývalého španělského předsedy vlády Aznara a jeho zahraniční politiky.

⁵¹ Na tomto summitu Chávezův provokativní a útočivý proslov byl utlumen rázným zásahem španělského krále Juana Carlose. Chávez zde prohlásil bývalého španělského premiéra Aznara za fašistu.

Summit v Limě přidal pošpanělšťování latinskoamerické politiky novou formu. Španělsko se zde zasloužilo o novou podobu evropsko – latinskoamerických vztahů. Za španělsko – německé podpory byla ujednána bilateralizace vztahů EU s Brazílií a Mexikem a to i přesto, že Zapatero doposud preferoval kooperaci s Latinskou Amerikou jako s celkem, tedy na základě multilaterálních vztahů. Další Zapaterovou zásluhou byl vznik programu „EUroclima“, který měl za cíl být jakýmsi komunikačním kanálem, tentokrát o otázkách týkajících se globálního oteplování a jiných klimatických změn (elEconomista.es 2008).

Další inovací summitu z Limy byl vznik *Fundación ALC-EU*. Jednalo se o vůbec první instituci, jež sloužila kooperaci EU a Latinské Ameriky. Jejím úkolem byla pomoc s přípravou summitů či dirigování a zprostředkovávání dialogu mezi oběma regiony v období mezi jejich setkáními (Gratius 2008). Podíváme-li se na konečný výsledek Deklarace z Limy, jejíž nejvýznamnější inovací byla výše zmíněná společná klimatická strategie, opět potvrzuje významnost španělské delegace, která se summitu zúčastnila. Její iberoamerická zahraniční politika Evropské unii silně pomohla při zlepšování a upevňování spojení s Latinskou Amerikou. Dalším krokem, který měl určovat vztahy EU a Latinské Ameriky byl stanoven již šestý evropsko – latinskoamerický summit, naplánovaný na květen roku 2010, tedy na období čtvrtého španělského předsednictví EU.

Vznikem parlamentního shromáždění EUROLAT, sekretariátu SEGIB, založením *Fundación ALC – EU* a v neposlední řadě i množstvím uskutečněných setkání EU a Latinské Ameriky byla definitivně potvrzena nejen otevřenost EU k dalšímu prohlubování vztahů s tímto regionem, ale i ukotvení latinskoamerické agendy v rámci SZBP EU. Díky postupnému sledování vývoje procesu španělského nastolování latinskoamerické agendy v EU můžeme nyní konstatovat, že došlo ke splnění obou Princenových podmínek, kterých musí být dosaženo, aby se dalo hovořit o úplném nastolení agendy v EU.

4.3.2 Čtvrté španělské předsednictví EU (2010)

Prozatím poslední španělské předsednictví mělo silně europeistický nádech. I přes již dávno ustavené silné upřednostňování evropského kanálu, o které se postarala Zapaterova PSOE v prvních letech své vlády, by se dalo říci, že toto předsednictví proběhlo v ještě více proevropském duchu, než to roku 1996. Španělský program s názvem „*Innovando la Europa*“ vymezil dva cíle: inovovat a posílit EU (*Ministerio de Asuntos y de Cooperación* 2010). To mělo znamenat, že Španělsko a především pak místopředsdkyně španělské vlády María Teresa F. de la Vega, bylo odhodláno jednat tak, aby se EU proměnila do inovované formy, založené na všech principech Lisabonské smlouvy. Jinými slovy, španělskou vizí byla nová jednotná Evropa, a to v rámci vnitřních i vnějších záležitostí. Tato proměna měla z EU udělat ještě silnějšího hráče na poli mezinárodního společenství. Tato snaha měl své opodstatnění. V roce 2010, kdy EU čelila ekonomické krizi, problematice klimatických změn a spoustě dalších problémů, bylo více než podstatné udržet si svou mezinárodní reputaci. María Teresa F. de la Vega veřejně prohlásila, že předsednictví EU v roce 2010 je pro Španělsko jedinečnou možností jak nabýt prestiž a zlepšit svou roli v mezinárodních vztazích⁵².

Latinská Amerika patřila v rámci posledního půlročního španělského předsednictví mezi největší priority. Porovnáme-li však toto předsednictví s těmi z let 1996 a 2002, nelze si nevšimnout, že v roce 2010 španělské dokumenty již neobsahovaly slovo „Iberoamerika“. V předešlých předsednických textech tento termín symbolizoval silné zastávání španělských národních zájmů v propojení s typickou *iberoamericanidad*. Pojem „Iberoamerika“ však demonstruje nejen teritoriální orientaci zahraniční politiky Španělska na latinskoamerický region, ale i tradiční iberoamerickou identitu této evropské země. Odklonění se od používání tohoto termínu může pramenit např. ze snahy neoddělovat již tolik Španělsko a jeho latinskoamerickou politiku od té evropsko – unijní.

---

⁵² Více na: <http://www.enlazandoalternativas.org/spip.php?article328> (16. 3. 2016).

Zapatero měl v plánu na první polovinu roku 2010 evropsko - latinskoamerickou spolupráci kvalitativně poposunout skrze ukotvení biregionální spolupráce a to s Chile, MERCOSUR, Andským společenstvím, Střední Amerikou či Mexikem (*Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación* 2010). K tomu mu měl dopomoci v pořadí již šestý summit nejvyšších evropských a latinskoamerických politických zástupců, tedy summit v Madridu, který se měl uskutečnit 18. května 2010 v hlavním městě Španělska. V plánu dále bylo hned několik dalších setkání, která měla za cíl rozvinutí konkrétních evropských partnerství, ať už s jednotlivými latinskoamerickými zeměmi či jejich integračními bloky⁵³. Dohoda o partnerství pak měla v tomto období být uzavřena s MERCOSUR či regionem Střední Ameriky. Multilaterální obchodní dohoda se pak týkala některých andských států (Kolumbie, Peru). Miguel A. Moratinos, tehdejší ministr zahraničních věcí, veřejně vyjadřoval své potěšení především z dohody s Brazílií a Mexikem. Brazílie pro něho byla důležitým latinskoamerickým partnerem pro vylepšení kooperace s MERCOSUR (Rodríguez Iglesias 2010: 8). Nejen proto, ale i např. z důvodu velikosti brazilského trhu byla kooperace s touto zemí pro EU tolik významná⁵⁴.

PSOE v rámci latinskoamerické politiky EU určila linie biregionálním kooperace dle svého uplatňovaného třetího modelu španělské zahraniční politiky. Program čtvrtého španělského předsednictví obsahoval tyto nejdůležitější cíle v rámci vnějších vztahů EU: plnění „Miléniových cílů OSN“, boj proti chudobě, prohloubení rozvojové a humanitární pomoci, prosazování lidských práv, komunitární postoj proti změnám klimatu, atd. Těchto cílů mělo být dosaženo skrze multilaterální kooperaci, respekt k demokracii a mezinárodnímu právu (Real Instituto Elcano 2010). Celkově je poslední předsednický program Španělska odrazem entusiastické europeistické zahraniční politiky Zapatera.

---

⁵³ V plánu měl Zapatero a jeho PSOE v rámci svého předsednictví summity s těmito státy či celky: Mexiko, Chile, MERCOSUR, CARIFORUM, Střední Amerika (SICA), Andské společenství.

⁵⁴ Dalším zájmem EU na vztahu s Brazílií bylo zrušení vízové povinnosti, kterou některé členské státy EU musely dodržovat či podepsání bilaterální dohody o leteckém propojení EU a Brazílie

Pokusíme-li se shrnout poslední španělské předsednictví a summit z Madridu, můžeme je označit za doposud neúspěšnější období ve vztazích EU a Latinské Ameriky. Došlo k znovuoobnovení jednání těchto aktérů, dále byly přijaty nové konkrétní plány pro budoucí vývoj vztahů a to především se seskupením MERCOSUR, se kterým chce EU uzavřít asociační dohodu. Dále došlo např. k prohloubení vztahů s Brazílií. Společně s primárními cíli, které si Španělsko stanovilo, se mimo jiné povedlo naplnit i cíle sekundární. Primárním cílem bylo revitalizovat budování vztahu mezi EU a latinskoamerickými zeměmi. Za sekundární cíl by se daly označit právě výše zmíněné kroky k dosažení podpisu dohody o ekonomické spolupráci mezi těmito regiony.

Mezi nejdůležitější přínosy posledního španělského předsednictví v EU můžeme zařadit např. jednání o obnovení asociační dohody s MERCOSUR⁵⁵, v rámci Andského společenství pak došlo k jednání o obchodních dohodách s Kolumbií a Peru. Co se týče středoamerického regionu, došlo na podepsání důležité dohody o přidružení s blokem SICA. Dále byl započat dialog o klimatických změnách, přijat Akční plán na období 2010-2012⁵⁶ či vytvořen fond EUROLAC.

Podíváme-li se o něco blíže na ono vyjednávání s MERCOSUR, jednalo se pravděpodobně o nejdůležitější pokrok v rámci madridského summitu. Cílem v této otázce bylo obnovení obchodních jednání mezi EU a integračním seskupením MERCOSUR, které mělo vést k podpisu asociačních dohod, a to do konce roku 2010, nejpozději však do roku 2011. Role, kterou se Španělsko podílelo na oživení těchto vyjednávání, byla naprosto zásadní. Lze předpokládat, že pokud by španělská vláda v rámci svého předsednictví v EU a organizace summitu nepředložila návrh na znovu otevření jednání a zařazení tohoto tématu do programu summitu, bylo

---

⁵⁵ Obnovení jednání s MERCOSUR bylo sice úspěchem, avšak k podpisu asociačních dohod mezi EU a MERCOSUR doposud nedošlo z důvodu rozporů mezi EU, Brazílií a Argentinou ohledně podpor evropských zemědělců. Obě tyto latinskoamerické země uskutečnily opatření, aby ochránily domácí zemědělce před levnými vývozy, což vedlo k dalším sporům, která jednání ještě více zkomplikovaly. Vstup Venezuely do MERCOSUR v roce 2012 rovněž vztahy negativně poznamenal. Na summitu v Santiagu de Chile v roce 2013 opět oba bloky projevíly zájem oživit zablokovaná jednání.

⁵⁶ Více o tomto akčním plánu na: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/er/114540.pdf (16. 3. 2016)

by v blízké budoucnosti velice obtížné toto téma otevřít. Avšak nutno podotknout, že pro Španělsko nebylo otevření této otázky zcela jednoduché. S největším odporem se tato španělská iniciativa setkala ze strany států, jež se prezentovaly jako hlavní obránci SZBP (Francie, Itálie, Irsko a Polsko), a kteří nesouhlasili s ideou znovuoobnovení těchto jednání⁵⁷.

Situace pro Španělsko také nebyla nejjednodušší, jelikož na jedné straně se španělská diplomacie snažila o uzavření dohody s MERCOSUR, na straně druhé se však španělský zemědělský sektor snažil o téměř úplný opak. Španělská vláda tedy musela najít kompromis, jak posílit vztahy s Latinskou Amerikou a zároveň najít řešení pro vlastní zemědělskou politiku (Arenal 2011: 522). I přes tuto komplikaci se premiéru Zapaterovi povedlo situaci urovnat a najít kompromis alespoň ve vyjednávání postupných kroků, jež měly směřovat k podpisu asociační dohody. V praxi však k žádnému podpisu evropsko – latinskoamerické dohody nedošlo. EU i Latinská Amerika se dohodly, že budou nadále intenzivně zkoumat možnosti, jak uvolnit vzájemný přístup na své trhy.

Přestože bylo španělské předsednictví oslabeno změnami stanovenými v Lisabonské smlouvě a v neposlední řadě i ekonomickou krizí a dalšími novými fenomény, vzniklými v mezinárodní aréně, podařilo se mu dosáhnout obnovení vztahů mezi EU a Latinskou Amerikou. Opět využilo svého postavení prostředníka mezi oběma regiony a přispělo k prohloubení jejich vztahů. Z výše zmíněných důvodů lze poslední španělské předsednictví a summit z Madridu označit za významné okamžiky procesu formulace již nastolené latinskoamerické agendy v rámci zahraniční politiky EU.

---

⁵⁷ Důvodem nesouhlasu některých evropských zemí s obnovením jednání se zeměmi Latinské Ameriky byly obchodní rozpory či nesouhlas s případným zrušením dovozních cel na zemědělské výrobky. Dále se některým evropským zemím nelíbilo zpomalení ekonomického růstu Argentiny a Brazílie.

5 Případová studie vlivu Španělska na zahraniční politiku EU: Kuba

Kuba zaujímá ve španělské zahraniční politice své speciální místo. Dala by se označit za španělskou prioritu mezi latinskoamerickými zeměmi. Španělský profesor Joaquín Roy Kubu označuje dokonce jako vnitropolitickou záležitost Španělska (Roy 1995: 157). Není pochyb, že Kuba je se Španělskem svázána kulturními a historickými pouty⁵⁸. I přes tento silný vztah Španělska ke Kubě a zároveň z důvodu specifčnosti případu Kuby, má kubánská otázka v zahraniční politice Španělska své zvláštní místo, tedy nespadá do zahraniční politiky uplatňované na latinskoamerický areál jako celek. I z toho důvodu byla pro nadcházející případovou studii vybrána právě Kuba.

Pokusíme-li se stručně zmínit španělské zájmy na Kubě, jedná se především o zájmy ekonomické. Španělsko s Kubou prozatím nepodepsalo žádnou obchodní dohodu, avšak ekonomické a finanční ambice má ohledně ostrova veliké. Již v roce 1975, i přes americké embargo, představovalo Španělsko pro Kubu obchodního partnera. Roku 1985 pak byla Kuba příjemcem téměř 20% exportu ze Španělska do Latinské Ameriky (Hernández 2015). Co se týče importu na ostrov, Španělsko je pro Kubu nejsilnějším evropským partnerem. I přes politické rozepře španělský zájem investovat na Kubě, a to např. do rozvoje turismu, přetrvává.

Španělský zájem a vztah k tomuto ostrovu se promítl i do snahy pošpanělštit zahraniční politiku EU vůči Latinské Americe. V následující, poslední, části předkládané práce se autorka pokusí sledovat španělskou *bottom-up* evropeizaci, tedy národní projekci, na zahraniční politice EU vůči Kubě. Držet se bude stanovené hypotézy a výzkumných otázek, rozdílnosti třech modelů zahraniční politiky Španělska a daného časového období, s důrazem na období čtyř španělských předsednictví.

---

⁵⁸ Toto kulturně-historické semknutí Španělska a Kuby bylo ještě umocněno silnou migrací španělů na ostrov v počátku 20. století. V této době Španělé tvořili největší skupinu přistěhovalců na Kubě (Bajerano 1993).

5.1 První kroky k budování politiky EU vůči Kubě

Zahraniční politika Španělska, zformulovaná do svého prvního modelu, tedy kombinace silného prosazování španělské evropské identity spolu s mírným atlantismem, položila základy diplomacie, která byla od 80. let 20. století uplatňována směrem ke Kubě. Strana PSOE v čele s Felipe Gonzálem udržovala vztahy s Kubou jak skrze původní španělskou iberoamerickou identitu, tedy jednala přímo s ostrovem, tak skrze europeismus, tedy skrze evropsko – unijní kanál. Jak vyplynulo z předchozí analýzy, provedené v této práci, právě ona silná španělská evropská dimenze byla nejvhodnějším nástrojem pro nastolení latinskoamerické španělské agendy do politiky EU/ES. Předpokládáme a brzy ověříme, že totéž lze říci i o španělské zahraniční politice nasměrované na Kubu.

Zařazení kubánské agendy do politiky ES bylo v 80. letech zjednodušeno díky španělské snaze o prosazení kooperace s regionem Střední Ameriky. Jinými slovy, v této době bylo zasazení kubánské otázky do zahraniční politiky ES jednou ze španělských priorit (Cortes Generales 1986). Do doby, než došlo k druhému španělskému předsednictví, tedy do druhé poloviny roku 1995, však kubánská otázka v zahraniční politice ES nezazněla⁵⁹ (Byron 2000: 31). Právě toto předsednictví však již přineslo první známky snahy nastolit kubánskou agendu do zahraniční politiky EU. Toto lze tvrdit díky zařazení Kuby do priorit tohoto předsednictví (Vicent 1995). Nová představa o evropské kubánské zahraniční politice měla být potvrzena ve „Smlouvě o ekonomické a obchodní spolupráci“, o které poté měli debatovat všichni evropští mistři zahraničí na zasedání Rady EU (EUR-LEX 1996). Zasazením kubánské otázky do priorit svého předsednictví Španělsko splnilo první ze dvou podmínek Sebastiana Princena, kterých musí být dosaženo pro nastolení nové agendy v rámci EU.

---

⁵⁹ Za zmínku však stojí situace z konce 80. let, kdy přeci jen došlo ke komunikaci EU a Kuby, i když jen na krátký čas. V roce 1989 EP vyjádřil dvou iniciativu v navázání oficiálního vztahu s Kubou. Avšak jen několik měsíců po navázání diplomatických vztahů mezi ES a Kubou došlo k tak zvané *embassy crisis*. Kubánští obyvatelé začali obsazovat evropské konzuláty v Havaně. Tento děj, společně s děním v mezinárodní aréně v 80. letech a s nepříznivou vnitrostátní situací Kuby, zapříčinily změnu v přístupu ES k podpisu dohody o kooperaci a vztahu s Kubou.

V polovině 90. let 20. století se Španělsko snažilo prohlubovat vztahy a kooperaci přímo s Castrovou Kubou (Pereira 2003: 544). Javier Solana, tehdejší ministr zahraničí a člen PSOE, se v tomto procesu aktivně angažoval. Jako fundamentální instrument v rozvoji tohoto vztahu viděl Solana přímý dialog s kubánskými autoritami či mediaci mezi kubánskou vládou a opozičními silami. Hlavním cílem na Kubě byla její demokratizace a zlepšení dodržování lidských práv (Roy 1995: 159).

Již první úvodní část sdělení EK z 26. června 1995 proklamuje nutnost zahájení spolupráce EU s tímto ostrovem za účelem nastolení tamějších politických a ekonomických změn. Sdělení EK navrhuje nejen možnost nesměřování zahraničních politik členských států EU vůči Kubě, ale zároveň také konstatuje důležitost zaujetí společného postoje⁶⁰ a postupu při navazování nových, vzájemně prospěšných, evropsko – kubánských vztahů (EUR-LEX 1996). Dále toto sdělení podává podrobnou zprávu o ekonomické a politické situaci ostrova. Zmiňuje i tehdejší prvotní snahy o navázání euro-kubánské spolupráce. V rámci doporučení, jež tento dokument obsahuje, vybízí k prohloubení komunikace těchto aktérů či k pomoci EU s nastolením ekonomických a politických reforem na ostrově. Doporučeným nástrojem k dosažení této vize pak měl být dialog, vedený tradičními mediátory v mezinárodní otázce kooperace s Kubou, tedy CARICOM, Kanada a Skupina z Ria. Komise sice ve svém sdělení mezi těmito oficiálními prostředníky Španělsko vysloveně nejmenovala, avšak logicky mezi ně již historicky patřilo. Španělská zahraniční kubánská politika a představa EK se navíc v této otázce shodovaly. Komise i Španělsko viděly jako nejlepší možnou cestu ke Kubě již zmíněný politický dialog, rozvojovou pomoc či ekonomickou spolupráci (EUR-LEX 1996). Díky obsahu a charakteru tohoto sdělení EK, jež bylo poté v červenci a říjnu 1995 opět podpořeno Radou EU, se Španělsko rozhodlo přijmout jej za

---

⁶⁰ Mezi nástroje zahraniční politiky EU patří společné postoje a společné akce. Společné postoje definují postoj EU k určité zahraničně - politické otázce. Jsou závazné pro všechny členy EU. Prostřednictvím společných akcí se pak EU aktivně a fakticky účastní určitých dění v zahraničí. Příkladem společné akce můžou být sankce vůči třetím zemím nebo vysílání volebních pozorovatelů. Od podpisu Amsterodamské smlouvy (1997) patří k nástrojům SZBP EU i společné strategie, jež jsou přijímány pro oblasti, kde má EU silné zájmy. Od roku 1997 také EU disponuje možností konzultace, sdílení informací a kooperace konzulárních orgánů členských států EU.

výchozí dokument pro několik následujících jednání evropské Rady pro všeobecné záležitosti a vnější vztahy (Escribano Úbeda-Portugués 2005: 242-243).

Důležitý dokument, který je pro analýzu počátečního rozvoje vztahu mezi EU a Kubu nutno zmínit, a který prokazuje *bottom-up* evropeizaci evropské kubánské politiky, je deklarace vzniklá za španělského předsednictví (11. října 1995) o Zákonu Helms – Burton⁶¹. Tato deklarace španělského předsednictví vyjadřuje jménem celé EU nesouhlas s *Helms Burton Act*, jež byl v USA přijat Sněmovnou reprezentantů dne 21. září roku 1995. Evropa⁶², v čele se Španělskem, je označila za krok odporující liberálním zásadám hned několika mezinárodním institucím a organizacím, jako je např. WTO (Roy 1997: 187). Za vydáním tohoto dokumentu zcela jistě stojí španělský nesouhlas s dalším omezováním obchodu s Kubou. Neboť, jak bylo již konstatováno, španělsko má na Kubě silné ekonomické zájmy.

EU zastávala názor, že vhodný instrument pro dosažení nejen požadovaných změn na Kubě, ale i jejího znovuzачlenění do mezinárodního děje, je možné pouze skrze dialog a ekonomickou kooperaci. Takto vlastně EU potvrdila svůj měkký přístup v komunikaci s ostrovem a tím i zařadila do své zahraniční politiky jednu ze španělských priorit, tedy agendu vztahů s Kubou.

Během předsednictví roku 1995 mělo Španělsko vliv nejen na podobu evropské kubánské politiky, ale dosáhlo i pokroku v samotné konceptualizaci vztahu EU – Kuba. To lze tvrdit na základě analýzy dokumentu konečné deklarace po setkání členů Rady pro všeobecné záležitosti a vnější vztahy, jež se uskutečnilo ve dnech 15. – 16. prosince roku 1995 v Madridu (*Parlamento Europeo* 1995). Tato deklarace apelovala na EK aby během první poloviny roku 1996 předložila nový návrh dohody o

---

⁶¹ Americký „Helms-Burton“ zákon pojednává o demokratické solidaritě a kubánské svobodě. Přesněji řečeno, stanovuje určitá omezení vůči Kubě, z nichž nejzásadnější je ekonomické embargo, jež na ostrov uvalilo USA či nesouhlas s participací Kuby ve finančních institucích s mezinárodním charakterem. Tento zákon tedy obsahuje hned několik opatření proti Kubě a vznikl s cílem vytvářet tlak na kubánské politiky.

⁶² Členské země EU, především Španělsko, Německo, Francie nebo Velká Británie, patřily k hlavním zahraničním investorům na Kubě a Helms-Burtonův zákon by mohl odradit mnoho potenciálních investorů.

politickém a ekonomickém partnerství s Kubou. Tímto Rada EU vybízela Komisi k udržování kontinuity v dialogu a kooperaci s ostrovem. Předložením tohoto konkrétního dokumentu Radě EU by byla oficiálně stvrzena evropská iniciativa konat ve věci rozvoje nejen vztahů Kuby s EU, ale i v otázce rozvoje ostrova jako takového.

Díky doporučení Felipa Gonzálese a jeho vlády schválila Evropská rada zahájení rozhovorů o „Smlouvě o kooperaci s Kubou“. K jednání o této smlouvě nakonec došlo, a to v Havaně v čele s komisařem Manuelem Marínem. Nicméně k žádným konkrétním závěrům těchto jednání nedošlo. I tak se tato snaha dá považovat za znatelný krok ve vývoji evropsko – kubánských vztahů.

Pokusíme-li se shrnout vládu Felipe Gonzálese, tedy první model španělské zahraniční politiky, můžeme tvrdit, že došlo nejen k zvětšení zájmu o Kubu ale i k jistému pošpanělštění vznikající zahraniční politiky EU vůči ostrovu. To lze tvrdit na základě faktu, že do doby španělského předsednictví roku 1995 Kuba v SZBP EU nezazněla. Druhé španělské předsednictví bylo tedy pro kubánskou agendu v rámci EU prvotním a zásadním krokem pro budování vztahu těchto dvou aktérů.

Stejně, jako tomu bylo i v otázce nastolování latinskoamerické agendy v rámci SZBP EU, tak i v otázce kubánské politiky lze na základě dokumentů, jež byly v období prvního modelu zahraniční politiky Španělska vydány, prozatím tvrdit, že silný europeismus, zavedený Socialistickou stranou, je pro Španělsko ideálním nástrojem k ovlivňování zahraniční politiky EU. Dále by autorka tyto první kroky ke conceptualizaci evropské politiky ke Kubě označila za nástroj, který nejen, že otevřel v této době dveře dalšímu budování těchto vztahů, ale zároveň přispěl k upevnění pozice nejen EU, ale i samotného Španělska ve vztahu s Kubou. Uplatňovaná *soft policy* pak značně usnadňovala na první pohled komplikovanou komunikaci s kubánskými autoritami.

K období prvního modelu španělské zahraniční politiky, jež zahrnuje i první dvě španělská předsednictví, však nutno dodat, že se jednalo prozatím o prvopočátek zrodu partnerství EU a Kuby. Vzhledem ke komplikovanosti režimu na Kubě i v mezinárodní scéně, nelze o tomto

období hovořit jako o průkopnickém či skutečně nastolujícím novou agendu EU. Nicméně Gonzálesova snaha zapojit Evropu do kubánské otázky byla pro budoucí vztah EU - Kuba počátečním impulsem pro navázání další komunikace.

5.2 Stagnace nastolování kubánské agendy v EU

Jak bylo již zmíněno u analýzy vlivu druhého modelu španělské zahraniční politiky na vztah EU – Latinská Amerika, oslabení evropské dimenze a upřednostnění atlantismu se negativně podepsalo i na vztahu EU – Kuba. Pokud pozorujeme vývoj a ukotvení Aznarovy zahraniční politiky, můžeme opět spatřit určitý vliv nastavení zahraniční politiky Španělska na evropskou zahraniční politiku. Tento vliv v předkládané práci autorka vyvozuje z vlastní analýzy koordinace SZBP EU s aktuálním nastavením konkrétní španělské zahraniční politiky.

PP se postupně začala snažit do vnějších vztahů Španělska vnést svou ideologicko – politickou představu. Poté, co se uchopila vlády, začalo docházet k postupným změnám v zahraniční politice. Co se však týče španělského postoje ke Kubě, premiér Aznar a jeho vláda se, stejně jako tomu bylo s latinskoamerickou politikou, prozatím drželi nastavení koncepce zahraniční politiky dle předchozí vlády. První změnou evropsko – kubánské politiky bylo pojetí kubánských aktérů, se kterými chtěl Aznar nastolit oficiální dialog. Nejednalo se již pouze o kubánskou vládu, nýbrž i o opoziční síly a další sféry společnosti. Dalo by se dokonce říci, že Aznarova PP tyto aktéry zrovnoprávnila.

Stejně, jako tomu bylo v prvních letech vlády lidovců u latinskoamerické politiky, Aznar otázku Kuby v EU sice dál prosazoval, nicméně jeho jednání postupně začalo oslabovat dosavadní silný europeismus. Zprvu by se dokonce dalo říci, že Aznarovo asertivnější politické chování v mezinárodní aréně vedlo k ucelení a postupnému ukotvení kubánské politiky v agendě EU.

Porovnáme-li pohled PSOE a PP na Kubu a EU v tomto období, tedy v 90. letech 20. století, Aznarova PP si stála za kladením neustálých

podmínek pro Kubu. Tyto podmínky, které se týkaly především respektování lidských práv a prosazování demokratických hodnot, dle Aznara měly být splněny před eventuelním podpisem „Smlouvy o kooperaci s Kubou“. PP samozřejmě požadovala zařazení těchto podmínek do oficiální evropské politiky vůči ostrovu a jejich ukotvení do SZBP EU.

5.2.1 Společný postoj EU ke Kubě a vláda Aznarovy PP

Zanedlouho poté, co PP zvítězila ve volbách, navštívil José M. Aznar sídlo kubánských disidentů v Miami. Posléze přišel s návrhem vyhotovení „Společného postoje ke Kubě“⁶³. I přesto, že původní text, který Aznar navrhl, byl upraven, setkal se s úspěchem. Nejspornější částí tohoto Aznarova textu byla ta, jež pojednávala o možnosti vyjednávání a nastolení oficiálních vztahů evropských diplomatů, sídlících v hlavním městě Kuby, s disentem. Dalším kontroverzním bodem bylo navržení umožnění Kubáncům volně cestovat do zahraničí (Baklanoff 2001: 296). Evropská Rada ministrů dokument po úpravě schválila a to s platností od data 2. 12. 1996 (Rada EU 1996).

Text „Společného postoje vůči Kubě“ zahrnuje cíle, které si EU ve vztahu ke Kubě určila. Jednalo se např. o dohled na dodržování lidských práv a svobod, pomoc při procesu tranzice k pluralitní demokracii či zlepšování životních podmínek kubánského lidu. EU v tomto dokumentu také proklamuje, že tranzice na Kubě by byla pokojná, avšak pouze v případě, že by tehdejší kubánský režim sám byl této změně nakloněn a povolil by ji. Společný postoj vůči Kubě také připomíná, že zahraniční politika EU se neopírá o jakési pokusy vyvolat změny pod nátlakem, které by přinesly zhoršení již tak složité hospodářské situace kubánských obyvatel. Dále si EU a její představitelé byli vědomi tehdejších kubánských

---

⁶³ Dokumenty nesoucí název „Společný postoj“ schvaluje Rada EU dle návrhu EK a to jednomyslně či tzv. kvalifikovanou většinou. Členské státy mají právo zdržet se hlasování. To však v jednomyslném schválení dokumentu není překážkou, pokud vážené hlasy těch, kteří se hlasování zdrželi, nepřesahují jednu třetinu všech hlasů (EU 1992: 7-8). Členské státy mají povinnost zajistit, aby jejich vnitrostátní politiky byly v souladu se společnými postoji SZBP EU.

dosavadních zkušebních opatření při snaze otevřít kubánské hospodářství a přislíbili v tomto kroku Kubě pomoci. Na závěr dokument jasně proklamuje, že další rozvoj evropsko – kubánských vztahů je však závislý na změnách a pokrocích v oblastech politických svobod a dodržování lidských práv (Rada EU 1996). EU přislíbila kubánskou situaci zlepšovat prostřednictvím politického dialogu, hospodářské kooperace či prohlubování kontinuálního dialogu s kubánskými politickými orgány.

Ve Společném postoji EU ke Kubě je také uvedeno, že EU bude podněcovat dialog s kubánskou vládou a všemi složkami občanské společnosti, a to ještě aktivněji než jak tomu bylo do té doby a bude hledat příležitosti k veřejnému i neveřejnému upozorňování kubánských politiků na základní povinnosti v oblasti lidských práv, zejména svobody slova a shromažďování a bude podporovat reformu vnitrostátních právních předpisů, které se týkaly politických a občanských práv, včetně trestního zákoníku a s ním souvisejícího propuštění kubánských disidentů. V dokumentu také stojí, že hlubší a dlouhodobější kooperace se bude odvíjet od pokroků v oblastech lidských a politických práv (Rada EU 1996).

Význam výše popsaného dokumentu, vycházejícího ze zcela demokratické klausule, spočíval především v přesné formulaci evropského postoje vůči ostrovu a v závázání se vzájemný vztah a komunikaci do budoucna nadále udržovat. Politoložka Susanne Gratius popisuje komunitární politiku EU vůči Kubě jako „politiku demokratické podmíněnosti“ (Gratius 2005: 3). Tato politika vychází z nevyhnutelných demokratizačních a lidskoprávních podmínek, jež vůči Kubě společný evropský postoj stanovuje a které Kuba musí splnit, aby došlo k podpisu smlouvy o kooperaci s EU. EU bude zlepšovat své vztahy s Kubou ve stejném rytmu, jako Kuba bude zlepšovat své vztahy s ostatními aktéry mezinárodního společenství. V tomto společném evropském postoji je tedy uvedeno, že stejným způsobem, jako bude Kuba pokračovat v cestě k zavedení demokratizačních reforem, bude EU pokračovat v podpoře této demokratizace a poskytovat vhodné prostředky pro její udržení.

Nelze opomenout, že Společný postoj EU vůči Kubě je klíčovým dokumentem pro další budování vztahů těchto aktérů. Toto lze tvrdit na

základě nutnosti schválení každého nového společného evropského postoje v rámci komunitární SZBP EU jako celku.

Veškeré konání a vystupování Aznara ve věci nastolení agendy Kuby v rámci EU se dá označit za další důkaz *bottom-up* evropeizace. Podepsáním výše zmíněného evropského komunitárního postoje k ostrovu vládní strana PP dokázala nejen svou schopnost ovlivnit vnější politiku EU, ale i schopnost vnést do ní své vlastní pojetí, tedy charakter zahraniční politiky jednoho z členských států EU. Co se týče kubánské politiky, kterou Aznarova PP zastávala, dala by se bezesporu označit za snahu zblížit Španělsko či EU s ostrovem, avšak pouze v případě, že kubánská vláda projeví snahu v podobě zavedení reform, jež by na Kubě vedly k demokratizaci a zlepšení dodržování lidských práv. Aznarovi se povedlo přimět své evropské kolegy k pravidelné revizi Společného postoje ke Kubě a to každých 6 měsíců. Toto zavedení pravidelných debat mělo vést k co nejaktuálnější evropsko – kubánské politice.

Z počátku byl chápán společná evropský postoj jako první krok k uskutečnění bilaterální dohody s Kubou, ale kvůli problémům na straně ostrova a negativním pohledům kubánských politiků na požadavky EU k podepsání bilaterální dohody nedošlo.

Pokud se pokusíme analyzovat vývoj zahraniční politiky Španělska a zároveň analogicky s ním i proměny ve vztahu EU k ostrovu, lze si povšimnout určité podmíněnosti až závislosti EU na vládním modelu mezinárodní kooperace Španělska. Od roku 1996 až do období na přelomu let 2001 a 2002 španělská zahraniční politika, i přes jisté modifikace provedené v roce 1996 zvolenou PP, jež začala španělskou zahraniční politiku přetvářet v její druhý model, stále ještě vykazovala známky modelu prvního. V tomto období také postoj EU ke Kubě byl stále ještě nastaven dle předchozího Společného dokumentu z roku 1996. Jinými slovy, můžeme konstatovat, že bez změny nastolené ve španělské zahraniční politice se ani postoj EU k Latinské Americe či Kubě zásadně nezměnil ani nikam nepohnul.

K tomuto „trojúhelníkovému“ vztahu Španělsko - EU - Kuba se věnovalo nespočet dokumentů vydaných EU v rámci své SZBP a to nejen v období konce 20. století. EU se kontinuálně věnovala i analýze stavu

vývoje dodržování lidských práv na Kubě či jiným různorodým otázkám týkajícím se ostrova⁶⁴. Můžeme konstatovat, že nejen vydáváním těchto aktuálních dokumentů, ale především i vznikem Společného postoje vůči Kubě, EU projevila zájem o nastolení kubánské agendy do své zahraniční politiky. Tímto byla splněna druhá z Princenových podmínek, kterých je nutno pro nastolení agendy dovést.

5.2.2 Komplikace ve vztahu EU – Kuba na počátku 21. století

Obdobím změn pro španělskou zahraniční politiku byl přelom roku 2001 a 2002. Jak bylo již v třetí kapitole předkládané práce zmíněno, po 11. září 2001 vzrostla světová hrozba terorismu a s ní přišla i změna v politice španělské vládní Lidové strany. Premiér Aznar postupně začal ve vztahu ke Kubě uplatňovat tvrdší, méně shovívavý přístup (Roy 2007: 19-20). Od počátku 21. století PP shledávalo jádro úspěchu ve vztahu nejen s Kubou v kooperaci s USA. Nadále si však drželo zcela odmítavý postoj k zákonu Helms – Burton. Druhý model španělské zahraniční politiky spočíval tedy v slabém europeismu. To, pro připomenutí, znamenalo odklonění se od ochoty využívat pouze evropský kanál v otázce přístupu a partnerství s Kubou.

Tyto změny, jež ve španělském přístupu ke své mezinárodní spolupráci nastaly, lze přičítat silnému atlantismu. I z tohoto důvodu ve třetím španělském předsednictví EU již mezi prioritami nebyla zařazena Kuba a to i přesto, že by její opětovné začlenění mezi priority bylo vzhledem k španělské tradiční silné vazbě na tento ostrov logické. Nelze však tvrdit, že Španělsko otázku Kuby ve svém předsednictví zcela vynechalo, avšak pozornost jí věnovalo jen mizivou, a to především v porovnání s předsednictvím předchozím. Kromě dvou oblastí, konkrétně rovnoprávnosti mužů a žen a problematiky životního prostředí, nedošlo

---

⁶⁴ Pro více podrobnějších informací týkajících se EU a Kuby: http://eur-lex.europa.eu/search.html?lang=en&SUBDOM_INIT=ALL_ALL&DTS_DOM=ALL&type=advanced&DTS_SUBDOM=ALL_ALL&DC_CODED=314&qid=1458392445960&page=29 (15. 2. 2016)

během třetího evropského španělského předsednictví k žádné zmínce o tomto ostrově (*European Parliament* 2002: 33).

Děni na Kubě ze dne 18. března roku 2003 vyvolalo silné reakce v mezinárodní aréně. Kubánský režim tehdy pozatýkal a odsoudil k mnohaletým trestům odnětí svobody celkem 75 disidentů⁶⁵ z důvodu jejich údajné konspirace a kooperace s Jamesem Casonem, lídrem „*the U.S. Interests Section of Havana, Cuba*“. Tato událost znamenala pro Aznarovo Španělsko utvrzení se v tvrdším přístupu k ostrovu. Kubánští politici své zahraniční potenciální partnery přesvědčili o tom, že bez kladení podmínek demokratizace ostrova nadále nedojde k hlubší spolupráci. Toto jednání kubánských politiků vedlo Aznara k ještě užší spolupráci s USA v otázce řešení vztahu s ostrovem. Kuba od počátku navazování vztahů s EU či Španělskem nekladla žádný odpor. V praxi však jednání kubánské vlády své potenciální partnery spíše odrazovalo.

Řecko⁶⁶, jako tehdejší předsednický stát EU, několik málo dní po zatčení disidentů na Kubě režírovalo vydání prohlášení EU k této události. V tomto prohlášení EU vybízí Kubu k propuštění vězňů. Jejich zatčení označuje za akt odporující svobodě projevu, tedy jednoho z fundamentálních bodů, které EU vyžaduje dodržovat při udržování vztahů se svými světovými partnery. Zatčením 75 disidentů Kuba porušila jednu ze stanovených podmínek ve Společném postoji z roku 1996, tedy postupnou reformu v dodržování lidských práv na ostrově.

Pravidelná revize Společného postoje ke Kubě, jež proběhla na poli Rady EU 14. 4. 2003 v Lucemburku, také proběhla v duchu „politiky demokratické podmíněnosti“. Dne 30. března 2003 rozhodla EK o zastavení procesu přidružení Kuby k Dohodě z Cotonu⁶⁷. Tento krok EK byl důkazem změny v kubánské politice EU. Co se týče sankcí, které EU směrem k ostrovu začala uplatňovat, jednalo se např. o omezení diplomatických

---

⁶⁵ Tito disidenti se na svobodu předčasně dostali až v roce 2010 a většina z nich odešla pod nátlakem vlády do exilu.

⁶⁶ Řecko zaujalo oproti Kubě velice negativní postoj. V rámci svého předsednictví se snažilo evropské politiky přimět k zavedení spíše *hard policy* než *soft-hard policy*.

⁶⁷ „Hlavním cílem dohody z Cotonou je omezování a později vymýcení chudoby a postupné začleňování států Afriky, Karibiku a Tichomoří (AKT) do světové ekonomiky, při dodržení cílů udržitelného rozvoje“ (EUR-LEX 2000).

styků na nejvyšší úrovni a širší spolupráci s perzekuovanou opozicí. Evropa tedy ve vztahu s Kubou přitvrdila. Před prohloubením vztahů či navázáním politického dialogu chtěla nejprve vidět určitou kubánskou snahu, a to především v podobě změn v lidsko – právní otázce. Na základě tohoto počínání lze tvrdit, že přístup EU ke Kubě se přiblížil tomu, jež zastával španělský premiér Aznar spolu s USA.

Zamyslíme-li se nad tímto dosavadním mezinárodním děním okolo Kuby a povšimneme-li si změn v přístupu Aznara a EU ke Kubě, které přišly se změnou v evropské kubánské politice po březnu 2003, můžeme říci, že Španělsko, zastávající vůči Kubě politiku demokratické podmíněnosti, si bylo stále vědomo své tradiční vazby na tento ostrov. I přes to, že kubánské elity nebyly v procesu navazování vztahů s EU vstřícné, Aznar během zasedání dolní komory španělského parlamentu koncem března roku 2003 prohlásil, že je nutné nadále řešit aktuální kubánskou otázku a to nejen prostřednictvím bilaterální spolupráce, ale i skrze evropský kanál a jiné multilaterální organizace (*Congreso de los Diputados* 2003: 3).

Jako důkaz návratu Španělska k prosazování své zahraniční politiky skrze EU můžeme označit návrh španělské vlády na obnovení evropských diplomatických nástrojů, díky kterým mělo být oficiálně dokázáno nedodržování lidských práv a svobod na Kubě. Cílem této změny měl být opodstatněný přechod k „tvrdé politice demokratické podmíněnosti“ (Bayo 2006: 42). Ke vzniku tohoto návrhu došlo v rámci zprávy řeckého předsednictví týkající se kooperace EU s Kubou. Tato zpráva byla vydána 5. června roku 2003⁶⁸ a vycházela ze španělských návrhů na postup v otázce Kuby. Mezi hlavními opatřeními, jež tato zpráva zavádí, lze zmínit např. omezení účasti evropských členských států na kulturních akcích konaných na Kubě, pozvání kubánských disidentů na oslavy konající se ku příležitosti státních svátků, redukci mezivládních bilaterálních setkání na nejvyšší úrovni či další kontinuitu v půlročních revizích Společného postoje ke Kubě.

Pokusíme-li se analyzovat *bottom-up* evropeizaci evropské kubánské politiky z hlediska upevňování pozice Evropy v otázce přístupu ke Kubě,

---

68

Více

na:

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/cfsp/76075.pdf .

lze opět konstatovat, že evropská moc a síla se odvíjí od aktuálně nastaveného modelu španělské zahraniční politiky. Toto tvrzení můžeme podložit analýzou Aznarovy vlády, která se dá rozdělit na tři typy silové pozice EU.

V čase, kdy ve Španělsku byl nastaven první model zahraniční politiky, tedy mezi lety 1996 až 2001 (2002), by se postoj Španělska a EU ke Kubě dal oficiálně označit za téměř shodný. Pozice EU v této době byla v podstatě shodná jako za vlády Felipe Gonzálese. Avšak tato snaha o vzájemně prospěšnou evropsko – španělskou symbiózu byla poznamenána faktem, že postavení Španělska a EU za vlády premiéra Aznara nebylo, oproti situaci, kdy vládla PSOE, totožné. Toto můžeme klást za vinu klesající důležitosti evropské identity v zahraniční politice Aznarova Španělska, jež postupně slábla kvůli preferenci atlantismu. Toto oslabení využívání evropského kanálu k vystupování Španělska na mezinárodní scéně můžeme označit za impuls k oslabení prestiže a postavení EU především v Latinské Americe a na Kubě. K tomu nás může vést projev stagnace vnější politiky EU ke Kubě, která po několik let (1996 – 2003) zůstala definována „pouze“ ve Společném postoji EU vůči Kubě. Jak bylo již řečeno, vydání evropského společného postoje bylo jistým kvalitativním posunem EU ke Kubě, nicméně bez dalších doplněných kroků by se dal označit za jakýsi poměrně bezmocný nástroj. K reálnému zlepšení či prohloubení vztahů EU s ostrovem nedošlo. Společný postoj EU je sice závazný pro všechny členské státy, nicméně se jedná pouze o jakousi teoretickou názorovou shodu na určitou problematiku.

Shrňme-li druhý model španělské zahraniční politiky, kterým jsme se v této kapitole zabývali, lze jej označit za nejméně vhodný pro budování vztahu EU – Kuba. Od roku 2002 do počátku roku 2003 EU konala v duchu politiky demokratické podmíněnosti. Oproti tomu Španělsko v této době zastávalo tvrdší přístup ke Kubě, jež byl odrazem propojenosti s Bushovou administrativou. Rozvoj vztahu EU s Kubou v této době taktéž „zamrzl“. Odklon od předchozího velmi aktivního vystupování Španělska skrze EU (roku 1996) se v její politice a vystupování v mezinárodním společenství musel zákonitě promítnout. Dalo by se tedy konstatovat, že EU sama o sobě

velkou iniciativu k zaměření se na jak Kubu, tak i celou Latinskou Ameriku dopsud neprojevila.

Rok 2003 a události na Kubě paradoxně přinesly pozitivní vizi semknutí se v rámci mezinárodního společenství v řešení kubánské otázky. EU, USA a Španělsko na základě tohoto dění již byly schopni snadněji spolupracovat a, alespoň částečně, se shodnout na přístupu k ostrovu. Zde se však nabízí otázka, zdali tato souhra s USA může pro EU mít pozitivní dopad, co se týče její pozice v mezinárodní aréně. Tím, že EU ve své kubánské politice přitvrdila, došlo logicky k jisté restrikci kooperace mezi ní a Kubou a tedy i k omezení možnosti prosadit svůj vliv na ostrově. Můžeme tedy konstatovat, že pro EU tato spolupráce znamená spíše oslabení její pozice. Susanne Gratius hovoří o kombinaci vstřícné evropské a tvrdší americké strategie, která je podle ní pro dosažení hlavního mezinárodního cíle na Kubě, tedy tranzice k demokracii, nejen naprosto kontraproduktivní, ba dokonce i nahrávající udržení Castrova režimu (Gratius 2005: 3). Jedná se totiž o situaci, kdy oba tyto aktéři, tedy EU a USA, navzájem oslabují svůj politický efekt a dopad na řešenou kubánskou otázku.

Co se týče prozatímního přístupu EU ke Kubě, dal by se označit za nedostatečný k přesvědčení kubánských elit ke spolupráci. Společný postoj, jímž se EU řídí, se nezdá býti dostačujícím. EU by měla postupně definovat konkrétní společnou politiku směrem ke Kubě. Jako jedna z možností, jak přinutit Kubu ke vstřícné spolupráci a postupným demokratizačním reformám by se pro EU a Španělsko také jevila možnost kooperace nejen s USA, ale i s jinými latinskoamerickými zeměmi, které by o změnu na Kubě stály. Možná, že právě tato situace by přiměla Kubu k zavedení reforem v oblasti politické i ekonomické.

5.3 Upevňování kubánské agendy v EU

5.3.1 Od návratu PSOE po poslední španělské evropské předsednictví v EU

V roce 2004 došlo k vítězství strany PSOE ve španělských volbách. Zahraniční politika španělska začala opět procházet změnami. Jistá analogie mezi třetím a prvním modelem španělské zahraniční politiky, tedy upřednostnění europeismu před atlantismem, se otiskla i do vztahu s Kubánskou republikou. Návrat PSOE znamenal pro Španělsko i návrat k původní oficiální vládní politice vlád tehdejšího premiéra Felipe Gonzálese. To samé platilo i pro vystupování Španělska v EU v rámci kubánské otázky.

Po svém nástupu se PSOE v čele s Josém Zapaterem ujala tradičního socialistického postupu při budování vztahů s Kubou, který zahrnoval konstruktivní dialog, který by měl být tvořivého charakteru a měl by být založen na rovnoprávném vyjednávání mezi aktéry a jejich vzájemném porozumění. Na základě uplatňování tohoto dialogu mělo dojít k jednání jak s disidenty, tak s politickými autoritami Kuby. Miguel A. Moratinos, tehdejší španělský ministr zahraniční, označil tento postup při řešení otázky Kuby za nejvhodnější.

Srovnáme-li přístup ke Kubě premiéra Gonzálese a Zapatera, González zastává spíše měkčí, mírnější přístup k ostrovu, založený na iniciování vztahu mezi EU a Kubou. Zapatero oproti tomu zastával trochu tvrdší naléhání na kubánské politiky. Tento rozdíl můžeme přičítat vyvíjející se evropské politice ke Kubě, nastavení zahraniční politiky Španělska, jež zavezl před nástupem Zapatera premiér Aznar a nepříznivému dění na Kubě.

PSOE politiku demokratické podmíněnosti, jež byla definována ve Společném postoji ke Kubě z roku 1996, uznávala (Congreso de los Diputados 2004: 2954). Odmítala však některá opatření, jež byla přijata v roce 2003. Socialistická strana tedy na základě své uplatňované zahraniční politiky a názoru, že sankce z roku 2003 nejsou nikterak účinné, lobovala za změnu k měkčí linii evropské politiky, tedy prakticky za zrušení

zprísňeného nátlakového postoje EU ke Kubě. V roce 2003 dokonce Řecko za svého předsednictví přišlo s návrhem ještě přísnější kubánské politiky, tedy s přechodem k principům *hard policy*. V rámci EU tedy Španělsko mělo ohledně kubánské zahraniční politiky jasného protivníka (Roy 2003: 4).

Miguel A. Mortinos se také nechal slyšet, že nesouhlasí s tím, aby se kubánští disidenti účastnili tzv. recepcí, tedy oficiálních oslav národních svátků evropských velvyslanectví v Havaně. Problém viděl v tom, že by takové jednání silně oslabilo možný úspěch dialogu s kubánskými vládními autoritami. Tento krok se nakonec jevil jako kontraproduktivní, neboť nebylo aplikováno všemi evropskými zastupitelskými úřady, ale pouze jedenácti z nich.

PSOE viděla přísný řecký přístup a jeho proklamování *hard policy* za naprosto nefunkční, jelikož by nepřispěl k zlepšení vývoje na Kubě, ba naopak by vyjednávání s kubánskými autoritami narušil. EU v této době, v roce 2004, byla v situaci, kdy neměla jakýkoliv relevantní nástroj pro pokračování ve snaze nastolit na Kubě demokracii (*Congreso de los Diputados* 2006: 11212).

Zamyslíme-li se nad možným ukotvením *hard policy* v rámci kubánské politiky EU, můžeme se domnívat, že tento krok by dal v sázku postavení Španělska, které by se mohlo ocitnout v situaci, kdy by jeho mediátorské služby již v rámci EU nebyly tolik potřebné či žádoucí. Tomu Španělsko samozřejmě chtělo předejít. Kromě toho, mohlo dojít k ohrožení španělských národních zájmů v podobě kulturní a ekonomické kooperace či politické rozvojové pomoci. Tento „strach“ ze zmíněných komplikací, kterým Španělsko čelilo, vedl Zapatera a jeho vládu k vytváření tlaku na EU, aby došlo k znovuzavedení předchozího a dle slov Zapatera fungujícího měkkějšího přístupu ke Kubě, jež byla definována ve Společném postoji z roku 1996.

Španělská pozice v rámci EU a její vedoucí role ve vztazích s EU byla v roce 2004 lehce otřesena. Jedním z důvodů bylo přistoupení nových států do EU. Především se jednalo o bývalé komunistické státy jako Polsko, Maďarsko a Česká republika. Tyto státy kladly silný odpor proti jakémukoliv zmírnění sankcí proti Kubě. Jejich tvrdý přístup se odkazoval na nedávnou zkušenost s

bojem proti komunistickému režimu. Španělsko spolu s Francií oproti tomu nadále věřily, že dialog s Kubou je lepší, než izolace. Dalším důvodem, který ztěžoval pozici Španělska, byl určitý nezájem ze strany Kuby o pomoc. Kuba se dokázala se situací vypořádat prostřednictvím navázání obchodních vztahů především s Venezuelou a Čínou, přičemž Caracas na ostrov dodává ropu, Peking pak nakupuje značné množství niklu.

EU se nacházela v názorově značně polarizovaném prostředí, alespoň co se týkalo kubánské otázky. Zapatero však ve své snaze nepolevil a prostřednictvím nejrůznějších vyjednávání, konzultací se sekretariáty EU či zpráv skupin evropských zastupitelských úřadů v Havaně dal vzniku návrhu změny postoje EU ke Kubě. S vyhotovením návrhu mu pomohl COLAT, tedy Výbor EU pro Latinskou Ameriku (Bayo 2006: 49). Návrh byl posléze ratifikován dne 31. ledna roku 2005 v Radě pro všeobecné záležitosti a vnější vztahy (*European Commission* 2005). Tento připravovaný společný evropský postoj po dlouhé době přinesl důležitý posun v tehdejší dosavadní evropské politice zaměřené na Kubu. Tento dokument lze označit za významný proto, že pozastavuje předchozí evropská opatření vůči Kubě, jež byla přijata v roce 2003⁶⁹. Tento počín lze označit za španělský úspěch a zásluhu, která navíc byla později oficiálně potvrzena na následujících summitech Rady EU (*European Commission* 2005b). Dalším úspěchem přijetí tohoto návrhu je fakt, že na jeho základě Rada EU naplánovala ve svých závěrech z 12. června 2006 sepsání dlouhodobé evropské strategie pro politiku adresovanou Kubě (*European Commission* 2005b).

Evropská politika opět vykazala jasný španělský vliv. Na úspěch španělského nastolování či modifikování evropské agendy však nutno nahlížet kriticky. Zapaterově vládě se podařilo změkčit přístup EU ke Kubě tím, že pozastavila opatření z roku 2003. EU v rámci komunikace s Kubou začala používat opět dialog s kubánskou vládou a snažila se ostrovu přiblížit.

---

⁶⁹ Některé státy, například Česko či Švédsko, opakovaně tvrdily, že chtějí pro zrušení či pozastavení sankcí nejprve vidět určitý pokrok v oblasti lidských práv. Praha dokonce hrozila, že pokud se tak nestane, zrušení sankcí v EU zablokuje. Nakonec ale návrh prošel. Český ministr zahraničí Karel Schwarzenberg poté znovu upozornil na závažnou otázku věznění politických vězňů na Kubě (BBC 2005).

Do karet PSOE hrál i vývoj na Kubě v roce 2006. Fidel Castro onemocněl a byl vystřídán ve své funkci bratrem Raúlem Castrem. Tato změna ve vládě na Kubě vzedmula opět otázku, zdali je evropská politika, uplatňovaná ke Kubě, opravdu vhodná. Miguel Angel Moratinos vystoupil dne 13. prosince roku 2006 v dolní komoře španělského parlamentu a upozornil na tuto změnu, jež na Kubě nastala. Situaci na Kubě zhodnotil jako velice vhodnou pro možnost změn či určitého uvolnění tamějšího režimu. PSOE předpokládala, že Raúl Castro nebude svého bratra Fidela zastupovat ve shodném represivním duchu, nýbrž že svou politikou alespoň lehce uvolní režim na Kubě. Španělsko bylo velice odhodláno s Kubou vedenou Raúlem započít aktivnější dialog (*Congreso de los Diputados* 2006: 11212).

Oficiálně byl nový konstruktivní dialog označen jako pilíř oboustranných vztahů EU a Kuby. Tyto nové vztahy odstartovala návštěva Moratina na Kubě, ke které došlo 2. až 3. února v dubnu roku 2007 (*Real Instituto Elcano* 2007). Španělského ministra zahraničí doprovodily i státní tajemnice pro „Iberoameriku“ Trinidad Jiménez a tajemnice pro mezinárodní kooperaci Leire Pajín. Tento nový přístup ke Kubě⁷⁰ přinesl posun v bilaterálním partnerství těchto aktérů a zároveň i posílil roli Španělska. Felipe Ramón Roque, kubánský ministr zahraničí, totiž při výše zmíněném setkání řekl, že je Kuba již více nakloněna spolupráci ohledně lidských práv na Kubě zahájit se Španělskem, avšak ne s EU. S EU by kubánská vláda byla ochotna jednat pouze za situace, že by byly zrušeny veškeré sankce uvalené na ostrov. Krátkodobé přerušení aplikace opatření z roku 2003 kubánským politikům nestačilo (*El Mundo* 2007). Španělsku se tedy opět potvrdila jeho významná pozice hlavního prostředníka mezi Evropou a Kubou. Navíc nyní byl tento španělský úděl stvrzen samotnými kubánskými autoritami. Španělsko, v čele se Zapaterem, tedy bylo odhodláno v rámci EU pracovat na proměně kubánské agendy.

---

⁷⁰ V roce 2007 také došlo k vydání další směrnice EU v otázce navazování vztahů s Kubou. Obsahem této směrnice je především stále větší kladení důrazu na propuštění zbytku vězněných kubánských disidentů.

Děni na Kubě se odrazilo na jednání Rady EU dne 18. června 2009 v Lucemburku. EU se přiklonila k tvrzení Španělska, že změna ve vedení ostrova je příhodná pro modifikaci stávajícího „partnerství“. Na Kubě sice došlo ke snížení počtu vězněných politických vězňů, nicméně byl zachován předchozí sociální, ekonomický a politický systém, nastavený Fidelem Castrem a sním i situace v lidsko - právní otázce. EU na Kubu nadále naléhala, aby svůj režim uvolnila. Nadále se pokoušela jednat jak s kubánskou vládou, tak s opozicí. Toto rozhýbání vztahů mezi EU a Kubou a obnovení dialogu o lidských právech lze opět přičíst Španělsku. Jako důkaz evropské iniciativy opět s Kubou úzce diskutovat, pozvala EU kubánskou delegaci do Bruselu na jednání o lidských právech na Kubě a budoucí vzájemné kooperaci v oblasti kulturní, ekonomické, politické a vědecké.

Vláda PSOE pod vedením Zapatera nakonec dospěla svého dlouhodobého cíle, jímž bylo přehodnocení zpřísněného přístupu EU ke Kubě. Tato snaha vyvrcholila na zasedání rady EU dne 24. června 2009, kdy byl s konečnou platností zrušen evropský sankční systém vůči ostrovu, který vznikl roku 2003. Stěžejním dokumentem pro vztahy s Kubou byl opět Společný postoj z roku 1996, který je každoročně revidován (*Council of the European Union* 2008: 32). EU opět byla ochotná s Kubou započít reciproční, otevřený, konstruktivní a nediskriminační dialog. Spolupráce s Kubou měla probíhat na základě politiky konstruktivního kompromisu, která vychází z kooperace obou aktérů v nejrůznějších sférách (Bayo, Gratius 2008: 1-3). Tento dialog je pro EU jednou z možností pro zlepšení životních podmínek na Kubě. Revize Společného postoje stále upozorňuje na trvalý problém lidských práv na Kubě a snahu EU zlepšit tuto situaci. Jako každý obrat v politice EU i tento byl stvrzen oficiální formou a to schůzkou Vysokého představitele EU pro SZBP, Javiera Solany, s kubánským ministrem zahraničí, Brunem Rodriguezem, jež se uskutečnila 11. května roku 2009.

I přes názory některých členských zemí EU (např. Polsko či České republiky), že k oficiální normalizaci ve vztahu EU – Kuba by dojít nemělo, setrvala EU v roce 2009, kdy EU předsedalo právě Česko, v postoji z června

roku 2008. Dne 14. května roku 2009 došlo v Praze k summitu EU a Skupiny z Ria⁷¹. Vzhledem k blížícímu se španělskému předsednictví navštívil Bruno Rodriguez při tomto summitu residenci španělského velvyslance v Praze, kde s Miguelem A. Moratinem diskutoval o revizi evropské politiky vůči Kubě. Konkrétně Rodriguez žádal Moratina o zrušení Společného postoje z roku 1996 (El País: 2009). Moratino přislíbil, že zjemnění evropské politiky, nastavené vůči Kubě, bude jednou z priorit španělského předsednictví v první polovině roku 2010 (Hernández-Morales 2009).

5.3.2 Čtvrté španělské předsednictví v EU a otázka Kuby

Do čtvrtého španělského předsednictví EU byly ohledně řešení otázky Kuby vkládány velké naděje. U moci ve Španělsku byla stále PSOE v čele s premiérem Zapaterem. Jak bylo již zmíněno v kapitole, která se věnovala pošpanělšťování evropské zahraniční latinskoamerické politiky, toto španělské předsednictví bylo znesnadněno nepříznivým mezinárodním děním. Předním problémem, kterému musely evropské státy čelit, byla ekonomická a finanční krize. Mezi obecné priority, které si Španělsko pro své předsednictví stanovilo, patřila aplikace Lisabonské smlouvy, pokračování v boji proti ekonomické krizi prostřednictvím lepší koordinace členských států a posílení role EU ve světě (González Sánchez 2010).

I přes předchozí sliby PSOE a premiéra Zapatera k tomu kroku však nedošlo⁷². Oproti předchozím očekávání již v lednu 2010, tedy v samém začátku španělského předsednictví, španělský ministr zahraničí Moratinos prohlásil, že Kuba prioritou v nadcházejícím “španělském” evropském půlroce nebude. Zcela opomenut však ostrov nezůstal. Ve fázi příprav na své předsednictví Madrid naznačoval, že chce pozměnit Společný postoj EU

---

⁷¹ Na tomto summitu v Praze se sešli ministři zahraničních věcí států EU a jejich kolegové ze zemí Skupiny Rio. Jednalo se především o globální hospodářské krizi, klimatických změnách či o využití obnovitelných zdrojů energie.

⁷² K alespoň nějaké změně postoje EU ke Kubě došlo až v listopadu roku 2012, kdy bylo Radou ministrů dohodnuto, že se začne pracovat na nových směrnících pro jednání s Kubou (Trevald, Gil 2013).

ke Kubě z roku 1996 a nadále naléhat na kubánské politiky, aby propustili další část vězňených disidentů. Pro dosažení svých cílů Zapatero hledal podporu uvnitř EU. Největší se mu dostalo od samotné Catherine Ashton, tehdejší vysoké představitelky pro SZBP EU. Ashton několikrát prohlásila, že v otázce Kuby bude podporovat snahu Španělska o normalizaci vzájemných vztahů Kuby s Unií.

Komplikací vztahu ostrova se Španělskem bylo zatčení španělského podnikatele, který byl na Kubě obviněn z dovozu humanitární pomoci pro disidenty. Tento čin byl kubánským režimem klasifikován jako podpora kontrarevolučních sil na ostrově. Navíc, Fidel a Raúl Castro poskytli azyl několika členům baskické teroristické skupiny ETA (LaInformación.com 2010). Začátkem roku 2010 pak španělský europoslanec za PSOE, Luis Yáñez, a jeho manželka, poslankyně Carmen Hermosín, chtěli navštívit na Kubě své přátele. Byli však zadrženi hned na letišti a následně vyhoštěni.

Vztah Španělska a Kuby tedy nebyl v době před předsednictvím nejpříznivější. Lze se domnívat, že právě proto v programu španělského předsednictví pro rok 2010 není Kubě věnována ani zmínka (Real Instituto Elcano 2010). V celkové závěrečné zprávě, která obsahuje bilanci celého předsednictví, se Kuba objevuje pouze sporadicky a to v kontextu evaluace situace na tomto ostrově (*Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación* 2010). Ze strany Kuby také zazněl požadavek o zrušení dosavadní Společného postoje EU k ostrovu. Pokud tak EU neučiní, Kuba s EU spolupracovat odmítala (*El Mundo* 2010). Za doposud posledního španělského předsednictví v EU tedy k výraznému posunu ve vztahu EU a Kuby nedošlo, avšak EU i Španělsko do budoucna svou iniciativu k zlepšení vztahů s Kubou nezavrhl⁷³.

Čtvrtému španělskému předsednictví se nedařilo také v summitové diplomacii, kdy byl premiér Zapatero nucen zrušit několik plánovaných

---

⁷³ Co se týče pozdějšího vývoje tohoto vztahu, od roku 2014, kdy USA ke Kubě přehodnotily svůj postoj a začaly s ostrovem komunikovat a vyjednávat, došlo i v rámci EU na prohloubení dialogu EU – Kuba. Catherine Ashton Kubu navštívila poprvé v roce 2014. V březnu roku 2016 na Kubu zavítala současná šéfka evropské diplomacie, Federica Mogherini. Situace na Kubě se postupně pomalu uvolňuje, nicméně zatím došlo „pouze“ k propuštění 53 politických vězňů. Kubu však stále ještě čeká dlouhá cesta k její proměně v demokratický stát.

summitů, především kvůli vyostřující se situace na Blízkém východě mezi Palestinci a Izraelem. Toto španělské předsednictví z pohledu řešení kubánské otázky je tedy příkladem toho, že mezinárodní nepříznivá situace může konání Španělska v rámci EU značně omezovat.

Španělští socialisté tedy v případě Kuby příliš neuspěli. K markantní změně ve společném stanovisku zemí EU vůči Kubě nedošlo. Musíme však připomenout výše zmíněný fakt, že úspěchem, o kterém můžeme v rámci tohoto španělského předsednictví hovořit, byl šestý summit EU – Latinská Amerika a Karibik, kdy se španělskému předsednictví povedlo obnovit politický dialog ohledně dohod o přidružení s MERCOSUR, jež se zdály původně nereálné. Dalším úspěchem bylo propuštění několika vezněných kubánských disidentů, ke kterému došlo v srpnu roku 2003. Propuštění vězni ihned ocestovali do Španělska.

Španělské předsednictví roku 2010 lze hodnotit velmi rozpolupně. V otázce latinskoamerické agendy bylo poměrně úspěšné, vztah EU – Kuba však žádnou zásadní změnou neprošel. Toto předsednictví bylo také pro Španělsko prvním předsednictvím za plné platnosti Lisabonské smlouvy. Komplikace, kterým Španělsko čelilo, byly koordinačního, institucionálního a administrativního rázu. Socialisté v čele se Zapaterem tedy museli řešit nejen evropskou ekonomickou a finanční krizi, která byla obzvlášť ve Španělsku hluboká, ale i naplňování Lisabonské smlouvy. Tudíž zbylá dvě ze čtyř svých předsednických priorit muselo Španělsko odsunout do pozadí (Laurence 2009).

Pokusíme-li se nyní, v době, kdy k uvoňování vztahu Kuby s EU a USA opravdu postupně dochází, hodnotit zkoumanou *bottom-up* evropeizaci přístupu EU ke Kubě za celé vlády premiéra Zapatera z pohledu moci, lze se domnívat, že velmi pomalé změkčování evropské politiky vůči ostrovu vyústí v oboustranně pozitivní, evropsko – španělskou, symbiózu. Celý procesu vývoje vztahů EU – Španělsko – Kuba do určité míry ulehčuje i postoj USA. Barack Obama, oproti jeho předchůdci G. W. Bushovi, lehce změkčil přístup USA ke Kubě. Novodobé vztahy mezi španělskou Socialistickou stranou a USA se jeví jako jakési „podhoubí“ vhodné pro rozvoj řešení otázky Kuby. Za situace, kdy se v politice vůči Kubě shodne

EU, USA a Španělsko by mohlo, jak předpovídala Susanne Gratius, dojít nejen k vyřešení kubánské situace, ale i k posílení všech tří světových aktérů. EU jako jeden integrační celek navenek zdánlivě vystupuje jednotně, avšak uvnitř, v rámci jednotlivých členských států, se názory na vhodnou evropskou zahraniční politiku výrazně liší. Jak bylo již zmíněno, ne všechny země viděly přiblížování se ke Kubě jako pozitivní nezbytný krok. Pro mnohé členské státy byla a je nedostatečná demokracie a porušování lidských práv na Kubě nepřekonatelnou překážkou⁷⁴. Další, ale neméně významnou překážkou pro snahu Španělska nastolit či revidovat kubánskou agendu v zahraniční politice EU, byly nepříznivé mezinárodní podmínky⁷⁵.

Celkově lze tedy konstatovat, že i v otázce případové studie Kuby došlo k potvrzení stanovené hypotézy. Jinými slovy, prokázali jsme, že vnější politika EU vykazuje rysy španělského vlivu, tedy podléhá jistému pošpanělstvování a, v neposlední řadě, že se prokazatelně odvíjí od uplatňovaného konkrétního modelu španělské zahraniční politiky a tedy i konkrétního profilu v něm obsáhlého europeismu. Z tohoto pohledu je španělská ochota prosazovat své zahraničněpolitické zájmy skrze evropský kanál pro rozvoj vztahu EU a Kuby důležitá a to bez ohledu na to, jestli je ztvárněna ve své silné formě, jako tomu bylo za vlády Gonzálese a Zapatera, či jestli se jedná o europeismus upadající, tedy slabý, jež upřednostňoval premiér Aznar.

Problematika zlepšování a prohlubování vztahů EU a Kuby je však složitá a to především kvůli tamějšímu kubánskému režimu a neochotě politických autorit spolupracovat s EU. I přes silnou snahu nejen Španělska či přes vystřídání Fidela Castra Raúlem Castrem k výrazným změnám na Kubě ve zkoumaném časovém období nedošlo. Vztah těchto dvou aktérů tedy nepokročil do fáze navázání intenzivního politického dialogu. I přesto autorka v případové studii Kuby potvrdila, že pokud k nějakému sbližování

---

⁷⁴ Kuba má se zeměmi EU odlišné, individuálně nastavené vztahy. Mezi tradiční odpůrce posilování partnerství s Kubou patří Česká republika, Polsko, Nizozemí, Dánsko či Švédsko. Co se týče postoje Francie ke Kubě, v roce 2003 se, stejně jako např. Německo, podílela na uvalení sankcí na tento ostrov. Postupně, od roku 2004, docházelo k uvolňování tvrdého postoje Francie, nicméně s požadavkem zlepšení demokracie a lidských práv na ostrově Francie nepolevila.

⁷⁵ Konkrétním komplikacím, kterým Španělsko čelilo především se vsím posledním předsednictvím, jsme se věnovali v předchozí kapitole.

či ochlazování vztahů mezi EU a Kubou došlo, iniciátorem či mediátorem bylo Španělsko.

Podíváme-li se také na dodržování Společného postoje ke Kubě z roku 1996, který platí dodnes, nelze říci, že by byl v praxi výrazně uplatňován. EU jako celek jej sice schválila, nicméně tento oficiální, avšak pouze administrativní krok individuální přístup evropských států k ostrovu nezměnil. Bylo pouze dosaženo komunitární evropské shody v přístupu EU ke Kubě. Kvůli již zmíněným komplikacím, které vztah ostrova a EU komplikovaly, nedošlo ve zkoumaném období k výraznému „následování“ kroků stanovených společným evropským postojem.

Závěr

Proces evropeizace nabízí velkou škálu možností pro analýzu vzájemného působení EU a jejich členských států. Tradiční *top-down* a *bottom-up* analýzy slouží ke zkoumání trendů a tendencí především v mezinárodní politice. V tomto pojetí evropeizace reprezentuje teoretický rámec sloužící pro porozumění jevům, jež se často ani nezdají být propojeny, natož zapříčiněny vzájemnými vztahy či prostou koexistencí EU a jejich členů. Autorka se snažila poukázat na to, že vliv EU a její vnější vztahy v mezinárodním společenství souvisí s vnitřními procesy, které se v ní neustále odehrávají. Můžeme konstatovat, že studium evropeizace lze využít také pro analýzu a osvětlení mezinárodní silové pozice takového inetrgačního celku, jako je EU.

Předkládaná práce se zabývala španělským vlivem na formování zahraniční politiky EU vůči latinské Americe a Kubě, tedy pošpanělšťováním evropské SZBP. Pošpanělšťování politiky EU bylo autorkou ztotožněno s *bottom-up* evropeizací, jež v této práci sloužila jako teoretická základna pro vysvětlení, do jaké míry se členský stát může zasloužit o nastolení agendy v politice EU a ovlivnit tak její zahraniční politiku.

Při vývoji podoby evropské politiky k latinskoamerickým zemím či integračním celkům, jež tyto země tvoří, byl zaznamenán zřejmý odraz koncepce konkrétní vládní zahraniční politiky Španělska, který se projevil především na typu spolupráce s Latinskou Amerikou. PSOE se za vlády premiéra Gonzálese či Zapatera v rámci podpory spolupráce EU a Latinské Ameriky snažila prosadit především otázku rozvoje demokracie, využití a správné nastavení rozvojové politiky, dále se snažila upozornit na nutnost obrany politických, sociálních a ekonomických práv v tomto regionu. Vláda PP v čele s premiérem Aznarem zase v rámci latinskoamerické politiky EU kladla důraz spíše na ekonomickou kooperaci a bezpečnost.

Cílem práce bylo nejen potvrzení či vyvrácení role Španělska ve tvorbě zahraniční politiky EU k Latinské Americe a poté i ke Kubě, ale i zhodnocení míry jejího pošpanělšťování. Autorka pracovala se stabilními

španělskými zahraničními prioritami a se zájmem Španělska na rozvoji latinskoamerické agendy v EU, jež přispívá k posílení postoje i prestiže španělské vlády i Španělska jako takového. Ověření výše zmíněného pošpanělství bylo provedeno komparací dosavadních třech modelů zahraniční politiky demokratického Španělska, jež v daném období, tedy mezi lety 1982 až 2010, vytyčil španělský politolog Celestino del Arenal a jež odlišnými způsoby operují s prosazováním národních zájmů státu. Odlišné nastavení a skladba těchto tří modelů a preferencí v nich obsažených (evropské či atlantické) se staly původcem změn a obrátů v politice EU naměřené na Latinskou Ameriku či Kubu.

Můžeme konstatovat, že na základě provedené analýzy nejen oficiálních španělských vládních prohlášení, stranických programů či dokumentů španělské zahraniční politiky, jež se týkaly latinskoamerické či kubánské otázky, ale i díky základním dokumentům EU, revizím společných evropských postojů, programům španělských předsednictví a tak dále, či s pomocí komparace odlišných španělských strategií pro prosazení národních zájmů, jež měly za cíl nastolení agendy latinskoamerické politiky na poli EU, došlo k ověření pošpanělství evropské politiky. Španělský vliv na politiku EU lze označit za silný. Tento vliv Španělska na nastolení latinskoamerické a kubánské agendy v rámci EU pramenil v neposlední řadě ze španělské snahy koordinovat podmínky pro prosazování svých vlastních národních, především obchodních, zájmů v latinskoamerické oblasti.

Podíváme-li se na výše zmíněné jednotlivé modely španělské zahraniční politiky, první z nich, jež byl konsolidovaný vládou socialistů v čele s Felipe Gonzálem v 80. letech 20. století, vycházel z priority silné evropské dimenze v kombinaci se slabým atlantismem. González se za své vlády podílel na iniciování vzniku prvního evropského zahraničně politického dokumentu, nesoucího název „Nové směry v ES pro vztahy s Latinskou Amerikou“. Dále, na rozdíl od premiéra Aznara, zařadil González do priorit svého předsednictví v EU i nastolování latinskoamerické agendy do evropské SZBP. Dále, jak bylo již analyzováno v předchozích kapitolách, se významného pokroku Gonzálesovi povedlo

dosáhnout i v rámci vyjednávání EU s jednotlivými latinskoamerickými zeměmi o uzavření několika kooperačních dohod.

Oproti Gonzálesově silnému upřednostňování evropského kanálu, přinesl nástup Aznarovy PP v roce 1996 oslabení tohoto silného europeismu a naopak posílil preference atlantisma. Aznar se zpočátku držel zahraniční politiky, kterou nastavil González. Avšak postupně, především kolem let 2001 a 2002, jeho preference atlantismu kulminovala v ukotvení druhého modelu mezinárodní spolupráce Španělska. Silná podpora USA a upřednostňování amerického kanálu pro vystupování Španělska v mezinárodní aréně byly ukončeny španělskými parlamentními volbami v roce 2004, kdy se k moci vrátila opět Socialistická strana, tentokrát v čele s premiérem Zapaterem. Díky této politice PP a kvůli změnám v mezinárodním prostředí došlo mezi lety 2002 – 2004 k jakémusi „zmrazení“ vztahů EU a Latinské Ameriky.

Návrat socialistů přinesl i návrat k původnímu upřednostňování evropského kanálu, avšak první model inovuje kvůli změnám v mezinárodním společenství. Třetí španělský model zahraniční politiky vychází z upřednostňování spolupráce s Evropou. Kooperaci s USA, tedy atlantismem, v rámci svého mezinárodního působení sice staví do pozadí, nicméně nadále Španělsko s USA kontakt udržovalo a to hlavně po zvolení Baracka Obamy americkým prezidentem. Důvodem byla jistá programová blízkost socialistů s Obamovou administrativou. Na základě změn, které přinesl návrat PSOE k moci, došlo k obnovení evropsko – latinskoamerických vztahů. Odehrálo se několik důležitých summitů EU – Latinská Amerika, došlo k obnovení diplomatických vztahů s Venezuelou či k revitalizaci jednání o asociační dohodě s MERCOSUR. Co se týče způsobu komunikace s latinskoamerickými zeměmi, PSOE, na rozdíl od PP, volila spíše multilaterální úroveň společných rozhovorů pod záštitou EU, než podporu bilaterálních dohod.

Z analýzy, jež byla v této práci provedena, tedy vyplývá, že rozvoj vztahu EU s Latinskou Amerikou, popřípadě s Kubou, je dá se říci závislý na konkrétním a aktuálním nastavení španělské zahraniční politiky a v ní vymezené mezinárodní kooperaci. Jinými slovy, došlo k potvrzení

stanovené hypotézy, která zněla: „Narůstá-li v rámci španělské zahraniční politiky důraz na roli a vztahy s EU, dochází k prohlubování vztahu EU – Latinská Amerika“.

Vzhledem k tomu, že Španělsko je jediným členským státem EU, který má tradiční kulturní a historické vazby na hispanofonní část amerického kontinentu, může se zdát již předem logické, že vliv na tvorbu latinskoamerické či kubánské agendy EU do jisté míry má. Autorka však v předkládané práci provedla hlubší analýzu pošpanělstvování evropské politiky. Zároveň také analyzovala a komparovala konkrétní jevy, které toto pošpanělstvování ovlivňovaly. Jedním z nich je tedy aktuální nastavení vnějších vztahů konkrétní španělské vlády.

Pokusíme-li se nyní odpovědět na první stanovenou výzkumnou otázku, která zněla: „Jaká politická situace je nejvhodnější pro prohlubování vztahu EU – Latinská Amerika a EU – Kuba?“, můžeme konstatovat, že diplomová práce došla k závěru, že ideálním stavem nejen pro rozvoj latinskoamerické agendy v rámci EU, ale i pro upevnění Španělska jako vlivného hráče a partnera pro EU ve věci evropsko – latinskoamerického partnerství, je již zmíněná situace, kterou nastolila socialistická vláda Gonzálese a Zapatera. Upřednostňování silného europeismu ve spojení s prosazováním španělské iberoamerické identity tedy vytváří ideální prostředí pro posílení vztahů EU a Latinské Ameriky či Kuby. Oproti tomu nejméně vhodný scénář přináší premiér Aznar a jeho silný atlantismus, který způsobil oslabení důležitosti a stagnace rozvoje latinskoamerické politiky v rámci EU. Obecně můžeme konstatovat, že strana PSOE se vždy snažila za své vlády dialog např. s Kubou oživit a umírnit sankce, jež byly na ostrov uvaleny. Oproti tomu vláda PP byla spíše pro zpřísnění postoje k ostrovu, jež mělo na vztah EU a Kuby negativní vliv.

Nelze však říci, že by autorka veškerou stagnaci v rozvoji latinskoamerické politiky dávala za vinu straně PP a premiéru Aznarovi. Premiér Aznar sice nebyl příliš nakloněn v rámci mezinárodního společenství kooperaci především s EU, nicméně v roce 1996, po jeho nástupu do čela Španělska, došlo k podpisu Společného postoje EU ke Kubě, tedy jednoho z nejsilnějších nástrojů evropské zahraniční politiky.

Zamyslíme-li se však nad načasováním Aznarova předložení návrhu Společného postoje EU ke Kubě, došlo k němu záhy po schválení amerického *Helms – Burton Law*. I tento fakt by se dal označit za projev Aznarovy snahy přiblížit se spíše k transatlantické kubánské politice, než k té evropské.

Jako nejpříznivější situace pro rozvoj vztahů mezi EU a Kubou se jeví situace, kdy ve Španělsku by u moci byla strana PSOE a na Kubě by došlo k projevení alespoň nějaké ochoty ke spolupráci s EU, a to např. v podobě pozvolného zavádění politických či lidskoprávních reforem. Dále lze předpokládat, že pomocným nástrojem pro navázání lepšího vztahu EU jako celku ke Kubě by byla i změna ve španělské kubánské zahraniční politice. Španělsko nemá přesně stanovenou dlouhodobou specifickou politiku vůči Kubě. To je zapříčiněno pravděpodobně všemy politickými zvraty, ke kterým mezi ostrovem a Španělskem historicky došlo. Nejvýznamnější „prasklinou“ ve vztahu Španělska a Kubánské republiky se jeví být Aznarův obrat v přístupu k ostrovu, jež v 80. a v první polovině 90. let 20. století zavedla předchozí Socialistická strana.

Je velmi důležité uvědomit si, že pokud došlo k oslabování latinskoamerické či kubánské politiky v rámci EU, došlo k tomu i na základě proměn v mezinárodním společenství. V případě Kuby k oslabení partnerství s EU došlo nejen v době vlády Aznara, ale také v době, kdy kubánský režim projevil zcela jasnou neochotu k reformování svého přístupu k dodržování lidských práv. Tato neochota vyjít EU vstříc byla potvrzena např. událostmi na Kubě, jež se odehrály roku 2003, tedy zatčením kubánských disidentů.

Dále si autorka dovolí konstatovat, že důvodem, proč je EU ohledně nastolování své nové agendy, týkající se Latinské Ameriky, tak ovlivnitelná svým členským státem, tedy Španělskem, je ten, že Latinská Amerika (či samotná Kuba) nikdy nebyla zahraniční prioritou EU. Tento fakt umožňuje a ulehčuje proces pošpanělšťování evropské SZBP. Z toho tedy opět vyplývá, proč je evropská zahraniční spolupráce s latinskoamerickými zeměmi do jisté míry „vnímavá“ na změny v zahraniční politice Španělska, konkrétně na oslabení upřednostňování mezinárodní kooperace skrze EU.

Můžeme také konstatovat, že EU za svou existenci sama o sobě velkou iniciativu k zaměření se jak na Kubu, tak i na celou Latinskou Ameriku doposud neprojevila. I to je pravděpodobně důvodem, proč v nastolování právě latinskoamerické agendy měl jeden členský stát tak zásadní vliv.

Jedním z cílů předkládané práce a zároveň obsahem druhé výzkumné otázky, která zněla: „Je Španělsko, jako jeden členský stát EU, schopno prakticky zasahovat do budování konkrétní zahraniční evropské agendy?“, bylo poukázat na sílu či slabost členských států na ovlivnění vnější politiky EU. I z tohoto důvodu byla pro případovou studii vybrána právě Kuba, jelikož evropské země se zřídka kdy shodly na kolektivním evropském přístupu k tomuto ostrovu. Na případové studii pošpanělstřování evropské politiky vůči Kubě autorka potvrdila, že i přes rozepře Španělska s jinými evropskými státy v kubánské otázce, si Španělsko svůj národní zájem či pouhý aktuální přístup ke Kubě v rámci EU dokázalo prosadit. Nelze opomenout, že po přístupu zemí východní a střední Evropy do EU v roce 2004 byl přímý odraz španělské kubánské politiky do politiky EU komplikovanější. I přesto se však PSOE a Zapaterovi povedlo přístup EU ke Kubě změkčit. V roce 2010 pak nejsilnější opozici v tomto kontextu pro Španělsko v rámci EU představuje Německo, Francie, Švédsko a Česká republika (Martínez de Rituerto 2010).

Předkládaná diplomová práce měla za cíl nejen prokázat, či vyvrátit španělský vlivu na postupné formování a nastolování agendy Latinské Ameriky a Kuby v EU, ale zároveň měla zhodnotit, jaký je rozdíl v ovlivňování EU v situacích, kdy ve Španělsku je u moci Lidová strana a kdy Socialistická strana. Třetí stanovená výzkumná otázka zněla: „Je latinskoamerická a kubánská politika EU paralelně ovlivňována změnami ve španělské zahraniční politice stran PP a PSOE?“. V otázce rozdílnosti pošpanělstřování evropské latinskoamerické a kubánské zahraniční politiky při vládě PP či PSOE ve Španělsku můžeme na základě veškeré předchozí analýzy vyvodit jasný závěr, že k výše zmíněným změnám v evropské latinskoamerické či kubánské politice docházelo paralelně se změnami v zahraniční politice španělské. Jak bylo již konstatováno, strana PSOE je

pak pro intenzivní budování latinskoamerické agendy konstruktivnějším aktérem, než PP.

Proces *bottom-up* evropeizace či samotné pošpanělšřování SZBP EU jsou však ovlivňovány vždy velkou škálou vnitřních i vnějšřích faktorů. Důkazem toho je např. i čřtvrté španělské předsednictví z roku 2010, kdy ambice na změny v evropské kubánské politice byly veliké, nicméně ani socialistický europeismus ani silné odhodlání Španělska nebylo silnějšří, než, pro nastolování nové agendy EU, velice nepříznivý vývoj na mezinárodní scéně.

Prameny a literatura

Prameny

Cortes Generales. 1986 „Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados.“ Legislatura III. No. 55., s. 2215. Dostupné na: http://www.congreso.es/public_oficiales/L3/CONG/DS/CO/CO_055.PDF (12. 2. 2015)

Council of the European Union. 2008. *2881stCouncilmeeting. Agriculture and Fisheries*. Luxembourg: European Council. Dostupné na: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/agricult/101422.pdf (15.3.2016)

El Mundo. 2007. *Cuba está dispuesta a hablar con España de derechos humanos, pero no con la UE*. 3. 4. 2007. Dostupné na: <http://www.elmundo.es/elmundo/2007/04/02/espana/1175550666.html> (18. 3. 2016)

El Mundo. 2010. *Cuba descarta normalizar relaciones con la UE si no elimina la Posición Común*. 26. 10. 2010. Dostupné na: <http://www.elmundo.es/america/2010/10/27/cuba/1288141051.html> (21. 3. 2016)

El País. 2004. “Rodríguez Zapatero expresa a Lula su disposición para enviar tropas a Haití.” *El País*. (29. 5. 2004), s. 3. Dostupné na: http://elpais.com/diario/2004/05/29/internacional/1085781605_850215.html (10. 9. 2016)

El País. 2009. *Cuba pide a España que impulse un cambio de la política de la UE hacia la isla*. 14.5.2009. Dostupné na: http://internacional.elpais.com/internacional/2009/05/14/actualidad/1242252002_850215.html (10. 3. 2016)

eEconomista.es. 2008. „Zapatero impulsará la lucha conjunta contra la pobreza y el cambio climático.” *El Economista.es.* (14.5.2008) Dostupné na: <http://ecodiario.economista.es/politica/noticias/536517/05/08/Zapatero-impulsara-la-lucha-conjunta-contra-la-pobreza-y-el-cambio-climatico.html> (15. 2. 2016)

EUR-LEX. 1996. *Comunicación de la Comisión europea al Consejo y al Parlamento Europeo sobre las relaciones UE-Cuba.* Brusel: EUR-LEX. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX:51995IP0312> (10.11.2015)

European Commission. 2007. „Latin America. Regional programming dokument 2007-2013.“ Dostupné na: http://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/rsp-latin-america-2007-2013_en.pdf (16. 3. 2016)

European Commission, 2002. *Latin America regional strategy document, 2002 - 2006 programming.* Dostupné na: http://aei.pitt.edu/38372/1/LA_strategy_2002-2006.pdf (14. 3. 2016)

European Commission. 2005. *2636th Council Meeting General Affairs and External Relations General Affairs.* Brussels: European Commission. Dostupné na: http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-05-14_en.htm?locale=en (12.3. 2016)

European Commission. 2005. *2668th Council Meeting General Affairs and External Relations.* Brussels: European Commission. Dostupné na: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/gena/85430.pdf (12.3. 2016)

European Commission. 2009. *EU-Latin America relations on the eve of the Lima Summit.* Brussels: European Commission Dostupné na: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-08-286_en.htm (1. 3. 2016)

European Parliament. 1999. „Declaration of Rio de Janeiro.“ In: . *European Union – Latin America and Caribbean Summit*. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/intcoop/eurolat/key_documents/summits_eu_alc/i_29_6_1999_rio_en.pdf (26. 2. 2016)

European Parliament. 2002. *EU-Latin America and Caribbean summit - political declaration*. Madrid: European Parliament. Dostupné na: http://www.europarl.europa.eu/intcoop/eurolat/key_documents/summits_eu_alc/ii_17_5_2002_madrid_en.pdf (16.3.2016)

European Parliament. 2008. “Respondiendo juntos a las prioridades de nuestros pueblos.” In: *Quinta Cumbre América Latina y Caribe–Unión Europea*. Brussels: European Parliament. Dostupné na: http://www.europarl.europa.eu/intcoop/eurolat/key_documents/summits_eu_alc/v_16_5_2008_lima_es.pdf (19. 2. 2016)

Evropská unie. 1992. *Smlouva o Evropské unii*. Maastricht: Evropská unie. Dostupné na: http://www.euroskop.cz/gallery/2/759-smlouva_o_eu_amsterdam.pdf (13.3.2016)

Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación de España. 1989. *Conclusiones de la primera Presidencia española de la Comunidad Europea (junio de 1989)*. Madrid: Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación de España. Dostupné na: http://www.cvce.eu/content/publication/2010/4/8/27ff9b00-8adc-4129-aaa5-ac5f6229d500/publishable_es.pdf (19. 2. 2016)

Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación de España. 1995. *Prioridades de la presidencia española del Consejo de la Unión Europea*. Madrid: Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación de España. Dostupné na: http://www.cvce.eu/content/publication/2010/4/8/a6001f27-bd76-4027-b2f2-1d15e5b4bca2/publishable_es.pdf (11. 2. 2016)

Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación. 2010. *Balance de la IV Presidencia Española del Consejo de la Unión Europea*. Madrid: Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación. Dostupné na:

www.hablamosdeeuropa.es/Documents/Balance_PEUE_2010.pdf (20. 3. 2016)

Ministerio de Asuntos y de Cooperación. 2010. *Programa de la Presidencia Española del Consejo de la Unión Europea. Innovando la Europa*. Madrid: Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación. Dostupné na: <https://infoeuropa.euroid.pt/files/database/000043001-000044000/000043236.pdf> (17. 3. 2016)

Oficina de Información Diplomática. 1989. *Declaración del presidente en el ejercicio del Consejo sobre el programa de la presidencia española*. Estrasburgo, Madrid: OJD, s. 3. Dostupné na: <http://repositori.uji.es/xmlui/bitstream/handle/10234/29389/Declarac%20Presidente%201989.pdf?sequence=1> (11. 2. 2016)

Parlamento Europeo. 1995. *Conclusiones de la presidencia*. Madrid: Representación de la Comisión Europea en España. Dostupné na: http://www.europarl.europa.eu/summits/mad3_es.htm (1.3. 2016)

Partido Popular. 2000. "Vamos a Más". In: *Elecciones generales 2000. El compromiso del Centro*. Dostupné na: <http://www.pp.es/sites/default/files/documentos/1151-20090908162133.pdf> (26.10.2015)

PSOE. 1996. "España en positivo." En: *Programa electoral del PSOE*. Madrid. s. 202.

PSOE. 2004. "Merecemos una España mejor." En: *Programa electoral del PSOE*. s. 13. Dostupné na: <http://web.psoe.es/source-media/000000348500/000000348570.pdf> (26.2. 2016)

PSOE. 2004. *Discurso en la sesión de investidura como presidente del Gobierno*. Congreso de Diputados. Madrid: Oficina de Prensa Federal. Dostupné na: <http://estaticos.elmundo.es/documentos/2004/04/15/discurso.pdf> (11.3.2016)

PSOE. 2008. "Motivos para creer." En: *Programa electoral del PSOE*. s. 304. Dotupné z: www.psoe.es/download.do?id=117664 (1.3.2016)

Rada EU. 1996. „Společný postoj ze dne 2. prosince 1996 ke Kubě.“ Brusel: Rada EU. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31996E0697:CS:HTML> (19.2.2016)

The Madrid Commitment. 2002. *EU-Latin America and the Caribbean Summit: Conclusions*. Madrid. Dostupné na: <http://www.dges.mctes.pt/NR/rdonlyres/2ABF72E2-741F-4E93-9DFD-2F12FBEB4ACA/2432/madriddeclaration.pdf> (13. 10. 2015)

United Nations. 1992. "Convenio de amistad, defensa y cooperación entre el Reino de España y los Estados Unidos de América." United Nations Treaty Series. New York. Dostupné na: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201322/v1322.pdf> (29. 3. 2016)

Vicent, Mauricio. 1995. „España impulsará un acuerdo de cooperación de la UE con Cuba“ *El País* 19.5. 1995. Dostupné na: http://elpais.com/diario/1995/05/19/espana/800834414_850215.html (17. 12. 2015)

Literatura

Aixala I Blanch, A. 2005. „La política exterior española ante los retos de su politización: del consenso a la legitimidad“. *Revista CIDOB d'Afers Internacionals*, No. 69., s. 89 – 105

Aizpeolea, Luis R. 2004. „Zapatero anuncia la retirada de las tropas de Irak en el menor tiempo posible.“ *El País*, 4. dubna 2004. Dostupné na: http://elpais.com/diario/2004/04/19/espana/1082325601_850215.html (11.2.2016)

Aldecoa, Francisco. 1989. "Las constantes de la política exterior española." *Política y Sociedad*. No. 2., Dostupné na: <http://revistas.ucm.es/index.php/POSO/article/viewFile/POSO8989130061A/30670>

Alegre, Jorge a Grugel, Jean. 1991. "La España del PSOE y América Latina: ¿Hacia una nueva relación?" Madrid: Instituto Universitario Ortega y Gasset. Dostupné na: <http://eial.tau.ac.il/index.php/eial/article/view/1281/1307> (10.11. 2015)

Arenal del, Celestino. b. r. *La adhesión de España a la Comunidad Europea y su impacto en las relaciones entre América Latina y la Comunidad Europea*. b. m. , b. n. s. 348. Dostupné na: https://www.academia.edu/592605/La_adhesi%C3%B3n_de_Espa%C3%B1a_a_la_Comunidad_Europea_y_su_impacto_en_las_relaciones_entre_Am%C3%A9rica_Latina_y_la_Comunidad_Europea (10. 3. 2016)

Arenal, Celestino del. 2. 6. 2008. „Consenso y disenso en la política exterior de España“. Documento de Trabajo No. 25/2008. Madrid: Real Instituto Elcano. Dostupné na: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_es/zonas_es/europa/dt25-2008 (11. 11. 2015)

Arenal, Celestino del. 2000. „Las cumbres iberoamericanas de jefes de Estados y de Gobierno. Balance y perspectivas“. In: Rojas Arvena, Francisco. 2000. *Las cumbres iberoamericanas: una mirada global*. Caracas: Editorial Nueva Sociedad. s. 32 - 33. Dostupné na: <http://opi.ucr.ac.cr/sites/default/files/publicaciones/Las%20cumbres%20iberoamericanas.PDF> (1.10.2015)

Arenal, Celestino del. 2003. „EEUU y la política latinoamericana de España.“ *Política Exterior*. No. 93., s. 18. Dostupné na: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano/contenido?WCM_G

LOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_es/zonas_es/europa/dt25-2008 (29.10.2015)

Arenal, Celestino del. 2004. *¿Cual debe ser el papel de España en la Cumbres iberoamericanas?*. Documento de Trabajo No. 37/2004. Madrid: Real Instituto Elcano, Dostupné na: <http://www.realinstitutoelcano.org/documentos/124/124.pdf> (19.1.2016)

Arenal, Celestino del. 2004b. “La política exterior del gobierno socialista.” *Política Exterior*. Vol.18. No. 100., s. 116. Dostupné na: <http://www.politicaexterior.com/articulos/politica-exterior/la-politica-exterior-del-gobierno-socialista/> (25.2.2016)

Arenal, Celestino del. 2004c. *Spanish policy on Latin America in 2002*. Documento de Trabajo No. 24/2004. Madrid: Real Instituto Elcano. Dostupné na: <http://www.realinstitutoelcano.org/documentos/108/108.pdf> (10. 3. 2016)

Arenal, Celestino del. 2005. „De la Cumbre Iberoamericana de San José de Costa Rica (2004) a la Cumbre Iberoamericana de Salamanca (2005)“. Documento de Trabajo No.52005 (2712005). Real Instituto Elcano. Dostupné na: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_es/zonas_es/america+latina/dt5-2005 (1.11. 2015)

Arenal, Celestino del. 2008. “El papel de la contribución de España a las relaciones Unión Europea – América Latina y el Caribe” In: *Perspectivas sobre las relaciones entre Unión Europea y América Latina*. Ed. Castoa, Daz, Barrado, Carlos et al. 2008. Madrid: Universidad Carlos III de Madrid: Boletín Oficial del Estado, s. 49.

Arenal, Celestino del. 2009. „España y América Latina. 200 años después de la independencia. Valoración y perspectivas.“ Madrid, Barcelona, Buenos Aires: Real Instituto Elcano, Marcial Pons. Dostupné na:

<http://educaciondesarrollo.fongdcam.org/files/2012/01/Sanahuja-2009-Iberoame%C2%A6%C3%BCrica.pdf> (11. 10. 2015)

Arenal, Celestino del. 2011. “Política exterior de España y relaciones con América Latina. Iberoamericanidad, europeización y atlantismus en la política exterior española.” Madrid: Tres Cantos. Dostupné na: <http://www.fundacioncarolina.es/wp-content/uploads/2014/05/Pol%C3%ADtica-exterior-y-relaciones-con-AL.pdf> (10. 9. 2015)

Ayuso, Anna. 2009. *España y su papel en un espacio común birregional UE-ALC: Mirando hacia el futuro*. Hamburg: EU – LAC Foundation. s. 74. Dostupné na: <https://eulacfoundation.org/es/system/files/Espa%C3%B1a%20y%20su%20papel%20en%20un%20espacio%20com%C3%BAAn%20birregional%20UE-ALC.pdf> (1.3. 2016)

Bajerano, Margalit. 1993. *La inmigración a Cuba y la política migratoria de los EEUU (1902-1933)*. Jerusalén: Universidad Hebrea de Jerusalén. Dostupné na: <http://www7.tau.ac.il/ojs/index.php/eial/article/view/1242/1270> (16.10.2015)

Baklanoff, Eric N. 2001 *Circumventing the embargo: The strategic context of Spain's economic relations with Cuba. Cuba in Transition*. Reston: ASCE. s. 296. Dostupné na: <http://www.ascecuba.org/c/wp-content/uploads/2014/09/v11-baklanoff.pdf> (12.3. 2016)

Barbé, Esther. 1996. „The uses of foreign policy cooperation.“ In: *The actors in the Europe's Foreign Policy*. Ed. Hill, Christophe. New York: Routledge, s. 116 – 118.

Barbé, Esther. 2008. “España en Europa 2004 – 2008.” Monografías del Observatorio de Política Exterior Europea. No. 4. Bellaterra, Barcelona: Institut Universitari d'Estudis Europeus. Dostupné na: <http://www.recercat.cat/bitstream/handle/2072/204387/Publicaciones%20M>

onogr%C3%A1ficas%20-%20n%C3%BAm.%204.pdf?sequence=1 (17.11.2015)

Bayo, Francesc a Gratius, Susanne. 2008. "La UE reabre una nueva etapa en sus relaciones con Cuba". Madrid: FRIDE, s. 1 - 3. Dostupné na: <http://fride.org/publicacion/447/la-ue-reabre-una-nueva-etapa-en-sus-relaciones-con-cuba> (16.3.2016)

Bayo, Francesc. 2006. *Las relaciones políticas entre España y Cuba*. Barcelona: CIDOB, Dostupné na: <https://eulacfoundation.org/es/system/files/Las%20relaciones%20pol%C3%ADticas%20entre%20Espa%C3%B1a%20y%20Cuba..pdf> (6.12.2015)

Börzel, Tanja a A. a Risse, Thomas. 2003. „Conceptualizing the domestic impact of Europe.“ In: Featherstone, K., Radaelli, C. M. eds. In: *The Politics of Europeanization*. Oxford: Oxford University Press. s. 64 - 65.

Byron, Jessica. 2000. „Square Dance Diplomacy: Cuba and CARIFORUM, the European Union and the United States.“ *European Review of Latin American and Caribbean Studies*. No.68, s. 31. Dostupné na: http://www.cedla.uva.nl/50_publications/pdf/revista/68RevistaEuropea/68Byron.pdf (11.2.2016)

Cihelková, E. 2003. *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. Praha: C. H. Beck

Cihelková, Eva. 2001a. „Vztahy EU a Latinské Ameriky: historický kontext a současný stav.“ *Mezinárodní politika*, roč. 25, č. 3. 14-17.

Closa, Carlos a Heywood, Paul, M. 2004. „Spain and the European Union“ In: *The European Union Series*. New York: Macmillan. s. 225 - 226.

Congreso de los Diputados. 2003. *Cortes Generales. Diario de Sesiones del Congreso de los Diputados*. Legislatura VII. Serie D. Sección No. 528., s. 3. http://www.congreso.es/public_oficiales/L7/CONG/BOCG/D/D_528.PDF (16.3.2016)

Drulák, Petr et al. 2008. *Jak zkoumat politiku*. Praha: Portal

Escribano, Úbeda – Portugués, José. 1998. *El papel de España en evolución de las relaciones internacionales entre la Unión Europea y América Latina (1985 – 1995)*. Madrid: UCM. Tesis doctoral.

Escribano, Úbeda – Portugués, José. 2005. “La dimensión europea de la política exterior española hacia América Latina: Política Internacional de los primeros gobiernos socialistas.” Madrid: Vision Net, s. 34 – 36.

Feres, Christian. 2004. *La III Cumbre Unión Europea-América Latina y el Caribe: ¿A la tercera va la vencida?* Madrid: Real Instituto Elcano. Dostupné na: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_es/zonas_es/europa/ari+95-2004 (16. 2. 2016)

Feres, Christian. 2007. “¿Hay lecciones para el diálogo eurolatinoamericano de otros foros internacionales de participación latinoamericana?”. In: Sanahuja, José Antonio et al. 2007. *¿Sirve el diálogo político entre Unión Europea y América Latina?* Documento del trabajo No.14, Madrid: Fundación Carolina s. 94. Dostupné z: <http://www.fundacioncarolina.es/wp-content/uploads/2014/08/DT15.pdf> (29. 2. 2016)

González Sánchez. 2010. *Prioridades de la Presidencia española del Consejo de la UE (ARI)*. Madrid: Real Instituto Elcano. Dostupné na: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_es/zonas_es/europa/ari30-2010 (21. 3. 2016)

Gratius, Susanne. 2005. “¿Ayudando a Castro? Las políticas de la UE y de EE UU hacia Cuba“. Documento de Trabajo 14. Madrid: Fundación para las Relaciones Internacionales y el Diálogo Exterior. Dostupné na: http://fride.org/download/WP14_Castro_ESP_oct05.pdf (15. 4. 2016)

Gratius, Susanne. 2005. *La Cumbre Iberoamericana de Salamanca: ¿de una comunidad cultural a una alianza política?* Madrid: FRIDE, Dostupné na: <https://journals.iai.spk-berlin.de/index.php/iberoamericana/article/view/959/639> (1. 3. 2016)

Gratius, Susanne. 2007. “Balance prospectivo del diálogo político: Características, etapas, agendas”. In: Sanahuja, José Antonio et al. 2007. *¿Sirve el diálogo político entre Unión Europea y América Latina?* Documento del trabajo No.14, Madrid: Fundación Carolina. Dostupné na: <http://www.fundacioncarolina.es/wp-content/uploads/2014/08/DT15.pdf> (29. 2. 2016)

Hernandez Grasa, Rafael. 2001. “La política exterior española hacia América Latina: tendencias recientes y proyección hacia el futuro”. Revista CIDOB d’Afers Internacionals. No.54 – 55: 65 – 83. Dostupné na: <http://www.raco.cat/index.php/revistacidob/article/viewFile/28233/28067> (29.11.2015)

Hernández-Morales, Aitor. 2009. *La Presidencia española plantea cambiar la relación entre la Unión y Cuba*. 16. 10. 2009. El Mundo. Dostupné na: http://www.elmundo.es/elmundo/2009/10/15/union_europea/1255611136.html (11. 3. 2016)

Heywood, Paul, M. a Closa, Carlos. 2004. „*Spain and the European Union*.“ *The European Union Series*. New York: Macmillan.

Hill, Christopher, Smith, Michael. 2005. “International Relations and the European Union.” Oxford: Oxford University Press.

Hirsh, Michael. 2002. „Bush and the Word.“ *Foreign Affairs*, s. 19 – 20. Dostupné na: <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2002-09-01/bush-and-world> (19.10. 2015)

Jiménez Redondo, Juan Carlos. 2006. „De Suárez a Rodríguez Zapatero: La política exterior de la España democrática.“ Madrid: DILEX, s. 19 - 29.

Karlas, Jan. 2008. „Jak předsedat Evropské unii?: návrh priorit předsednictví ČR v Radě EU v roce 2009.“ 1. vydání. Praha: Ústav mezinárodních vztahů. s. 9. Dostupné na: http://www.euroskop.cz/gallery/8/2449-jak_predsdat_eu_abstrakt.pdf (15.10.2015)

Ladrech, Robert. 1994. „Europeanisation of domestic politics and institutions: The case of France.“ in: *Journal of Common Market Studies*. No. 32/1, s. 69.

LaInformación.com. 2010. *Cuba acoge a miembros de ETA y las FARC para descansar o recibir atención médica, según Wikileaks*. 2. 12. 2010. LaInformacion.com. Dostupné na: http://noticias.lainformacion.com/policia-y-justicia/terrorismo/cuba-acoge-a-miembros-de-eta-y-las-farc-para-descansar-o-recibir-atencion-medica-segun-wikileaks_IYMvD8V4Eu0H9ueSi0p8J6/ (19. 3. 2016)

Levy, S, Jack. 2008. „Case Studies: Types, Designs, and Logics of Inference.“ *Conflict Management and Peace Science* 25, 1–18. Dostupné na: https://is.muni.cz/el/1423/jaro2013/MVZ453/um/Levy--Case_Studies-Types_Designs_and_Logics_of_Inference.pdf (14.9.2015)

Lopez García, Guillermo. 2004. „Consideraciones de los efectos electorales de atentados terroristas del 11-M.“ No. 12. Universidad de Valencia: Aposta. Dostupné na: <http://www.apostadigital.com/revistav3/hemeroteca/guillermo2.pdf> (15.10.2015)

Malamud, Carlos. 2004. *España y América Latina: El pulso entre lo global y bilateral*. Documento del trabajo 58/2004. Madrid: Real Instituto Elcano. Dostupné na: <http://www.realinstitutoelcano.org/documentos/150/MalamudDT150.pdf> (17. 11. 2015)

Malamud, Carlos. 2005. *La política española hacia América Latina: Primar lo bilateral para ganar en lo global. Una propuesta ante los bicentenarios*

de la Independencia. Documento del Trabajo 3. Madrid: Real Instituto Elcano. s 29.

http://www.realinstitutoelcano.org/publicaciones/libros/Inf_3.pdf
(11.11.2015)

Martin, Carlos. 2002: „Las relaciones América Latina – Unión Europea: Antecedentes de la importancia e institucionalización del diálogo político.“ *Revista de ciencia política*, 2002, año. 12, n° 2, s. 46-64. Dostupné na: <http://www.scielo.cl/pdf/revcipol/v22n2/art04.pdf> (6. 4. 2016)

Martínez de Rituerto, Ricardo. 2010. “No hay nada nuevo con Cuba”. *El País*. 19. 7. 2010. Dostupné na: <http://elpaisonline.com/index.php/edicion-virtual/item/53782-no-hay-nada-nuevo-con-cuba> (20. 3. 2016)

Mesa, Roberto. 2011. „La política exterior en España democrática.“ *Revista de Estudios Internacionales*. Vol. 3 . No. 1. s. 14. Dostupné na: <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/2493948.pdf> (13. 1. 2016)

Mestres, Laia. *La agenda española en política exterior para la presidencia de 2002*. Barcelona: Recercat. s. 16. Dostupné na: <http://www.recercat.cat/bitstream/handle/2072/204385/Cap%201.pdf?sequence=2> (10.3.2016)

Montobbio, Manuel. 2002. „La presidencia española del Consejo de la Unión Europea 2002 y el relanzamiento del proceso de Barcelona.“ Madrid: Real Instituto Elcano. WP5-2002. Dostupné na: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_es/zonas_es/mediterraneo+y+mundo+arabe/dt5-2002 (28. 2. 2016)

Moran, Fernando. 1985. “Discursos y declaraciones del Ministro de Asuntos Exteriores D. Fernando Moran en la Conferencia de San José para el Desarrollo en Oberoamérica.” Madrid: Ministerio de AA.EE. - Oficina de información diplomática, s. 58.

Moratinos, Miguel, Ángel. 2004. "Una nueva política exterior para España." Madrid: Real Instituto Elcano, s. 4. Dostupné na: <http://www.politicaexterior.com/articulos/politica-exterior/una-nueva-politica-exterior-para-espana/?added-to-cart=15063> (10.10. 2015)

Moravcsik, Andrew. 1993. „Preferences and power in the European Community: A liberal intergovernmentalist approach.“ In: *Journal of common market studies*. Vol. 34. No. 4., s. 481.

Niño, Antonio. 2003. „50 años de relaciones entre España y Estados Unidos.“ *Cuadernos de la Historia Contemporánea*. No. 25. s. 9-33. Dostupné na: http://felipesahagun.es/wp-content/uploads/2013/11/50-a%C3%B1os-de-relaciones-entre-Espa%C3%B1a-y-los-EE.UU_.pdf (16.12. 2015)

Olmo, Rafael Mata. 1996. "Spain between Latin America and Europe. A geopolitical overview." Boletín de la A.G.E. No. 21 – 22. Madrid: Autonomous University of Madrid.

Olsen, Johan P. 2002a. „The many faces of europeanization.“ (University of Oslo: ARENA). Dostupné na: http://www.ceses.cuni.cz/CESES-93-version1-3_1_1.pdf (1.2.2016)

Powell, Charles. 2003. "Un balance de la presidencia española de la Unión Europea de 2002." *Revista de Estudios Políticos*. No. 119, s. 558. Dostupné na: <https://dialnet.unirioja.es/descarga/.../496733.pdf> (19. 2. 2016)

Princen, Sebastiaan. 2012. „Agenda-Setting and the Formation of an EU Policy-Making State.“ In: *Constructing a Policy-Making State? Policy Dynamics in the EU*. New York: Oxford University Press.

Radačičová, S. 2008. „Latinská Amerika.“ In: *Vnější vztahy Evropské unie..* Ed. Nekvapil, Václav. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky. 113 – 122. Dostupné na: http://www.amo.cz/wp-content/uploads/2015/11/amo_vnejsi-vztahy-eu.pdf (1. 4. 2016)

Radačičová, Simone. 2010. „Priority španělského předsednictví EU v Latinské Americe“. 14. 1. 2010. Amo.cz. Dostupné na: <http://www.amo.cz/priority-spanelskeho-predsednictvi-eu-v-latinske-americe/> (21.3. 2016)

Radaelli, Claudio. 2004. „Europeanisation: Solution or Problem?“ *European Integration online Papers*, 2004, 23 s. Dostupné na: <http://eiop.or.at/eiop/pdf/2004-016.pdf> (11.10.2015)

Real Instituto Elcano. 2006. *Reunión informal del Consejo de Ministros de Asuntos Generales y Relaciones Exteriores de la UE*. In: „Declaraciones de Ministerio“. Madrid: Real Instituto Elcano. Dostupné na: http://www.realinstitutoelcano.org/especiales/misionespaz/Kosovo/MoratinosBremen_30marzo.pdf (18. 3. 2016)

Real Instituto Elcano. 2010. *Presidencia española. Retos en una nueva Unión Europea*. Madrid: Real Instituto Elcano. Dostupné na: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/wcm/connect/7d697d00420b1ac4bc93bd41e48b7529/libro_presidencia_abril2010.pdf?MOD=AJPERES (1.3.2016)

Rodríguez Iglesias, Ana Isabel. 2010. *La Asociación Estratégica UE – Brasil (vol. II). Retórica y Pragmatismo en las Relaciones Euro-Brasileñas*. Documento de Trabajo 36/2010. Universidad de San Pablo. Madrid. s. 8. Dostupné na: <http://www.ideo.ceu.es/Portals/0/Publicaciones/La-Asociacion-Estrat%C3%A9gica-UE-Brasil-2.pdf> (2.3.2016)

Roldan Barbero, Javier. 2001. “Las relaciones exteriores de España.” Madrid: Universidad de America, Dykinson S. L., s. 116 – 119. Dostupné na: www.reei.org/index.php/revista/.../RCardona2.PDF (10.12.2015)

Roldan Barbero, Javier. 2001. “Las relaciones exteriores de España.” Madrid: Universidad de America, Dykinson S. L., s. 116 – 119.

Roy, Joaquín. 1995. *La Unión Europea, España y América Latina. España y Cuba: una relación muy especial. Revista CIDOB d' Afers Internacionals*.

- No. 31. Dostupné na:
<https://eulacfoundation.org/es/system/files/ESPA%C3%91A%20Y%20CUBA%20UNA%20RELACI%C3%93N%20MUY%20ESPECIAL.pdf>
 (10.3.2015)
- Roy, Joaquín. 1997. *El impacto internacional de la ley Helms-Burton*. Chile: Estudios Internacionales. Dostupné na:
<http://www.nuevosfoliosbioetica.uchile.cl/index.php/REI/article/viewFile/15169/15583> (11. 2. 2016)
- Roy, Joaquín. 2003. *The European Union Perception of Cuba: From Frustration to Irritation*. Jean Monnet/Robert Schuman Paper Series Vol. 3 No. 2 . Jean Monnet Chair of the University of Miami, in cooperation with the Miami European Union Center. Dostupné na:
http://aei.pitt.edu/8106/1/roy_EUCuba.pdf (12.3. 2016)
- Roy, Joaquín. 2007. *The Attitude of the European Union and Spain Towards Cuba: An Assessment A Year After Castro's Illness*. (Madrid: Real Instituto Elcano). Working Paper 38/2007. Real Instituto Elcano. s. 19-20. Dostupné na:
http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/web/rielcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/DT38-2007 (10. 4. 2016)
- Ruiz Jimenéz, Antonia, Maria. 2001. „Spain: Eurosceptism in a pro-European country?“ Dostupné na:
https://www.researchgate.net/publication/233438422_Spain_Euroscepticism_in_a_Pro-European_Country (16. 3. 2016)
- Sader, Emir. 2003. „Can the new leaders leave neoliberalism behind?“ *Le Monde diplomatique*, Dostupné na:
<http://revolutionintheair.com/strategy/Sader.pdf> (19.1.2016)
- Sanahuja, José Antonio et al. 2007. “¿Sirve el diálogo político entre Unión Europea y América Latina?” Madrid: Fundación Carolina, s. 94. Dostupné na:

http://fride.org/descarga/BO_Dialogo_UE_America_Latina_ESP_sep07.pdf
(16. 2. 2016)

Sanahuja, José Antonio, Feres, Christian. 2005. *Study on relations between the European Union and Latin America. New strategies and perspectives*. Madrid: Instituto Complutense de Estudios Internacionales.

Sanahuja, José Antonio, Feres, Christian. 2006. *América Latina y la Unión Europea. Estrategias para una asociación necesaria*. Barcelona: Icaria editorial, s. 90.

Sanahuja, José Antonio. 2003. “De Río a Madrid: límites y posibilidades de las relaciones Unión Europea – América Latina.” *Jean Monet/Robert Schumann Paper Series*, Vol. 2. No. 6., s. 15. Dostupné na: <http://aei.pitt.edu/8102/> (11. 2. 2016)

Sanahuja, José Antonio. 2005. *América Latina y la Unión Europea: La agenda de Guadalajara y el estado de las relaciones birregionales*. Madrid: Investigación y desarrollo. Vol. 13., No. 1., s. 168. Dostupné na: <http://www.redalyc.org/html/268/26813107/> (1. 3. 2016)

Sanahuja, José Antonio. 2006. “El viraje neocon de la política exterior española y las relaciones con América Latina.” In: Serbín, Andrés. 2006. *Pensamiento propio*. Buenos Aires: Editorial CRIES, s. 15.

Sanahuja, José Antonio. 2008. *La Unión Europea y América Latina: la agenda común tras Cumbre de Lima*. Madrid: ICEI paper. No.7., s. 2. Dostupné na: <https://www.ucm.es/data/cont/docs/430-2013-10-27-ICEIpaper07.pdf> (28. 2. 2016)

Sanahuja, José et al. 2007. *¿Sirve el diálogo político entre Unión Europea y América Latina?* Documento del trabajo No.14, Madrid: Fundación Carolina, s. 94. Dostupné na: http://fride.org/descarga/BO_Dialogo_UE_America_Latina_ESP_sep07.pdf (10.10.2015)

Sanz Serrano, María, José. 2001. „Joaquín Costa. Discursos Librecambistas.“ Zaragoza: Prensas Universitarias de Zaragoza.

Smlouva o Evropské unii. 1992. Maastricht. Dostupné na: http://ec.europa.eu/ceskarepublika/pdf/glossary/smlouva_eu.pdf (11. 9. 2015)

Soriano, Juan Pablo. 2002. “América Latina, entre la esperanza y la desilusión” In: Barbé, Esther. 2002. *España y la política exterior de la UE. Entre las prioridades y los desafíos del contexto internacional*. Barcelona: Institut Universitari d’Estudis Europeus, s. 73-80.

Tomassini, Luciano. 1988. *Pensamiento iberoamericano*. Madrid: ICI y CEPAL. Dostupné na: http://www.jstor.org/stable/3466340?seq=1#page_scan_tab_contents (11.10.2015)

Torreblanca, José, Ignacio. 2001b. „La europeización de la política exterior española.“ In: CLOSA, Carlos. ed. In: *La europeización del sistema política española*. Madrid: Istmo, s. 5 – 6. Dostupné na: http://www2.uned.es/dcpa/Profesores/126IgnacioTorreblanca/126Publicaciones/Torreblanca_europeizacion_Closa.pdf (19. 1. 2016)

Torreblanca, José, Ignacio. et al. 2006. „20 años de España en la Unión Europea (1986 – 2006).“ Madrid: Real Instituto Elcano, s. 5.

Trevñoi, Luisa. 1985. “La política exterior del gobierno socialista hacia Latinoamérica”. *Revista de Estudios Internacionales*. Vol. 6. No. 1., Dostupné na: <https://dialnet.unirioja.es/descarga/.../2493861.pdf> (10.12.2015)

Zapatero, José, Luiz, Rodríguez. 2008. „El interés de España? Una política exterior comprometida.” Madrid: Real Instituto Elcano. Dostupné na: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/web/rielcano_es/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_es/zonas_es/00027 (26.2.2016)

Zedillo, Ernesto. 1999. *Declaración de Río de Janeiro*. Příspěvek přednesený na summitu 1a. Reunión Cumbre de América Latina, el Caribe y la Unión Europea. Rio de Janeiro 26. – 29. června 1999. Dostupné na: <http://zedillo.presidencia.gob.mx/pages/giras/gv-alc+ue99.html> (11. 3. 2016)